

JEDNOSTRANI PREKID BRAČNE VEZE (ET-TALAK)

NUŽNOST PROPISIVANJA TALAKA

Razvod je braka gorka pilula. To je Allahu (dž.š.) najomraženija dozvoljena mogućnost, kako se navodi u mursel-hadis, koga bilježe Ebu Davud i dr., a doslovno glasi:

“Allahu (dž.š.) najmrža dozvoljena mogućnost jeste rastava braka.”³⁴⁴

عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَبْغَضُ الْحَلَالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الطَّلَاقُ

No, radi se o neželjenom i nužnom lijeku za oboljelu porodicu, u kojoj se bolest pogoršala i gdje drugi lijekovi ne djeluju. To je posljednji lijek koga je islam propisao, kao preventivu njenome širenju iz porodice, sa supružnika, na druge članove društva. Islam je u ovome propisivanju rastave braka poput hirurga, kada biva prisiljen amputirati nezdrav organ s ljudskog tijela da ne bi bolest s tog organa prešla na cijelo tijelo.

Kada smo nemoćni izliječiti bolesnu porodicu, nalazimo se pred dva izbora: ili primorati zavađene supružnike na zajednički život u jednoj porodici, makar se stalno prepirali i svađali; ili im propisati rastavu braka, da se razdvoje i da se raskine bračna veza među njima pa da svako od njih dvoje traži osobu s kojom će moći izgraditi novu

---

³⁴⁴ Ebu Davud, Sunen, “Et-Talak”, br. 1863.

porodicu, ispunjenu ljubavlju i pažnjom, umjesto mržnje i netrpeljivosti.

Prisiljavanje supružnika, koji se mrže, na zajednički život i nepropisivanje rastave braka, radi mirnoga razlaza, kako je zakonski uređeno u većini nevjerničkih društava, vodi do velikih i brojnih poremećaja u društvu. Kada se u porodici bolest pogorša, ne zadržava se samo na supružnicima, nego se sa njih prenosi na djecu, a zatim i na okolinu. Prvo se odražava na djecu, kvareći njihovu narav, stvarajući im komplekse i mijenjajući njihove plemenite ljudske osjećaje. Život djeteta kod rastavljenih roditelja, ili s jednim od njih, lakše je snošljiv i manje je štetan od života s roditeljima koji se prepiru, svađaju i mrže. Kako je moguće ispravno i dobro odgojiti dijete među roditeljima koji se svađaju i mrže?! Odakle će dijete usvojiti osjećaje ljubavi i pažnje, kada roditelje gleda u stalnoj svađi i neprekidnim razmiricama?!

Bolesne porodice negativno utječu na društvo. Šta da radi čovjek koji mrzi svoju ženu, osim da uzme sebi prijateljicu ili pratilju da bi time prkosio ženi i udovoljio svojim strastima. Neminovno je da se i žena na isti način suprotstavi muževljevom postupku pa da i ona sebi nađe prijatelja ili pratioca. Na ovaj način bolest oboljele porodice izlazi van porodice, da bi zahvatila većinu članova društva. Povrh toga, zabrana rastave braka tjera neke zavađene supružnike čak i na to da počine zločin ubistva da bi se riješili svojih supružnika. Na ovaj način se zločin i moralna anarhija šire u društvu zbog tvrdoglavosti i manjkavosti zakonodavaca, koji nisu predvidjeli ono što je u interesu njihova društva. Uzvišeni Allah je istinu rekao:

A Allah sve zna, a vi ne znate.

Veliki broj nevjerničkih društava koja zabranjuju rastavu braka i koja na islam upućuju otrovne strijele kritike zbog toga što je on to propisao, primorana su, na koncu, pred velikom moralnom anarhijom i brojnim zločinima koje uzrokuje neozakonjenje rastave braka, ugraditi u svoj zakon i prihvatiti rastavu braka. Ovo je dokaz

uzvišenosti islamskog zakonodavstva i mudrosti Uzvišenog, Sveznajućeg, Mudrog i Sveobaviještenog Gospodara.

Način ozakonjenja rastave braka u islamu, kome ne možeš naći sličnog ni u jednom pozitivnom zakonodavstvu, ukazuje kako na mudrost i milost Gospodara Uzvišenog tako i na težnju islama za trajanjem porodice i za zdravim porodičnim životom.

JEDNOSTRANI JE PREKID BRAČNE VEZE U RUKAMA MUŽA

Allah (dž. š.) dao je da muž raspolaže pravom na jednostrani prekid bračne veze, a ne supruga niti bilo koja treća osoba izvan porodice. U svim ajetima koji govore o jednostranom prekidu bračne veze riječi su upućene muževima, a ne suprugama. Takve su, naprimjer, riječi:

*O Vjerovjesniče, kad htjednete žene da pustite, vi ih u vrijeme kad su čiste pustite...*³⁴⁵

*Kada pustite žene, onda ih, prije nego što ispune njima propisano vrijeme za čekanje...*³⁴⁶

U Kur'anu (a.š.) nema nijedne riječi, kada je u pitanju jednostrani prekid bračne veze, da je upućena ženama, što sasvim jasno ukazuje na to da ovim pravom raspolaže muž. U tome su veoma veliki i bitni razlozi. Prije svega, to se slaže sa sistemom ustrojstva porodice u islamu i činjenicom da je muž za nju odgovoran i da brine o njoj, a da je žena, ako time ne čini grijeh, obavezna biti pokorna mužu. Tako, nije mudro, uz ovakvo ustrojstvo porodice, dati ženi pravo na jednostrani prekid bračne veze. Isto tako, uobičajeno je da muž, više nego žena, teži očuvanju bračne zajednice jer je on preuzeo obavezu izdržavanja porodice, kao što je, također, uobičajeno da muškarac

---

345 Et-Talak, 1.

346 El-Bekara, 231.

jače nego žena kontrolira svoje emocije i osjećanja. Da je ženama dato pravo na jednostrani prekid bračne veze, mnoge od njih bi zbog najmanjeg problema požurile da to učine, kao što je danas situacija kod mnogih praznoglavih muškaraca, koje su zaslijepili neznanje i naglost.

Razuman čovjek koji shvata Allahovu (dž. š.) mudrost u propisivanju razvoda braka i zna kakve bi bile pravne posljedice ako bi jednostrano raskinuo bračnu vezu sa svojom suprugom (među kojima je najvažnija raskidanje bračnog ugovora koji ga veže sa ženom i pretvaranje zakonske veze među njima, ako nastave zajedno živjeti, u vanbračnu), neće žuriti s raskidom bračne veze kod prve nesuglasice sa suprugom, nego će nastojati zakonskim sredstvima, o kojima smo govorili, odstraniti nesuglasice i iskorijeniti povode koji su do njih doveli.

Zloupotreba prava jednostranog prekida bračne veze od nekih muževa u našem vremenu, prava kojeg im je Allah (dž. š.) dodijelio, ne potječe od manjkavosti zakonodavstva, nego je rezultat nepoznavanja muslimana svoje vjere. Liječenje ovakvih slučajeva nije moguće pozivanjem na popravljavanje Božijeg zakonodavstva, kao što bi neki željeli, koji to zagovaraju, slijedeći sekularna zakonodavstva u zapadnim društvima. Allahov je zakon potpun, nema propusta niti manjkavosti u Njegovoj vjeri, nego su oni naši. Braćo muslimani, greška se ne liječi činjenjem druge greške i nema nijednog zakonodavstva na ovom svijetu da nije pogrešno razumijevano i prakticirano. Lijek je u podučavanju muslimana njihovoj vjeri i njihovo upoznavanje s Božijom mudrošću u onome što im je propisao.

Izraz Njegove mudrosti, milosti i blagosti jeste to što je propisao mužu da može svoju, već puštenu, ženu vratiti u svoje okrilje, ako se pokajao, spoznao grešku i uočio njene vrijednosti, o čemu ćemo već govoriti.

Poznato je da čovjek ne spozna stvarnu vrijednost blagodati prije nego što je izgubi. Uskraćenost korištenja određene blagodati daje

nam mogućnost da spoznamo Allahovu dobrotu što nam ju je dao, te koliko nam je ona potrebna i koliko smo ovisni o njoj. Tako nećemo shvatiti stvarnu vrijednost zdravlja, sve dok ne obolimo. Zbog toga je Allah (dž. š.) propisao mužu mogućnost da vrati svoju ženu nakon što ju je pustio prvi put, sve dok je ona u postbračnom pričeku (iddetu), bez novog sklapanja braka i mehra. Daje mu se mogućnost da je vrati sebi i nakon iddeta, ali mu tada valja ponovo sklapati brak i davati mehr. Za ispravnost čina sklapanja braka u ovakvim slučajevima nužno je da žena bude s tim saglasna.

Allah (dž. š.) dao je ovo pravo mužu i u slučaju da ženu pusti po drugi put. Međutim, nakon trećeg puštanja ista razvedena žena mu nikada više nije dozvoljena, osim u jednom slučaju. To je kada je suđeno ženi da se nakon završetka iddeta uda i živi s drugim mužem, zatim se razvede i od njega te joj prođe iddet i od ovoga razvoda. Samo u ovakvom slučaju može ponovo stupiti u brak s prvim mužem, svojim pristankom i s novim aktom vjenčanja i ponovnog određivanja mehra. Uvjet je također da njen drugi brak ne bude dogovoren s prvim mužem. Allah (dž. š.) kaže:

Puštanje može biti dvaput, pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod dati. A vama nije dopušteno uzimati bilo šta od onoga što ste im darovali, osim ako se njih dvoje plaše da Allahove propise neće izvršavati. A ako se bojite da njih dvoje Allahove propise neće izvršavati, onda im nije grehota da se ona otkupi. To su Allahovi propisi, pa ih ne narušavajte! A oni koji Allahove propise narušavaju, nepravedni su.

A ako je opet pusti, onda mu se ne može vratiti što se neće za drugog muža udati. Pa ako je ovaj pusti, onda njima dvoma nije grijeh da se jedno drugom vrate, ako misle da će Allahove propise izvršavati; to su Allahove odredbe, On ih objašnjava ljudima koji žele da znaju.³⁴⁷

---

347 El-Bekara, 229-230.

Ovo su zakoni Mudrog i Sveznajućeg. Bez ikakve sumnje jeste da drugi brak odgojno djeluje na oba supružnika i da im je on teška lekcija koja će ih naučiti da žive novi život u sreći i harmoniji, daleko od svih bračnih razmirica koje su se među njima dešavale. Tim brakom žena spoznaje veličinu svog prvog muža, a muž uočava vrline svoje žene, kada se u njegovoj duši potaknu vatre ljubomore, gledajući je s drugim čovjekom.

VRSTE JEDNOSTRANOG PREKIDA BRAČNE VEZE (TALAKA)

Šerijatski pravници razlikuju dvije vrste jednostranog prekida bračne veze:

Prvi: Prekid bračne veze po sunnetu (talakus-sunne)

Ova vrsta prekida bračne veze podrazumijeva da muž jednom brakorazvodnom formulom pusti ženu, s kojom je imao bračnu konzumaciju, u međumenstrualnom periodu u kojem nije s njom spolno općio i ostavi je dok ne prođe postbračni priček (*iddet*). Allah (dž. š.) kaže:

O Vjerovjesniče, kada htjednete žene da pustite, vi ih u vrijeme kada su čiste pustite, a onda vrijeme koje treba da prođe brojte i Allaha, Gospodara svoga, bojte se. Ne tjerajte ih iz stanova njihovih - a ni one neka ne izlaze - osim ako očito sramno djelo učine. To su Allahovi propisi. Onaj koji Allahove propise krši - sam sebi nepravdu čini. Ti ne znaš, Allah može poslije toga priliku pružiti.³⁴⁸

Allahove (dž. š.) riječi *...vi ih u vrijeme kada su čiste pustite* znače: ako želite da ih pustite, onda to učinite na početku njihova

³⁴⁸ Et-Talak, 1.

stupanja u period između dva menstrualna čišćenja. Et-Taberi autentičnim senedom prenosi od Ibn Mesuda (r.a.) da je o Allahovim (dž. š.) riječima ...*vi ih u vrijeme kada su čiste pustite* rekao: "...u međumenstrualnom periodu u kome se nije s njima spolno općilo." Isto bilježi od velikog broja ashaba i učenjaka iz kasnijih generacija, a ove riječi nalaze se i kod Et-Tirmizija.³⁴⁹

Od Abdullaha ibn Omera (r.a.) prenosi se da je u vrijeme Božijeg Poslanika (a.s.) pustio svoju ženu dok je imala menstruaciju. Omer ibn el-Hattab tražio je o tome mišljenje Božijeg Poslanika (a.s.), na što mu je on rekao: *Naredi mu da je vrati i neka je zadrži dok joj ne prestane period menstrualnog čišćenja, te još jedan nakon toga. Tada, ako hoće, neka je još drži, a ako neće, neka je pusti prije nego što s njom imadne spolni odnos. To je stanje čistoće u kome je Allah (dž. š.) naredio da se žene puštaju.*³⁵⁰

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّةً فَلْيُرَاجِعْهَا ثُمَّ لِيُمْسِكْهَا حَتَّى تَطْهَرَ ثُمَّ تَحِيضُ ثُمَّ تَطْهَرَ ثُمَّ إِنْ شَاءَ أَمْسَكَ بَعْدُ وَإِنْ شَاءَ طَلَّقَ قَبْلَ أَنْ يَمَسَّ فِعْلَكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ أَنْ تُطَلَّقَ لَهَا النِّسَاءُ

Drugi: Prekid bračne veze na osnovu novonastale prakse (talakul-bid'a)

Ovo je vrsta jednostranog prekida bračne veze, kada muž suprugu pusti tri puta jednom brakorazvodnom formulom ili je pusti tri puta u jednom međumenstrualnom periodu. Ako ovo uradi, došlo je do razvoda braka, a on je grješan. Na to ukazuje hadisi-šerif koji se prenosi od Sehla ibn Sa'da es-Saidija (r.a.), a u kojem stoji da je Uvejmir el-Adžlani došao do Asima ibn Adijja el-Ensarija pa ga upitao:

“Asime, šta misliš, da li da čovjek koji zatekne kod svoje žene drugog muškarca, treba ga ubiti, pa da i njega ubijete, ili nešto drugo

349 Fethul-bari, 9/346.

350 El-Buhari, Sahih, “Kitabut-talak”, br. 5251.

činiti? Pitaj mi o tome, Asime, Božijeg Poslanika (a.s.)!” Asim je o tome pitao Božijeg Poslanika (a.s.), ali se on gnušao takvog pitanja i osudio ga. Asimu je teško palo to što je čuo od Božijeg Poslanika (a.s.). Kada se vratio kući, došao mu je Uvejmir, pitavši ga: “Asime, šta ti je rekao Božiji Poslanik (a.s.)?” On je na to kazao: “Nisi mi s dobrom došao! Božiji Poslanik (a.s.) gnušao se pitanja kojeg sam mu postavio.” Na to će Uvejmir: “Tako mi Allaha (dž. š.), neću se proći dok ga sam o tome ne upitam.” Nakon toga se Uvejmir uputio Božijem Poslaniku (a.s.). Našao ga je među ljudima i rekao: “Božiji Poslaniče, šta misliš da li da čovjek koji zatekne kod svoje žene drugog muškarca treba toga ubiti, pa da i njega ubijete, ili nešto drugo činiti?” Božiji Poslanik (a.s.) tada reče: *O tebi i tvojoj supruzi je Allah (dž. š.) spustio objavu. Otiđi i dovedi je!*

Dalje kazuje Sehl da su se supružnici uzajamno proklinjali:³⁵¹ “A ja sam”, kaže on, “bio sa ostalima kod Božijeg Poslanika (a.s.). Kada su završili s proklinjanjem, Uvejmir reče: ‘Ako je dalje zadržim, Božiji Poslaniče, onda sam slagao na nju.’ Pustio ju je tri puta prije nego što mu je naredio Božiji Poslanik (a.s.)”. Ibn Šihab, prenosilac hadisa od Sehla, kaže da je tako predočen postupak li‘ana.³⁵²

عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدِ السَّاعِدِيِّ أَنَّ عُومَيْرًا الْعَجْلَانِيَّ جَاءَ إِلَى عَاصِمِ بْنِ عَدِيٍّ الْأَنْصَارِيِّ فَقَالَ لَهُ يَا عَاصِمُ أَرَأَيْتَ رَجُلًا وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيْقَتَلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ يَفْعَلُ سَلِّ لِي يَا عَاصِمُ عَنْ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَأَلَ عَاصِمٌ عَنْ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَرِهَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَسَائِلَ وَغَابَهَا حَتَّى كَبُرَ عَلَى عَاصِمٍ مَا سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا رَجَعَ عَاصِمٌ إِلَى أَهْلِهِ جَاءَ عُومَيْرٌ فَقَالَ يَا عَاصِمُ مَاذَا قَالَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ عَاصِمٌ لَمْ تَأْتِنِي بِخَيْرٍ قَدْ كَرِهَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَسْأَلَةَ الَّتِي سَأَلْتُهُ عَنْهَا قَالَ عُومَيْرٌ وَاللَّهِ لَا أَنْتَهِيَ حَتَّى

351 Ovdje se radi o postupku (li‘an) u slučaja kada muž potvori svoju ženu za preljubu, ona to negira, a on nema drugih dokaza za svoju tvrdnju. Tada se i jedno i drugo četiri puta zaklinju Allahom (dž. š.) da istinu govore, a peti put muž izjavljuje da je Božije prokletstvo, a žena da je Božija srdžba, na onoga ko je slagao. Nakon toga, sudija donosi presudu o raskidu bračne veze (primj. prev.).

352 El-Buhari, Sahih, “Kitabut-talak”, br. 5308.

أَسْأَلُهُ عَنْهَا فَأَقْبَلَ غُوَيْمِرٌ حَتَّى أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَسَطَّ النَّاسُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ رَجُلًا وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيَقْتُلُهُ فَتَقْتُلُونَهُ أَمْ كَيْفَ يَفْعَلُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ فِيكَ وَفِي صَاحِبَتِكَ فَادْهَبْ فَأْتِ بِهَا قَالَ سَهْلٌ فَتَلَاغَنَا وَأَنَا مَعَ النَّاسِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا فَرَعْنَا قَالَ غُوَيْمِرٌ كَذَبْتُ عَلَيْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنْ أَمْسَكْتَهَا فَطَلَّقَهَا ثَلَاثًا قَبْلَ أَنْ يَأْمُرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَكَانَتْ تِلْكَ سُنَّةَ الْمُتَلَاعِنِينَ

Od Aiše (r.a.) prenosi se da je neki čovjek pustio ženu tri puta. Ona se udala, a onda razvela. Vjerovjesnik (a.s.) upitan je: “Da li je ona sada dozvoljena prvom mužu?” On je odgovorio:

*Ne, sve dok (ovaj drugi) ne okusi njenu dražesnicu, kao što je osjetio i prvi.*³⁵³

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَجُلًا طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا فَتَزَوَّجَتْ فَطَلَّقَ فَمِصِلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَجِلُّ لِلأَوَّلِ قَالَ لَا حَتَّى يَذُوقَ عُسَيْلَتَهَا كَمَا ذَاقَ الأَوَّلُ

Ibn Hadžer (rahimehullah) kaže: “Ranije je rečeno, vezano za hadis Ibn Omera o puštanju žene u vrijeme menstrualnog ciklusa, da je on kazao onome koji je od jednom upotrijebio tri brakorazvodne formule: ‘Ogriješio si se prema svome Gospodaru i žena ti je zabranjena.’”

Slične njegove riječi bilježi Abdur-Rezzak i drugi. Ebu Davud bilježi autentičnim senedom predanje Mudžahida u kome se kaže: “Bio sam kod Ibn Abbasa kada mu je došao neki čovjek, rekavši mu da je triput pustio ženu. Šutio je toliko da sam pomislio da će mu je vratiti, nakon čega reče: ‘Neko od vas učini budalaštinu, a onda kaže: ‘Ibn Abbase, Ibn Abbase, Allah (dž. š.), zaista, kaže: ...onome koji se Allaha boji, On će izlaz naći, ali ti se ne bojiš Allaha (dž. š.), pa ti ne nalazim izlaza. Ogriješio si se o svog Gospodara i žena ti je postala zabranjena.’”

Slično predanje Mudžahida od Ibn Abbasa bilježi Ebu Davud, kao prateće prethodnom.³⁵⁴

353 El-Buhari, nav. djelo, br. 5261.

354 Fethul-bari, 9/362.

Onaj koji pušta ženu rukovodeći se novonastalom praksom (*talakul-bid'a*) jeste grješan jer radi drukčije od prekida bračne veze po sunnetu, o kojem smo govorili, te stoga što je, u osnovi, raskid bračne veze zabranjen jer se njime poništava brak za koga se vežu i vjerski i ovosvjetski interesi. Dozvoljen je samo ako postoji potreba da se oni razdvoje, ali nije opravdano da se tri puštanja obave odjednom.³⁵⁵ Ranije smo naveli da Ebu Davud navodi u svom *Sunenu mursel-hadis*:

عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَبْغَضُ الْحَلَالَ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الطَّلَاقُ

“Allahu (dž. š.) najomraženija dozvoljena mogućnost jeste razvod braka.”

Ako žena nema menstrualnog čišćenja zbog maloljetnosti ili starosti, a čovjek želi da je pusti tri puta, po sunnetu, pustit će je jednom. Kada prođe mjesec dana, pustit će je drugi put, a tako i treći put jer u njenom slučaju mjesec dana računa se umjesto jednog menstrualnog ciklusa. To je određeno na osnovu Allahovih (dž. š.) riječi:

*A one žene vaše koje su nadu u mjesečno pranje izgubile i one koje ga nisu ni dobile, one trebaju čekati tri mjeseca, ako niste znali. Trudne žene čekaju sve dok ne rode. - A onome ko se Allaha boji, On će sve što mu treba učiniti dostupnim.*³⁵⁶

Vrijedno je spomenuti da većina islamskih učenjaka i imami četiri pravne škole smatraju da i jednom izrečene riječi o trostrukom razvodu dovode do trostrukog puštanja žene. Neki od njih odlučno tvrde da o trostrukom puštanju na takav način nema uopće razilaženja. Najjači argument onih koji imaju suprotno mišljenje jeste predanje koje bilježi Muslim od Ibn Abbasa (r.a.), a u kojem stoji da je rekao:

“Trostruko puštanje žene u vrijeme Božijeg Poslanika (a.s.), Ebu Bekra i u prve dvije godine hilafeta Omera smatralo se tek jednim

³⁵⁵ El-Hidaja, 1/227.

³⁵⁶ Et-Talak, 4.

puštanjem.” Onda je Omer ibn el-Hattab rekao: “Doista su ljudi požurili u onome u čemu su imali širinu, pa da im to uračunamo. Potom je uvažio njihovo požurivanje!”

Ranije smo naveli autentično prenesenu fetvu Ibn Abbasa o punovažnosti trostrukog puštanja. To je navelo islamske znanstvenike da se uzdržavaju od prihvatanja onoga što se prenosi od njega, pa su te njegove riječi tumačili na različite načine. Najautentičniji i najprihvatljiviji način jeste taj da se odnose na posebnu formu. To je kao kada bi neki suprug rekao svojoj ženi: “Razvedena si, razvedena si, razvedena si!” U početku su ljudi bili iskreni i prihvatilo se od njih da time žele iskazati potvrdu tog čina. Međutim, kada se u vrijeme Omera (r.a.) povećao broj ljudi koji su koristili tu formu i kada su se raširile među njima prevare i sl., što je sprečavalo da se prihvati tvrdnja onih koji bi izjavljivali da tim riječima samo potvrđuju jedan čin, Omer je prihvatao te riječi (kao zasebne) da se ponavljaju i izvršavao ih nad njima. Ovim odgovorom zadovoljio se i El-Kurtubi i osnažuje ga riječima Omera: “Doista su ljudi požurili u onome u čemu su imali širinu.” Slično kaže i En-Nevevi: “Ovo je jedan od najispravnijih odgovora.”

Među ovim tumačenjima jeste i ono po kojem te riječi znače da se puštanje žene, koje se u vrijeme Omera smatralo trostrukim, ranije smatralo jednostrukim jer oni trostruko puštanje uopće nisu koristili, ili veoma rijetko. U vrijeme h. Omera pak to je bila veoma česta pojava. Riječi: “...pa je to nad njima i proveo” tumače da je to tretirao provođenjem rastave braka, kao što je bilo tretirano i ranije. Ovakvo tumačenje preferira Ibn-Arebi i pripisuje ga Ebu Zur‘i Er-Raziju. El-Bejheki, također, autentičnim senedom navodi da je Ebu Zur‘a rekao: “Po mom mišljenju, ovaj hadis znači da su rastavu braka, koju vi smatrate trostrukom, oni smatrali jednostrukom.”

En-Nevevi kaže: “Prema ovome tumačenju, radilo bi se o promjeni običaja ljudi, a ne o promjeni tretmana jednostrukog puštanja. A Allah (dž. š.) najbolje zna.”³⁵⁷

---

357 Fethul-bari, 9/364.

UVJETI ZA PUNOVAŽNOST JEDNOSTRANOG PREKIDA BRAČNE VEZE

Punovažan je prekid bračne veze svakog razumnog punoljetnog muža. Shodno tome, nije punovažan prekid bračne veze djeteta, maloumnog niti onog koji spava jer se sposobnost preuzimanja obaveza stječe razumom i sposobnošću rasuđivanja. Od Aiše (r.a.) prenosi se kao merfu sljedeći hadis:

“Oslobodeni su odgovornosti: osoba koja spava, dok se ne probudi, maloumni, dok se ne izliječi i dijete, dok ne postane punoljetno.”³⁵⁸

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ رَفَعَ الْقَلَمَ عَنْ ثَلَاثَةٍ
عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الْمُبْتَلَى حَتَّى يَبْرَأَ وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَكْبُرَ

Od Alije prenosi se sljedeće:

“Nije dozvoljeno maloljetnom raskidati bračnu vezu sve dok ne postane punoljetan”. Bilježi ga Abdur-Rezzak.

Od Alije, također, El-Buhari bilježi kao mu‘allak hadis:

“Svaki raskid bračne veze dozvoljen je, izuzev raskida senilnog.”³⁵⁹

Kod nas je punovažan raskid braka prisiljenog, za razliku od Eš-Šafi'ija (rahimehullah), jer, po njegovom mišljenju, prisila ne omogućava izbor. Po našem stajalištu, prisiljeni želi raskinuti brak jer su mu predložena dva zla i on je odabrao manje, iako nije zadovoljan sa svojom odlukom, ali to ga ne oslobađa. Takav je slučaj i s onim koji to učini u šali jer je i njegov raskid braka punovažan. To se odnosi na onoga koji ne namjerava ono što govori. Protivna šali jeste ozbiljnost, a u hadisu koji se prenosi od Ebu Hurejre (r.a.) kaže se:

358 Hadis bilježe: Ahmed, Ebu Davud, En-Nesai, Ibn Madže, El-Hakim u El-Mustedreku, a sened mu je autentičan.

359 Vidi: I'laus-sunen, 1/182.

“Božiji Poslanik (a.s.) rekao je:

Svejedno je za troje uradi li se u zbilji ili šali:

- *sklapanje braka,*
- *jednostrani prekid bračne veze i*
- *opoziv prekida bračne veze.”*

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثٌ جِدُّهُنَّ جِدٌّ وَهَزْلُهُنَّ جِدٌّ
النِّكَاحُ وَالطَّلَاقُ وَالرَّجْعَةُ

El-Hakim smatra autentičnim sened ovog hadisa, a Et-Tirmizi kaže da je on hasen- garib.³⁶⁰

Raskid braka pijanog jeste, također punovažan. Pijani je onaj koji se opije svakim zabranjenim pićem, hašišom, opijumom ili bilo kojim drugim opojnim sredstvom. Međutim, ako izgubi pamet zbog glavobolje, ili nečega što je dopušteno, kao što je uzimanje anestetika za liječenje, njegov raskid braka neće biti punovažan.

Eš-Šafi ne smatra punovažnim raskid braka pijane osobe, a od naših imama to mišljenje odabiru Et-Tahavi i El-Kerhi.³⁶¹

Raskid bračne veze onoga koji bi pogriješio, koji je htio nešto drugo izgovoriti, a s jezika mu se omakle riječi kojima raskida bračnu vezu, ili ih izgovori, ne znajući njihovo značenje, punovažan je u pravnom, ali ne i u moralnom smislu.

Nije punovažan raskid bračne veze osobe koja je u nesvijesti niti izbezumljenog. To se odnosi na onoga čije su riječi i postupci puni propusta zbog jake srdžbe.³⁶²

Nije punovažan raskid braka spavača jer on nema svoje volje. Zbog toga se za njegove riječi ne može utvrditi ni da su istinite, ni da su lažne, niti da su izjava, niti uzvik. Ako bi rekao: “Dozvolio sam ga” ili “Upotrijebio sam ga”, raskid braka ne bi bio punovažan jer je upotrijebio spojenu ličnu zamjenicu koja se odnosi na osobu čije se

---

360 I'laus-sunen, 1/183.

361 Ed-Durrul-muhtar, 2/424.

362 Više vidi u: Reddul-muhtar aled-durril-muhtar, 2/427.

riječi ne uzimaju u obzir. U ovome je razlika između govora djeteta i osobe koja spava. Riječi djeteta uzimaju se u obzir i u jeziku i u sintaksi, ali ih je Zakonodavac ovdje anulirao, za razliku od govora spavača, kojeg niko ne uzima u obzir.

Ako bi pak rekao: “Izvršio sam taj raskid braka”, ili “Brak sam raskinuo”, raskid braka bio bi punovažan.³⁶³

Izjave tipa: “Od tebe sam pušten”, (“*Ene minki talik*”), koje bi neko izrekao svojoj ženi, nemaju nikakvo značenje, makar izjavitelj i namjeravao raskinuti bračnu vezu. Ali, ako bi rekao: “Od tebe sam neopozivo rastavljen” (“*Ene minki ba’in*”), ili “Zabranjen sam ti” (“*Ene ‘alejki haram*”), želeći time raskinuti bračnu vezu, žena je razvedena.

Eš-Šafi (rahimehullah) kaže: “Raskid bračne veze punovažan je i u prvom slučaju, ako je imao tu namjeru, jer je pravo na bračni odnos zajedničko pravo oba supružnika. Tako, ona ima pravo zahtijevati od muža spolni odnos, kao što on ima pravo zahtijevati od nje da mu to omogući. Na isti način dozvoljeni su jedno drugom, a raskid je braka (*talak*) ustanovljen da bi se uklonile ove dvije stvari pa je punovažna rastava vezana za njega, kao što je punovažna ona vezana za nju. Takav je slučaj i sa neopozivom rastavom i “tahrinom” (zabranjenosti jednog drugom).”

Naše je mišljenje da je raskid braka radi dokidanja bračne veze, što spada u nadležnosti muža. Zar ne uočavaš da je upravo njoj zabranjeno sklopiti novi brak s drugim čovjekom? Njome se raspolaže, a muž je taj koji raspolaže. Zato se za nju kaže “udata” (*menkuha*), za razliku od neopozive rastave (*ibane*), koja onemogućuje spajanje supružnika, u čemu zajedno učestvuju, i za razliku od zabranjivanja jednog drugom (*tahrim*), jer ono uklanja međusobnu dozvoljenost, što im je, također, zajedničko. Ta dva termina (*ibane* i *tahrim*) ispravno je koristiti i za muža i za ženu, a raskid braka (*talak*) samo za ženu.³⁶⁴

363 Isto, 2/428.

364 El-Hidaja, 1/236.

BRAKORAZVODNE FORMULACIJE

Prva vrsta: Jasne brakorazvodne formulacije (es-sarih)

To su oni izrazi koji se koriste samo kod raskida bračne veze, kao što su; “*Tallaktuki*” (“Razvodim se s tobom”), “*Enti talik* ili *mutalleka*” (“Razvedena si”). Ovim i sličnim izjavama opozivi raskid bračne veze postaje punovažan. Isto se tretiraju i izrazi koji se daju kao greške. Takvi su, naprimjer, “talag” umjesto “talak”, “telag” i sl. Oni nemaju punovažnost ako bi njihov davalac rekao: “Namjerno sam napravio grešku da bih je uplašio, ali ne namjeravam raskinuti bračnu vezu.”³⁶⁵

Među frekventnim formulacijama jesu: “*Et-Talaku jelzemuni*” (“Neminovan mi je raskid braka”), “*Alejjet-talaku*” (“Moram raskinuti brak”), “*Alejjel-haram*” (“Moram prekinuti bračnu vezu”). Brak je ovim izrazima punovažan i bez namjere, na osnovu običaja, kao što su kasniji islamski učenjaci davali fetve. Oni su govorili: “Riječima: ‘Zabranjena si mi’ raskida se bračna veza na osnovu običaja i ne uvjetuje se postojanje namjera za to. Iste pravne posljedice imaju riječi: ‘Prekidanje bračne veze mi je obavezno’ i ‘Moram prekinuti bračnu vezu.’ Ako u tom trenutku ne bi imao ženu, to će se smatrati zakletvom za koju će se morati iskupiti, jer je počinio krivokletstvo.”³⁶⁶

Ako bi neko iskazao raskid bračne veze snažnijim i intenzivnijim izrazima, time je nastupio neopozivi raskid (ba‘in) bračne veze, raskid koji nije opoziv (*redž‘i*) i nakon koga je potrebno obnoviti sklapanje braka. To je kao kada bi neko rekao: “Puštam te najtežim talakom”, ili “...najgorim talakom”, ili “...raskidom poput planine”, ili “...raskidom kolika je cijela kuća”, “...žestokim ili dugim talakom”, jer je on opisao talak riječima koje se odnose na neopozivost raskida braka.

---

365 El-Hidaja, 2/430.

366 El-Hidaja, 2/430.

Druga vrsta: Dvosmislene brakorazvodne formulacije (el-kinaje)

To su izrazi koji se ne koriste isključivo za raskid bračne veze, nego se mogu odnositi i na talak i na druga značenja. Takve su izjave tipa: “Idi kuda hoćeš”, “Slobodna si”, “Bez obaveza si”, “Idi svojim”, “Napuštam te”, “Razdvajam se od tebe”, “Bježi mi s očiju” i sl. Ovim formulacijama se ne raskida bračna veza, osim u situaciji kada postoji namjera za to ili ako sama situacija na to ukazuje, kao kada se raspravlja o raskidu bračne veze ili su izrečene u stanju srdžbe. U *El-Muvetti* navodi se od Malika da je saznao da je Omeru ibn el-Hattabu pisano iz Iraka da je neki čovjek rekao svojoj ženi: “Uže ti je na ramenu!” (“Slobodna si!”) Omer ibn el-Hattab pisao je svome namjesniku da naredi tom čovjeku da mu dođe u Meku za vrijeme hadža. Kada je Omer (r.a.) činio tavaf oko Kabe, sreo ga je čovjek i nazvao mu selam, a Omer ga je pitao: “Ko si ti?” Čovjek reče: “Ja sam onaj kome si naredio da ti dođe.” Omer reče: “Pitam te, tako ti Gospodara ove kuće, šta si htio reći riječima: ‘Uže ti je na ramenu!’ Čovjek odgovori: “Vladaru pravovjernih, da si me zakleo na nekom drugom mjestu, ne bih ti istinu rekao. Mislio sam pod tim na rastavu braka.” Omer tada reče: “Bit će kako si htio.” Ovako se navodi u *El-Muvetti*, a predanja koja Malik navodi bez seneda (tzv. belagat) jesu argumenti.

عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ أَنَّ رَجُلًا كَانَتْ تَحْتَهُ وَوَلِيدَةٌ لِقَوْمٍ فَقَالَ لِأَهْلِهَا
شَأْنَكُمْ بِهَا فَرَأَى النَّاسُ أَنَّهَا تَطْلِقُهُ وَاحِدَةً

Također se u *El-Muvettau* navodi od Jahje ibn Seida, zatim od El-Kasima ibn Muhammeda da je neki čovjek, oženjen djevojkom iz jednog plemena, rekao porodici supruge: “Vaša je!” Ljudi su shvatili da je ona time jednom puštena.³⁶⁷

³⁶⁷ Malik ibn Enes, *El-Muvetta*, “Kitabut-talak”, br. 1012. Vidi, također: I’laus-sunen, 11/193.

Upotrebom dvosmislenih izraza dolazi do neopozivog raskida braka. Iz ovih dvosmislenih izraza izuzimaju se tri sintagme, čijim korištenjem dolazi do opozivog jednostrukog prekida bračne veze, a to su: "I'tedi" ("Budi u iddetu, broji,"), "*Istebri'i rahimek*" ("Očisti svoju maternicu")³⁶⁸, "*Enti vahide*" ("Ti si jednom").

U prvom slučaju može se misliti na izdržavanje postbračnog pričeke kao i na, moguće je, brojanje Božijih blagodati. Ako je mislio na prvo, tako će se i tretirati, shodno njegovoj namjeri, što će prvenstveno imati za posljedicu raskid bračne veze. Raskid braka prati mogućnost opoziva.

Druga se sintagma, također, koristi da bi ukazala na postbračni priček, jer se njome jasno ukazuje na raskid braka koji se time želi izraziti i ima isti smisao, ali je moguće da se odnosi i na čišćenje maternice menstruacijom, kako bi je potom otpustio.

U trećem slučaju "*Enti vahide*" ("Ti si jednom") moguće je da se radi o pridjevu ispuštene glagolske imenice, tj. da je ona jednom puštena.³⁶⁹

Ako muž kaže svojoj ženi: "Idi i udaj se", time ne dolazi do raskida bračne veze, osim ako mu je to bila namjera. Ako mu je to bila namjera, ona je time jednom neopozivo puštena. Ako je time namjeravao postići tri raskida bračne veze - ona su punovažna.

Ako bi pak rekao: "Idi u Džehennem", raskid je punovažan, ako ga je namjeravao ostvariti. Iste su posljedice i kada bi rekao: "Idi od mene!" i "Provedi se!" ("*Izhebi 'anni ve eflehi*"), jer je i to u značenju "Idi!" Arapi kažu: "*Efleha bi hajrin*", što znači: "otišao je s dobrom." Može značiti i: "ispuni sebi želju" jer se za nekoga kaže: "*eflehar-redžulu*", kada je ispunio želju. Takav je brak raskinut. O raskidu se radi i kada osoba kaže: "Ti si mi poput lešine", ili "...kao svinjsko meso", ili "Zabranjena si mi kao voda", tj. postaješ mi tako brzo

---

368 Ovdje se misli na čišćenje maternice na zakonit način, bilo da je to porodom, ako se radi o trudnici, ili menstruacijom, ako žena nije trudna (primj. prev).

369 El-Hidaja, 1/241.

zabranjena, kao što voda teče. Ranije smo istakli da sintagma “*enti haram*” (“zabranjena si mi”) spada u jasne brakorazvodne formulacije, i nije potrebno postojanje namjere.³⁷⁰

PREPUŠTANJE ŽENI PRAVA NA JEDNOSTRANI PREKID BRAČNE VEZE (TEFVIDUT-TALAK)

Ako muž kaže svojoj ženi: “Odaberi”, namjeravajući time ostvariti raskid bračne veze, ili joj kaže: “Pusti sebe”, ona ima pravo na jednostrani prekid bračne veze, sve dok je na mjestu na kojem se zatekla u momentu u kojem joj je on to kazao. Ako ustane odatle ili se počne zanimati drugom aktivnošću, nema više pravo njime raspolagati jer joj se daje mogućnost izbora samo dok traje taj sastanak. Ovo je mišljenje utemeljeno na konsenzusu ashaba (r.a.). Od Aiše (r.a.) prenosi se da je rekla:

“Božiji Poslanik (a.s.) dao nam je mogućnost izbora, pa smo odabrale Allaha i Njegova Poslanika (a.s.), i to nam se ni u šta nije ubrojalo.”³⁷¹

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ خَيْرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاخْتَرْنَا اللَّهَ
وَرَسُولَهُ فَلَمْ يَعُدَّ ذَلِكَ عَلَيْنَا شَيْئًا.³⁷²

Ovim je h. Aiša mislila na kur’anski ajet:

*O Vjerovjesniče, reci ženama svojim: “Ako želite život na ovom svijetu i njegov sjaj, onda se odlučite, dat ću vam pristojnu otpremu i lijepo ću vas otpustiti. A ako želite Allaha, i Poslanika Njegova, i onaj svijet, pa, Allah je, doista, onima među vama koje čine dobra djela, pripremio nagradu veliku.”*³⁷³

370 Reddul-muhtar, 2/474.

371 U drugim opširnijim predanjima kaže se da to niko nije smatrao raskidom bračne veze (primj. prev.).

372 El-Buhari, Sahih, “Kitabut-talak”, br. 5262.

373 El-Ahzab, 28.-29.

Ibn Hadžer (rahimehullah) kaže: “Ovaj h. Aišin stav zastupa većina ashaba, tabi‘ina i poznatih šerijatskih pravnika: kada suprug da svojoj ženi pravo odabira i ona odabere ostanak s njim, ne dolazi do raskida braka. Međutim, razišli su se u mišljenjima o situaciji kada ona izabere da ne živi s mužem. Dilema je, naime, da li će se to smatrati jednostrukim opozivim ili neopozivim razvodom braka ili pak trostrukim?”

Postojanje namjere, kada muž kaže ženi: “Odaberi”, ne rekavši joj koga ili nešto slično s takvim značenjem, a ona sama izgovori šta je odabrala, uvjet je i u ovoj situaciji. Nužno je naglasiti svoj odabir, bilo u njegovoj ili njezinoj izjavi. Tako, ako bi on njoj rekao: “Odaberi”, a ona kaže: “Odabrala sam”, nemamo pravovaljan izbor, jer su riječi i jedne i druge strane nejasne. A ono što je i samo nejasno ne može poslužiti kao pojašnjenje nejasnom.³⁷⁴

Ako suprug da mogućnost biranja, a supruga odabere raskid bračne veze, time dolazi do jednostrukog neopozivog raskida braka, jer se to prepuštanje prava tretira kao upotreba dvosmislenih brakorazvodnih formula.

Ako bi on rekao: “Pusti sebe”, ona ima pravo to učiniti na sastanku na kome joj je to saopćio. Ovdje se radi o jasnom prepuštanju prava na talak i namjera ga ne uvjetuje. Ako bi došlo do raskida bračne veze, smatrao bi se opozivim, osim ako bi muž još dodao: “*Talliki nefsek meta ši'ti*” (“pusti se kada hoćeš”), ili “...*meta ma ši'ti*” (“...kada god hoćeš”), ili “*iza ši'ti*” (“kada/ako hoćeš”), ili “*iza ma ši'ti*” (“kada god/ako ikako hoćeš”). Tada se raskid braka ne bi vezao za taj sastanak, nego je pravo na jednostrani prekid bračne veze preneseno na suprugu, pošto se ove formulacije koriste da izraze i vrijeme i pogodbu. Njih nije moguće opozvati, jer se prepuštanje prava na jednostrani prekid bračne veze ženi smatra potpunim i ne može se opozvati.³⁷⁵

---

374 El-Hidaja, 1/244.

375 Reddul-muhtar, 2/476.

Jednaku snagu, kao i prepuštanje prava, imaju riječi muža: *“Emruke bijedejk”* (“Odluka je u tvojim rukama”). Uvjetuje se da on ima i namjeru te da jasno iskaže svoju odluku. Može se vezivati za sastanak na kojem joj je pravo prepušteno, na kojem joj je to saopćeno, ili za period, ako je ograničen. Muž ne može ovo opozvati, o čemu ćemo još detaljnije govoriti.

Pojam tefvid podrazumijeva muževljevo prepuštanje svoga prava drugome da prekine bračnu vezu njegovim dopuštanjem. Ono može biti na sljedeće načine:

- prepuštanje prava (tefvid),
- opunomoćenje drugog (tevkil),
- izaslanstvo (risale), kao kada bi muž rekao: “Idi do te žene i reci joj da joj je muž poručio da odabere.” Takva osoba prenosi riječi onoga koji ga je poslao, a nije ih sam izrekao, za razliku od onog na koga je preneseno pravo na raskid braka i onoga koji je opunomoćen za to, jer se kaže da izaslanik izražava tuđe riječi i predstavlja ga.

Prepuštanje prava ženi prestaje biti pravno valjano čim ona napusti sastanak ili se počne baviti nečim drugim. Ona time dokazuje, pravno ili stvarno, da to ne prihvata jer je prepuštanje prava njegovo prenošenje na ženu, a ne opunomoćenje. Ono zavisi od njenog prihvatanja na sastanku, pa ga nije moguće opozvati. Tako, ako joj muž da mogućnost izbora, pa se onda zakune da je neće pustiti, a ona sama odabere raskid braka, on nije time, po prihvatljivijem mišljenju, počinio krivokletstvo. Razlog za krivokletstvo, budući da ga je ona zamijenila, ne postoji, pošto je ona nakon muževljevog ustupanja prava na raskid braka postala nosiocem tog prava. Međutim, da je muž opunomoćio nekoga drugog da je pusti, počinio bi krivokletstvo.

Ako bi muž rekao: “Pusti svoju inoću”, ili ako bi kazao tuđinu: “Razvedi mene i moju ženu”, ispravan je opoziv tih riječi, i one nisu vezane za sastanak jer se radi o čistom opunomoćenju.

Ako bi pak prepuštanje prava ženi na raskid braka vezao s pravom njenog slobodnog odlučivanja (mešiet), ona postaje nosiocem tog prava, a ne samo opunomoćenik muža i muž nema pravo to opozvati.

Razlika između opunomoćenja (tevkil) i prenošenja prava raskida braka na ženu (*tefvid*) jeste u sljedećem:

- u prijenosu prava (temlik) nema opoziva niti smjene;
- prepuštanje prava neće poništiti maloumnost muža jer je ono vezano za pravo njenog slobodnog odlučivanja;
- prepuštanje prava vezuje se za sastanak, a ne za razum. Tako je ispravno prepuštanje prava maloumnom i djetetu koje ne razumije, za razliku od opunomoćenja.³⁷⁶

Šerijatskopravno tretiranje promjene (mjesta) sastanka

Potrebno je skrenuti pažnju na to da pravo žene kojoj je data mogućnost izbora ne prestaje važiti sve dok je na mjestu na kome joj je data ta mogućnost. Njeno pravo prestaje važiti tek promjenom mjesta. Njeno sjedanje, ako je stajala, lijeganje, ako je sjedila, sjedanje, ako je ležala, pozivanje oca ili druge osobe radi dogovora, pozivanje svjedoka da posvjedoče njen izbor raskida braka, ako nema nikoga ko bi to učinio, bez obzira na to da li se pomjerala s mjesta ili ne, zaustavljanje životinje koju je jahala... sve to ne prekida taj sastanak i njeno pravo na izbor i dalje važi. Međutim, ako bi je poveo sa sastanka ili spolno općio s njom, prisilivši je na to, njeno je pravo prestalo važiti jer je bila u stanju da bira. To što nije birala znači da nije prihvatila ponuđeno pravo.

Brod je za nju kao i kuća, a hod njene jahalice računa se kao i njen tako da se mjesto sastanka ne mijenja ploveći lađom, ali se mijenja hodom jahalice, jer kretanje broda ne zavisi od volje putnika, nego od drugih činilaca, kao što je vjetar, potisak vode i sl. Pravo izbora

---

³⁷⁶ Isto.

ne prestaje važiti kretanjem broda, nego se samo mijenja mjesto sastanka.

Njeno pravo izbora ne biva narušeno ni ako bi sjedeći zaspala, obavila neki farz, ili vitr-namaz, ili pritvrđeni sunnet, po najprihvatljivijem mišljenju, ili nafili pridodala još jedan rekat, ili se obukla bez ustajanja, ili malo jela, nešto popila, ili malo čitala, ili veličala Allaha (dž. š.), ili rekla: “Zašto me svojim riječima ne pustiš?” Jer, sastanak mijenja samo ono što prekida prvi govor i uvodi u drugi, a to ovdje nije slučaj jer se sve radnje odnose na isto, tj. na raskid bračne veze.

Kod muževljevih riječi: “Odaberi raskid bračne veze”, nije valjana namjera za trostrukim razvodom braka, jer ne postoji više vrsta izbora, za razliku od riječi: “Ti si neopozivo puštena” ili “Odluka je u tvojim rukama”. Međutim, ona je jednom neopozivo puštena, ako, potvrđujući, kaže: “Odabrala sam raskid braka”, ili “Biram raskid braka.” Način potvrđivanja izražen je u riječima Aiše (r.a.), kada joj je Vjerovjesnik (a.s.) dao mogućnost izbora, a ona rekla: “Biram Allaha (dž. š.) i Njegova Poslanika (a.s.)” To joj je Božiji Poslanik (a.s.) prihvatio kao odgovor.

Drugačije se tretiraju njegove riječi: “Pusti sebe”, na koje ona kaže: “*Ene talik*” (“Razvodim se”) ili “*Ene utalliku nefsi*” (“Pustit ću se”). Poslije njih ne dolazi do raskida braka jer je to samo obećanje.

Naglašavanje odabranog, bilo u njegovim ili njenim riječima, uvjet je za ispravnost raskida braka. To je zaključeno na osnovu konsenzusa pravnika jer se za punovažnost raskida bračne veze po izgovorenim riječima odabira zna, na osnovu konsenzusa ashaba i njihove saglasnosti, da je potrebno da postoje pojašnjeni izrazi od bilo koje strane.

Ako bi on tri puta ponovio riječ: “Odaberi”, s veznikom ili bez njega, a ona rekla: “Odabrala sam”, ili: “Zbilja sam odabrala”, ili: “Odabrala sam prvu, srednju ili posljednju ponudu”, došlo bi do trostrukog raskida bračne veze, i bez namjere muža, jer na to ukazuje ponavljanje izraza.

Na osnovu stava Ebu Jusufa i Muhammeda, nakon njenih riječi: “Odabrala sam prvu ponudu” dolazi do jednog neopozivog raskida braka, a po njihovu mišljenju izdaje se fetva.

Ako bi na ponudeno biranje rekla: “*Tallaktu nefsi*” (“Pustila sam se”), ili “Odabrala sam jedan raskid bračne veze”, ili “Odabrala sam prvi raskid”, došlo bi do jednog neopozivog raskida bračne veze, po najprihvatljivijem mišljenju, jer su izrazi odabira dvosmisleni i njihovim korištenjem dolazi do neopozivog raskida braka, a ne mogu ih koristiti drugi jer sami ne proizvode nikakve posljedice, nego tek njihovim prepuštanjem od muža.

ŠERIJATSKOPRAVNO TRETIRANJE PREPUŠTANJA ŽENI ODLUKE O RASKIDU BRAKA (EL-EMR BIL-JED)

Sintagma “*el-emru bil-jed*” podrazumijeva da muž kaže svojoj ženi: “*Emruki bi jedik*” (“Odluka je u tvojim rukama”).

Pod prvom riječju “emr” misli se na stanje, a pod pojmom “jed” na mogućnost raspolaganja. Ovim se objašnjava situacija razvoda žene, koga joj je muž stavio na raspolaganje.

Poput je odabira (*ihtijara*), s obzirom na to da se uvjetuje namjera, jasno isticanje onoga što se odlučilo, nemogućnost muža da opozove ovo pravo, te njegovo vezivanje za sastanak na kome joj je pravo preneseno, ili za sastanak kada joj je to saopćeno, ako je s prvog sastanka bila odsutna, ili za vremenski rok, ako je određen.

Ako muž namjerava učiniti trostruki raskid bračne veze, u ovom je slučaju ispravan, ali ne i kod davanja ženi izbora (*et-tahjir*), jer pojam el-emr (odluka) zajednička je imenica i može imati opće i specifično značenje. Koje god od toga muž namjeravao, namjera mu je ispravna. Ako bi žena na tom sastanku rekla: “Odabrala sam raskid braka jednom”, “Prihvatila sam razvod”, “Odabrala sam svoju sudbinu”, “Zabranjen si mi”, “Neopozivo si od mene razveden”, “Ja sam od tebe neopozivo razvedena”, punovažan je trostruki raskid

bračne veze jer je odabir ispravan odgovor na ovu situaciju (kada muž kaže ženi: “Odluka je u tvojim rukama”), pošto se radi o prenošenju prava na nju. Isto je i u slučaju davanja njoj izbora (*et-tahjir*), a uz riječ odabir uvijek ide brojni prilog “jednom”, pa znači kao da je rekla: “Odabrala sam raskid braka jednom”, čime dolazi do trostrukog raskida bračne veze.³⁷⁷

Kada prenosi pravo odlučivanja na ženu, vezuje je za njen odabir sebe (tj. odabir raskida bračne veze), pa nije ispravna odluka njenog oca, makar ona bila maloljetna. Isti je slučaj i ako bi odluku prenio na njenog oca: ne bi bila ispravna njena odluka, makar bila i punoljetna, jer ne postoji odabir za koji je odluka vezana.

Svaki izraz koji je upotrebljiv za muževljevo iskazivanje raskida bračne veze valjan je i kao odgovor žene na muževljevu ponudu. Isto je i obrnuto: svaki izraz kojim muž ne može iskazati raskid braka ne može biti ni odgovor žene na muževljevu ponudu. Ako bi ona rekla: “Ja se razvodim”, ili “Razvela sam se”, raskid je bračne veze punovažan, za razliku od njenih riječi: “*Tallaktuke*” (“Puštam te!”), jer žena može biti puštena, ali ne i čovjek. Izuzetak su jedino riječi odabira jer tu nema spominjanja talaka, i njima žena može odgovoriti. Ako bi muž tim riječima namjeravao raskid bračne veze, do njega ne bi došlo, jer su te riječi dvosmislene i njima se prepušta ženi pravo na raskid braka, a sam njima ne raskida brak. Međutim, one su potvrđene konsenzusom, suprotno analogiji, a isti je slučaj sa sintagmom “*emruki bi jedik*” (“odluka je u tvojim rukama”). One nisu izuzete, jer ne mogu biti ženin odgovor, u smislu da žena kaže: “Odluka je u mojim rukama.”³⁷⁸

Ako na muževljevu ponudu žena odgovori riječima: “Razvodim se jedanput”, ili “Biram raskid braka jednom”, time je brak jednom neopozivo rastavljen. Ako bi ona jasno iskazala želju za raskidom

377 Dolazi do trostrukog, a ne jednostrukog raskida bračne veze jer se uzima u obzir namjera muža, a ne odgovor žene (primj. prev.).

378 Reddul-muhtar, 2/482.

braka, time bi došlo do opozivog raskida. U ovom slučaju došlo je do neopozivog raskida jer se uzima u obzir muževljevo prepuštanje prava na raskid njoj. To prepuštanje rezultira samo neopozivim raskidom jer ona time dobiva pravo da odlučuje o sebi, što ne može biti s opozivim raskidom braka.

Ako bi muž rekao ženi: “Odluka je u tvojim rukama danas i prekosutra” u to ne bi ulazila noć jer se radi, ustvari, o dva prijenosa prava i riječ “el-jevme” (“danas”) jeste u jednini i ne odnosi se, u spomenutom slučaju, na vrijeme nakon njega, pošto se ovdje radi o vezivanju rečenice za rečenicu, tj. “Odluka je u tvojim rukama danas” i “Odluka je u tvojim rukama prekosutra.”

Ako bi spomenuo riječ “jevme” (“dan”) u jednini, ne podrazumijeva se i noć. Tako je i ako bi na jednu vezao drugu rečenicu. Ako bi ona odbila ponudu tog dana, odluka bi postala nevažeća za taj dan. Ponovno može odlučivati prekosutra. Ako bi se razvela noću, to ne bi bilo ispravno. S druge strane, noć ulazi u rečenicu muža: “Odluka je u tvojim rukama danas i sutra.” Ako bi odbila ponudu tog dana, ne bi imala pravo odlučivati se ni sutradan jer se radi o jednom prepuštanju prava, koje nije razdvojeno drugim danom i tretira se kao cjelina, koja se tako i izražava s jednim prijenosom prava. To je isto kao da je rekao: “Odluka je u tvojim rukama dva dana”, i podrazumijeva se da tu ulazi i noć između dva dana, i u jezičkom i u običajnom smislu.

Ako bi pak rekao: “Odluka je u tvojim rukama danas” i “Odluka je u tvojim rukama sutra”, podrazumijevale bi se dvije odluke. Tako, ako bi žena prvi dan izabrala zajednički život ili prihvatila ponudu, sutradan može ponovno birati. Ako je muž ponovio ponudu, ovdje se radi o većem broju prepuštanja prava, pa odbijanje jedne ponude ne znači istovremeno i odbijanje druge. Ako bi odabrala raskid braka prvoga dana i razvela se, a onda se isti taj suprug ponovo oženi njome, prije sutrašnjeg dana, ona iznova ima pravo na raskid braka, ako ga želi, i rasvest će se po drugi put. Ona kod svakog prepuštanja

prava dobija pravo na raskid braka, pa izvršenje jednog raskida ne sprečava izvršenje drugog.³⁷⁹

Ostaje pitanje da li će narušiti ispravnost suprugine odluke slučaj ako bi je suprug neopozivo pustio, ako je prepuštanje prava na raskid neuvjetovano? Ako je prepuštanje prava neuvjetovano, hoće, a ako je ono uvjetovano, naprimjer ako joj kaže: "Ako uđeš u kuću odluka je u tvojim rukama", ili vremenski određeno, onda neće, na osnovu pravila, o kojem će još biti govora, a to je da dva neopoziva raskida braka ne mogu slijediti jedan iza drugog, osim ako je jedan od njih uvjetovan. Zbog toga je ograničio razvod neopozivošću, jer da ju je pustio opozivim raskidom, njena bi odluka ostala na snazi, po jednoglasnom mišljenju.

Iz ovog pitanja također se mogu izvući i slijedeća pravila:

- ako se oženi njome, s tim da je odluka o raskidu braka u njenim rukama, uredu je. Ako bi ona tvrdila da je odluka u njenim rukama, na to se neće obazirati, osim ako bi raskinula brak na osnovu te odluke, a zatim tvrdila da ju je ranije dobila, tj. da joj je odluka data, ili da je došlo do raskida braka - tada će se to uzeti u obzir;
- ona je rekla: "Raskinula sam brak na mjestu sastanka koje nije mijenjano", a on je to zanijekao. Ovdje će se njena odluka tretirati pravno valjanom jer je nađen razlog njegovim priznanjem (davanje prava na izbor), a očito je da se ona nije pozabavila nikakvom drugom aktivnošću;
- dao joj je pravo na odluku o raskidu braka, ako je udari bez razloga (njenoga činjenja prijestupa). Kada se podvoje u mišljenju, tj. on kaže: "Udario sam je zbog prijestupa", a ona kaže: "...na pravdi Boga", uzima se njegov stav, jer on negira, a prihvata se njen dokaz da ju je on udario na pravdi Boga, iako počiva na negiranju (postojanja prijestupa), jer je

³⁷⁹ Reddul-muhtar, 2/483.

- dokaz za postavljeni uvjet, a uvjet je dopušteno potvrđivati dokazom, iako je negirajući;
- njeni staratelji traže da se razvede, a muž kaže supruginom ocu: “Ono što ona želi od mene ti uradi!” Ako je otišao i njen otac joj raskinuo brak, time se ona ne smatra razvedenom, osim ako je muž htio prepustiti njenom ocu pravo na raskid braka. U ovom slučaju njemu se daje za pravo jer se ove riječi muža ne smatraju prepustanjem prava i jer je moguće da se radi o ismijavanju, u stilu “uradi ako možeš!”;
  - prenio je odluku o raskidu braka s njom na dvojicu ljudi i jedan od njih je razvede. Brak se neće smatrati raskinutim jer su njih dvojica preuzeli pravo, a ono je u značenju vezivanja za postupke njih obojice, pa se postupkom jednog od njih dvojice ne ostvaruje uvjet za koji je vezan razvod braka.

VEZIVANJE RASKIDA BRAČNE VEZE ZA SLOBODNO ODLUČIVANJE ŽENE (MEŠIET)

Ovo je treća vrsta prepustanja prava ženi na raskid bračne veze. Ne misli se na jasno izraženo vezivanje raskida bračne veze za slobodno odlučivanje žene, nego na ono što to podrazumijeva ili znači. Ako bi muž rekao: “Razvedi se!”, ne istakavši suprugino slobodno odlučivanje (mešiet), to je situacija na nivou slobodnog odlučivanja. Supruga ima na njega pravo na tom sastanku, jer se pravo zasniva na njenom slobodnom odlučivanju, a raskid je braka njena slobodna odluka. Ako bi joj pak rekao: “Razvedi se jednom, ako hoćeš”, a ona odgovori: “Razvela sam se jedanput”, ona je razvedena, jer je to htjela, čim se razvela.

Ako bi muž rekao: “Razvedi se”, ne izrazivši namjeru ni za jedanput, ni za dvaput, a ona se razvede, punovažan je opozivi raskid braka. A ako se razvede tri puta, a i muž je to namjeravao, došlo je

do tri raskida bračne veze, bez obzira na to da li to izrazila jednom riječju, ili koristeći više njih. Njegove se riječi ograničavaju njenim. Tako, ako bi on rekao: “Razvedi me od koje hoćeš od mojih žena”, ona ne bi ušla pod općenitost njegovih riječi.

Muž ne može opozvati nijednu od tri vrste prepuštanja prava, a to su:

- davanje izbora (*tahjir*);
- stavljanje odluke u njene ruke (*el-emr bil-jed*);
- slobodno odlučivanje (*mešiet*), jer nosi značenje uvjetovanja (*ta'lika*). Ove se vrste vezuju za sastanak jer se radi o prijenosu prava. To nije slučaj kada on doda: “...kada hoćeš...” i sl. Taj dodatak ukazuje na svako vrijeme, pa se može razvesti i na tom sastanku, ali i kasnije.

Ako bi muž nekoj osobi rekao: “Pusti je, ako hoće”, time ne bi ta osoba postala opunomoćenik muža, sve dok supruga ne bi htjela razvesti se od muža. Ako bi htjela razvod na sastanku na kojem je to saopćeno, pustit će je tada, nikako kasnije. Ako bi on ustao sa tog sastanka, njegovo bi opunomoćenje prestalo važiti jer se opunomoćenje na razvod braka zasniva na njenom slobodnom odlučivanju koje joj je prepušteno, a njeno slobodno odlučivanje ograničava se na sastanak, pa tako i samo opunomoćenje.

Ako bi muž rekao: “Razvedi se tri ili dva puta”, a ona se razvede jedanput, došlo je do jednog opozivog raskida braka, jer je izraz jasan i dio je onoga što joj je prepušteno.

Ako bi joj naredio neopozivi ili opozivi raskid bračne veze, a ona u odgovoru iskazala stav suprotan riječima muža, punovažno je ono što je muž naredio, a odbacit će se njena kvalifikacija. Osnova za ovu odredbu jeste da različitost u kvalifikaciji ne narušava valjanost odgovora, nego samo valjanost kvalifikacije kojom je došlo do različitosti. Tu dolazi do raskida na način koji je ponudio muž ženi. Različita od ove jeste situacija ako je razilaženje u osnovi, kada dolazi do ništavnosti samog prepuštanja prava, kao i u slučaju ako bi joj

prepustio pravo na jedan raskid, a ona se razvede tri puta, što je po mišljenju Ebu Hanife.

Ako bi joj rekao: “Razvedena si, ako hoćeš”, a ona kaže: “Hoću, ako ti hoćeš”, na što on kaže: “Hoću”, misleći time na raskid braka, ili ona kaže: “Hoću, ako bude to” (nešto što još ne postoji), kao: “Ako bude htio moj otac”, “Ako nastupi noć”, a trenutno je dan, odluka je ništavna zbog nepostojanja uvjeta. Ovdje je on vezao raskid braka za njeno potpuno slobodno odlučivanje, a ona je iskazala uvjetovanje kojem nedostaje sam uvjet.

Ako bi joj muž rekao: “Razvedena si kada hoćeš”, ili “...kada god hoćeš”, ili “...ako hoćeš”, ili “...ako ikako hoćeš”, a ona odustane od odluke, odluka nije opozvana, ne veže se za sastanak, niti ona može sebe razvesti više od jednog puta. Odluka se odnosi općenito na vremena, a ne na aktivnosti, pa ona ima pravo na raskid braka u svakom vremenu, ali ne i na onaj raskid koji bi uslijedio nakon što je do njega već došlo. Ona ima pravo na tri pojedinačna raskida braka u njegovim riječima: “...kada god hoćeš”, ali ih ne može objediniti, niti dva odjednom obaviti, jer je to zbog značenja općenitosti kojeg nudi jednina.

Ako bi joj rekao: “*Enti talik hajsu ši'ti*” ili “*...ejne ši'ti*” (“Razvedena si gdje god hoćeš”), neće biti razvedena, osim ako hoće na tom sastanku. Ovo su odrednice mjesta, jer je “hajsu” (“gdje god”) prilog za mjesto, a “ejne” (“gdje god”) također prilog za mjesto koji može biti i upitna čestica i odnosna zamjenica.

Ako odbije, ili učini nešto čime pokazuje da odbija odluku, kao što je spavanje, ustajanje s mjesta sastanka i sl., odluka jeste opozvana jer je to prijenos prava u tom trenutku i on je izvršen i ne odnosi se na vrijeme u budućnosti pa zahtijeva trenutni odgovor.

Ako bi joj rekao: “Ako voliš razvod, razvedena si”, ona se neće smatrati razvedenom, jer je moguće da raskid braka niti voli, niti mrzi. Međutim, ako bi rekla: “Volim”, ili “Mrzim”, bila bi razvedena, jer vezivanje za ljubav i slično je vezivanje za obavijest o tome, pa makar to bilo suprotno stvarnom stanju.

Vezivanje raskida braka za njeno htijenje, volju, zadovoljstvo, žudnju ili ljubav jeste prijenos prava na nju, koje ima značenje uvjetovanja, pa se veže za sami sastanak.³⁸⁰

UVJETOVANI RASKID BRAČNE VEZE (ET-TALAKUL-MUALLAK)

To je vezivanje izvršenja raskida braka s ostvarenjem sadržaja koji se navodi u drugoj rečenici. Takav je primjer kada muž kaže svojoj ženi: “Ako uđeš u kuću, razvedena si.” Ovo se naziva i zavjetnim raskidom bračne veze.

Da bi ovakav raskid braka bio ispravan, nužno je da uvjet o kojem ovisi izvršenje raskida braka bude jednake vjerovatnoće ostvarenja (i da hoće, a i da se neće ostvariti), a ne da je sigurno da će se desiti, kao u izjavi: “Ako je nebo iznad nas, ti si puštena.” U potonjem slučaju radi se o trenutnom raskidu braka, a ne uvjetovanom.

Također je nužno da uvjet ne bude apsurdan (da je nemoguće njegovo ostvarenje). To je kada, naprimjer, suprug kaže: “Ako debelo uže prođe kroz iglene ušice, ti si puštena.” Ovo je besmislen govor koji se zasigurno ne može ostvariti. Cilj je suprugov ostvarenje negacije jer ga je vezao za nešto apsurdno. Stoga se za izvršenje zakletve uvjetuje mogućnost ispunjenja, o čemu će biti govora u poglavlju o zakletvama.

Kada suprug kaže ženi: “Ako mi ne vratiš novac kojeg si uzela iz mog novčanika, puštena si”, a novac bude u novčaniku, ona nije puštena. Ako kuca na vrata, ona mu ne otvori, a on kaže: “Ako mi ne otvoriš vrata, puštena si” (a u kući ne bude nikoga), ona neće biti puštena.³⁸¹

Uvjet je, također, da on tim riječima ne namjerava izvršiti osvetu. Tako, ako bi ga uvrijedila ružnim riječima, a on rekao: “Ako sam

³⁸⁰ Više vidi u: Reddul-muhtar, 2/492.

³⁸¹ Više vidi u: Reddul-muhtar, 2/492.

onakav kao što si rekla, puštena si!”, ona je puštena, bez obzira na to da li on bio onakvim kako ga je ona okarakterizirala ili ne, jer muž, uglavnom, raskidom bračne veze želi samo napakostiti ženi, posebno u afektu. Ako tada nije bio srdit, njegove će se riječi tretirati u smislu uvjeta, pa se brak neće raskinuti, sve dok muž ne postane onakvim kakvim ga je žena opisala.

Zakletva je poništena i razvrgnuta ako uvjet bar jednom bude postojao tako da se krivokletstvo ne može desiti po drugi put, niti na osnovu te zakletve može doći do raskida braka po drugi put, kada se ponovo pojavi uvjet, osim ako bi izrekao novu zakletvu. Zakletva jezički ne zahtijeva općenitost, niti ponavljanje, osim kod riječi “*kullema*” (“kada god”), jer u ovom slučaju ne prestaje na osnovu jednog postojanja uvjeta, a iskupluje se nakon izvršenja trostrukog raskida braka, pa njen brak ne biva raskinut ako bi se nakon njega njome oženio drugi muž.³⁸²

Također je uvjet, da se iskaže ono čime se uvjetuje. Suprugova izjava: “Ti si razvedena ako...”, tretirat će se kao besmislica. Na osnovu ovog stava daje se fetva. Isti je slučaj s isticanjem čestice “*fe*” (“pa”), ili “*iza*” (“ako”), koje ukazuju na iznenađenje da bi odgodio iskazati završnicu pogodbene rečenice (apodoze).

Isto tako, uvjet je i postojanje prava na razvod, bilo ono *de facto* ili *de jure*, kao što je pravo bračnog života, što je uvjet njegove obaveznosti, jer slijeđenje drugog i prijenos raskida braka na drugu osobu koja nema to pravo je ispravno, ali ovisi o dozvoli muža. Tako, ako bi neki tuđinac rekao ženi nekog čovjeka: “Ako uđeš u kuću, puštena si”, raskid bi ovisio o dozvoli muža. Ako on to dozvoli tom neznancu, uvjetovanje ostaje valjano i supruga je razvedena ulaskom u kuću, ali ne prije toga. Tako realizirani raskid bračne veze zavisi od dozvole muža.

Uvjetovanje ženi koja je u iddetu raskidom braka ispravno je u svim formama, osim ako bi bila u iddetu nakon neopozivog raskida

---

382 Više vidi u: Reddul-muhtar, 2/500.

braka, a on uvjetuje neopozivi raskid braka smatrajući uvjetovanje gotovim izvršenjem raskida braka.

Ako bi suprug rekao supruzi: “Ti si definitivno puštena”, pa oboje taj slučaj iznesu šerijatskom sudiji, koji ovu izjavu shvata opozivim raskidom, a muž neopozivim, slijedit će se mišljenje sudije, kako smatra Muhammed. Dozvoljeno je mužu da dalje nastavi živjeti s tom ženom. Međutim, po mišljenju Ebu Jusufa, to nije dozvoljeno. Ovako je ako presudi u njegovu korist, ali ako sudija odredi da se radi o neopozivom, a muž tako ne smatra, po konsenzusu, slijedit će se mišljenje sudije. Ovo se sve odnosi na muža koji je obrazovan, koji promišlja i sam izvodi zaključke. Ako se radi o neukom čovjeku, on će, u svakom slučaju, slijediti mišljenje sudije, bez obzira na to presudio u njegovu korist ili protiv njega. Na osnovu ovoga stava saznaje se da nema svrhe slijeđenje drugog, ako postoji presuda, jer je obavezujuća, bez obzira na to slagao se s njom muž ili ne. Isti je slučaj s fetvom, ako je muž neobrazovan.³⁸³

Znaj da uvjetovanje prestaje važiti nakon prestanka braka s drugim mužem. Ako bi uvjetovao trostruki raskid bračne veze, ili manji od toga, njenim ulaskom u kuću, pa se oženio njome nakon što ju je drugi muž pustio, njegovo je uvjetovanje ništavno i njen ulazak u kuću neće imati nikakvih pravnih posljedica. Ako bi pak kanio izvršiti jednostruki ili dvostruki raskid bračne veze, oni bi bili valjani i provelo bi se sve što je uvjetovano.

Zakletva je apsolutno iskupljena nakon što se uvjet ispuni. Međutim, ako bi se ispunio u vrijeme trajanje bračne veze, makar i u postbračnom pričeku, supruga će biti razvedena. A ako se ne ispuni, tada - neće. Kada bi suprug rekao: “Ako dobiješ dvije menstruacije, puštena si!”, nakon čega ona dobije prvu menstruaciju prije nego što je stupila u brak s njim, a drugu u vrijeme braka - bit će puštena.

---

³⁸³ Više vidi u: Reddul-muhtar, 2/496.

Doskočica za onoga koji uvjetuje trostruki brak ulaskom u kuću jeste da je pusti jednom, zatim će nakon iddeta ona ući u kuću, pa će tako zakletva prestati važiti, a onda će se njome oženiti.

Ako se supružnici ne slože u vezi s pitanjem ispunjenja uvjeta, makar i u tome da li je uopće uvjet postojao ili nije ostvaren, tj. razidu se o pitanju da li je uopće uvjetovan raskid braka određenom okolnošću, ili da li je ispunjen uvjet nakon što je postavljen, daje se mužu za pravo, uz zakletvu, jer on poriče raskid braka, osim ako se za uvjetovanje saznalo samo od žene. U tom se slučaju njoj daje za pravo da kaže o sebi. Kad bi muž tvrdio da je postojalo izuzimanje, a ona to negirala, njoj se daje za pravo, a njemu se neće vjerovati, dok ne donese dokaz. Ako bi tvrdio da je raskid braka uvjetovan, a ona da nije, njemu se daje za pravo. Ako bi žena tvrdila da ju je pustio bez postojanja uvjeta, a muž isticao da ju je pustio na osnovu uvjeta, još neispunjenog, žena će donijeti dokaz.

Ako bi ona tvrdila da se on zakleo da je neće fizički maltretirati, a on isticao da je nije maltretirao bez razloga, pa oboje donesu dokaze i argumentiraju svoje tvrdnje, ona je puštena, bez obzira na činjenice. Ako bi on uvjetovao raskid braka nepristizanjem sredstava izdržavanja nekoliko dana, te zatim tvrdio da su sredstva stigla, a ona to negirala, njoj će se dati za pravo, kao i svaki puta kada bi on tvrdio da je ispunio svoju obavezu, a ona negirala.

Dokaz za ispunjenje uvjeta prihvata se, makar bio i negativan. To je kao kada bi suprug rekao: “Ako mi noćas ne dođe punica, moja žena je puštena”, i dvojica posvjedoče da ona zbilja nije došla, prihvatit će se njihovo svjedočenje i žena će biti puštena. To je samo formalno svjedočenje nečinjenja, a zapravo je svjedočenje o potvrđi raskida braka. U obzir se uzima cilj, a ne forma.

Kada bi rekao: “Ako ne budem spolno općio s tobom u vrijeme menstruacije, puštena si”, i poslije tvrdio da je imao upravo taj spolni odnos, žena neće biti puštena jer je on vezao raskid braka za očitost uvjeta, a ono što je vezano za uvjet postaje uzrokom ispunjenjem

uvjeta onoga što je poznato. Ako negira uvjet, onda negira i uzrok, pa se prihvataju njegove riječi.

Također, ako bi rekao: “Neću ti se približiti četiri mjeseca”, pa prošlo to vrijeme, nakon čega ustvrdi da joj se tada približavao, neće se prihvatiti ta tvrdnja jer je ta zakletva (el-ila) trenutni uzrok. No, raskid braka odgađa se sve dok ne istekne taj period. Nakon toga dolazi do raskida braka sasvim očito. Tvrdnja da joj se približavao data je s ciljem sprečavanja raskida braka pa se ne prihvata. Ako bi tvrdio da joj se približavao prije isteka perioda, uvažit će mu se, jer još nije došlo do raskida braka, a on govori o onome na što može utjecati, pa će mu se uvažiti tvrdnja. Kada bi rekao: “Ako ti se ne približim u sljedeća četiri mjeseca, puštena si”, pa prođe taj period, a on bude tvrdio da joj se u međuvremenu približavao, neće doći do raskida braka jer je on vezao raskid braka za očitost uvjeta. Kada negira ispunjenje uvjeta, negira i sami uzrok, pa će se prihvatiti njegova izjava.³⁸⁴

Ako bi raskid bračne veze vezao za uvjet čije je ispunjenje poznato samo ženi, povjerovat će joj se, po osnovu pravne preferencije (istihsan), i bez zaklinjanja. Po analogiji je da se prihvati njegova izjava, a da se ne vjeruje njenoj, osim kada je argumentirana, kao i kod ispunjenja drugih uvjeta. Istihsan se ogleda u tome što jedino ona zna za ispunjenje tog uvjeta koji ima svoje pravne posljedice. Njena je dužnost to iskazati da se ne bi našla u zabranjenom, jer je njihova šerijatska obaveza da se čuvaju zabranjenog. Put do toga jeste obaveza, što se ostvaruje obavještanjem, pa to postaje obavezom. Obaveza je prihvatiti njene riječi da bi se ona oslobodila odgovornosti. Ako bi se za to znalo od nekog drugog, a ne nje, ovisit će punovažnost raskida braka, po jednoglasnom stavu, od potvrde njegovih riječi, ili dokaza, kao što je ulazak, govor i sl.

Pravnici su se razišli u mišljenju u vezi s pitanjem situacije u kojoj muž veže raskid braka za rađanje djeteta. Po mišljenju učenika

³⁸⁴ Vidi u: Reddul-muhtar, 2/503.

Ebu Hanife, Ebu Jusufa i Muhammeda, raskid je punovažan svjedočenjem babice, dok Ebu Hanifa smatra da je nužno svjedočenje dvojice muškaraca, ili jednog muškarca i dvije žene.

Vezivanje raskida braka za ljubav isto je kao i vezivanje za menstruaciju, osim u dva slučaja:

- vezivanje za ljubav ograničava se na sastanak jer se radi o davanju prava na izbor (tahjir). Tako, ako bi ona ustala s tog sastanka i rekla: “Volim te”, neće biti razvedena, dok vezivanje za menstruaciju ne prestaje biti valjano ustajanjem sa sastanka, kao i vezivanje za ostale pojave;
- ako bi ona lagala u svom iskazu kod vezivanja raskida braka za ljubav, bit će razvedena, na osnovu onoga što smo govorili. A ako bi lagala kod vezivanja raskida braka za menstruaciju, neće biti razvedena, u vezi s onim što je između nje i Allaha (dž. š.).

Ako bi joj rekao: “Puštena si, ako voliš to i to” (ono za što zna da voli ili ne voli, kao što je smrt, kazna i sl.), a ona kaže: “Ja to volim”, prihvata se njena izjava sve dok je na tom sastanku. Isti je slučaj i ako bi joj rekao “ako to mrziš” (ono za što zna da ona voli, kao što je život, bogatstvo...), a ona kaže: “Ja to mrzim”, puštena je. Ako bi on rekao: “Ti si tri puta puštena, ako ja to volim”, poslije čega kaže: “Ja to ne volim”, a pri tom laže, ona i dalje ostaje njegova žena i daje mu se mogućnost, na osnovu onoga što ostaje između njega i njegova Gospodara, da ima bračne odnose sa njom. Isto je i sa zaklinjanjem na mržnju. Tretira se na isti način kao kada bi suprug rekao: “Ako voliš raskid braka”, “...želiš ga”, “...žudiš za njim”, “...priželjkuješ ga svojim srcem, ali ne i jezikom, ti si tri puta puštena”, a ona odgovorila: “Neću ga”, “Ne volim ga”, “Ne žudim za njim”, “Ne želim ga, niti ga priželjkujem”, ona i dalje ostaje njegovom suprugom i neće se uzimati za istinitu kasnija suprotna izjava. Ako bi ostala na tom sastanku, ili šutjela do ustajanja, ona ostaje njegovom suprugom, čak iako bi osjećala nešto drugačije od onoga što je iskazala

jezikom. Ona može živjeti s njime, u vezi s onim što je između nje i Allaha (dž. š.), kako misle Ebu Hanifa i Ebu Jusuf. Muhammed je pak na stanovištu da ona ne može ostati živjeti s njim ako joj je u srcu drugačije od iskazanog. Norma se kod prve dvojice pravnik veže za ono što je ispoljeno, u pozitivnom ili negativnom smislu.³⁸⁵

Ovdje postoji problem,³⁸⁶ a to je činjenica da je pitanje utvrđivanja stvarne radosti nedostupno, pa je potrebno raskid braka vezati za njenu obavijest o tome, te će se njene riječi o ovome prihvatiti. Kada bi suprug rekao: "Ako bi voljela da te Allah (dž. š.) kazni džehennemskom vatrom - puštena si", a ona odgovorila: "Volim", doći će do razvoda braka. Ovdje nije sasvim sigurno da ona laže jer je moguće da ga se zbog velike mržnje želi riješiti, makar i kaznom. Na osnovu ovih situacija uviđa se da onda kada bi on vezao raskid braka za akte srca, a ona ih iskazivala, te bili sigurni u to da ona laže, ne bi bio punovažan raskid braka. Ako ne bi, onda bi bio punovažan. Isto se tretiraju njegove riječi: "Ako mrziš Džennet." Ovo se veže za njen iskaz o mržnji, i ako ona nije došla u situaciju da prezire Džennet, sigurni smo da ona laže. Može se reći: "Ona zbog velike ljubavi prema ovom svijetu prezire Džennet jer do njega može doći samo smrću koju prezire, pa nismo sigurni da ona ne govori istinu."

Očito je iz njihovih riječi da ona ne postaje nevjernicom kada kaže: "Volim džehenemsku kaznu, a prezirem Džennet" i sl. Suprug može reći: "Ako dobiješ menstruaciju, i ti i ona ste puštene." Kada bi supruga na to odgovorila: "Dobila sam menstruaciju", a menstruacija se dešava, jer je neminovna, a uvjet je postojanje onoga što je uvjetovano, u tom će slučaju supruga biti puštena. Druga žena pak neće biti puštena, jer se, po šerijatskim propisima, gleda na

385 Vidi: Reddul-muhtar, 2/504.

386 Ovdje je autor ispustio uvodni dio citata iz djela Reddul-muhtar, kojeg ipak donosimo da bi bilo jasnije čitaocima o čemu se radi:

Ako bi muž rekao svojoj ženi: "Ako te obradujem, puštena si!", pa je istuče, a ona kaže: "Obradovao si me", jedni smatraju da ona neće biti puštena, jer smo sigurni da ne govori istinu. (primj. prev.)

izjavu prve, pošto je njoj prepuštena izjava na povjerenje. A u pogledu njene inoče ona je pod optužbom. Njeno svjedočenje jeste svjedočenje pojedinca. Nije strano da se prihvataju riječi čovjeka za ono što se njega tiče, ali da se ne prihvataju kada su u pitanju drugi, kao kada jedan od nasljednika prizna postojanje duga umrlog, u tom slučaju dug će se izmiriti iz njegovog dijela nasljedstva, ako to ne potvrde i ostali.

Kada čovjek kaže: "...ako dobiješ menstruaciju...", neće doći do raskida braka kada se vidi krv, jer je moguće da se radi o istihazi. Ako bi se ponovila tri puta, doći će do raskida braka od trenutka kada ju je žena vidjela, jer ponavljanjem viđenja krvi postaje jasno da se od početka radi o menstruaciji. Muftija je dužan to precizirati i kazati: "Razvedena je od trenutka kada je vidjela krv." Ovo nije vid oslanjanja, nego način razjašnjenja. Ova se menstruacija neće računati u iddet jer je nužno da tek nakon uvjeta, a to je ovdje viđenje krvi, dođe do raskida. Ovo bi bio raskid braka na osnovu novonastale prakse (bidata). Ako muž nije imao spolni odnos sa ženom ni pravno, kao u slučaju da se osamio s njom, pa se ona uda za drugoga za tri dana, to je ispravno.

Kada on kaže: "Ako ispostiš jedan dan, puštena si", ona će biti razvedena kada zađe sunce tog dana koji je postila. Od ove je situacije drukčija ona kada on kaže: "Ako budeš postila", jer će to biti očito nakon jednog sata, makar kasnije i prekinula taj post. Isto znače njegove riječi: "Ako budeš postila u toku dana", ili "...u toku mjeseca", jer tim riječima nije uvjetovao upotpunjenje posta. Doći će do raskida braka nakon obavljena dva rekata, kada joj kaže: "Ako obaviš namaz", a nakon samo jednog rekata ako joj kaže: "Ako budeš klanjala..."³⁸⁷

Ako suprug kaže: "Ako rodiš sina, puštena si jednom, a ako rodiš kćerku, puštena si dva puta", a ona ih rodi oboje, jedno za drugim, sljeduje je jednostruki talak, pravno, a dvostruki iz

---

387 Vidi: Reddul-muhtar, 2/506.

predostrožnosti. Iddet će se računati od rođenja drugog djeteta. Ovo je drugačije od situacije ako bi joj rekao: “Ako nosiš sina, jednom si puštena, a ako je kćerka, onda dvaput”, pa ona rodi i sina i kćerku. Time ona neće biti puštena jer je pojam “haml” (“zametak”) ime za cjelinu. Pošto se radi o zajedničkoj imenici i ona obuhvata sve što ona nosi, a nisu svi zameci muški, ni ženski, ona neće biti razvedena.

Ako bi rekao: “Ako rodiš dijete, puštena si, i ako bude muško ono što rodiš, puštena si dva puta”, pa ona rodi muško dijete, doći će do trostrukog raskida bračne veze, zbog ispunjenja oba uvjeta, budući da opći pojam (dijete) ulazi u ograničeni pojam (muško).

Kada suprug veže raskid bračne veze za trudnoću, žena neće biti puštena, sve dok ne rodi najmanje dvije godine poslije zakletve, jer je on vezao raskid braka za nastanak ploda nakon zakletve. Postoji dilema sve do dvije godine da li je plod nastao prije zakletve. Budući da postoji sumnja, ne može doći do raskida bračne veze na osnovu nje. Iddet se završava rađanjem što jasno ukazuje na to da do raskida bračne veze ne dolazi nakon rođenja. U protivnom, ne bi se time završavao iddet, nego će doći do raskida braka nastankom ploda nakon zakletve jer je on time vezan. Postavljeno je kao uvjet rađanje najmanje dvije godine poslije izricanja zakletve, da bi se tačno ustanovilo da li je plod nastao nakon nje. Ako je manji period od toga, moguće je da je plod nastao prije zakletve, pa do raskida braka ne može doći na osnovu sumnje. Zato, kada rođenjem postane očito da je do raskida bračne veze došlo samim zatrudnjenjem, čiji je trenutak nepoznat, ni tačno vrijeme raskida braka se ne može znati, osim da se kaže da se desio šest mjeseci prije rođenja djeteta da bi se bilo sigurno da je u tom vremenu žena bila noseća. Vrijeme prije toga je sumnjivo, a na osnovu sumnje ne može doći do raskida bračne veze.³⁸⁸

U savremenom dobu moguće je uvjeriti se u nastanak začetka na osnovu pomagala koje je čovjek otkrio. Oslanjajući se na to,

388 Više vidi: Reddul-muhtar, 2/507.

smatram da je došlo do raskida braka u trenutku za koji doktori specijalisti utvrde da je nastao plod.

Ova zakletva ne čini zabranjenim spolni odnos supružnika. Međutim, pohvalno je da muž opći sa ženom samo ako će nakon toga doći do čišćenja maternice (bilo menstruacijom bilo rođenjem djeteta) jer je moguće da dođe do nastanka ploda. Nije obavezno ovo čišćenje maternice jer je dozvoljenost spolnog odnosa osnova, a nastanak ploda tek mogućnost.³⁸⁹

SPAJANJE VIŠE JEDNOSTRANIH PREKIDA BRAČNE VEZE

Jednostrani raskidi bračne veze mogu pratiti jedan drugoga na više načina, sve dok je puštena žena u iddetu.

Nedvosmisleni raskid bračne veze (*et-talakus-sarih*) može pratiti isti takav, kao kada bi joj rekao: “Razvedena si”, a zatim joj kaže: “Razvedena si.” I drugi je raskid bračne veze punovažan. Ovdje se pod pojmom “sarih” misli na nedvosmisleni raskid bračne veze, a ne na vrstu raskida braka kod koje je moguć opoziv i ima šire značenje. Nedvosmisleni raskid braka može pratiti neopozivi raskid bračne veze, kao kada bi joj rekao: “Ti si neopozivo puštena”, ili je pusti uz nadoknadu (*hul'*), a zatim joj kaže: “Razvedena si!”

Islamski učenjaci argumentiraju mogućnost da nedvosmisleni raskid bračne veze prati neopozivi raskid riječima Allaha (dž. š.):

*...onda i m nije grehota da se ona otku pi.*³⁹⁰, u kojima se misli na sporazumni razvod braka (*el-hul'*). U istom poglavlju Allah (dž. š.) kaže:

*A ako je opet pusti, ona mu se ne može vratiti što se neće za drugog muža udati...*³⁹¹

---

389 Isto.

390 El-Bekara, 229.

391 El-Bekara, 230.

Veznik fa (pa) ukazuje na slijeđenje jednog za drugim, i ovo je zakonodavni tekst o punovažnosti trećeg raskida bračne veze nakon sporazumnog raskida braka.

Ovi ajeti, na koje smo ukazali, u cijelosti glase:

Puštanje može biti dvaput, pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod dati. A vama nije dopušteno uzimati bilo šta od onoga što ste im darovali, osim ako se njih dvoje plaše da Allahove propise neće izvršavati. A ako se bojite da njih dvoje Allahove propise neće izvršavati, onda im nije grehota da se ona otkupi. To su Allahovi propisi, pa ih ne narušavajte! A oni koji Allahove propise narušavaju nepravedni su.

A ako je opet pusti, ona mu se ne može vratiti što se neće za drugog muža udati. Pa ako je ovaj pusti, onda njima dvoma nije grijeh da se jedno drugom vrate, ako misle da će Allahove propise izvršavati; to su Allahove odredbe, On ih objašnjava ljudima koji žele da znaju.³⁹²

Kada nedvosmisleni raskid bračne veze prati neopozivi, i on postaje, također, neopozivim. To je kao kada bi suprug rekao: "Ti si neopozivo puštena", ili se sporazumno, uz naknadu, razvedu, a zatim joj kaže: "Ti si puštena", ili "Ova je puštena." Prethodni neopozivi raskid onemogućava da sljedeći bude opoziv.

Neopozivi raskid bračne veze spaja se s nedvosmislenim raskidom braka, bez obzira na to da li bio opozivi ili neopozivi. Jasnog raskida braka, kao što smo već rekli, ima dvije vrste:

- nedvosmisleni opozivi, kao kada bi joj rekao: "Puštena si", i
- nedvosmisleni neopozivi, kao što su njegove riječi: "Ti si neopozivo puštena", ili "apsolutno", ili "najtežim talakom", ili "šejtanskim talakom", ili "dugim talakom", "širokim

³⁹² El-Bekara, 229-230.

talakom...” Sve su ovo jasni izrazi, ne ovise o namjeri i na osnovu njih dolazi do neopozivog raskida braka.

Isti je slučaj sa sporazumnim raskidom braka uz nadoknadu, kada dođe poslije opozivog raskida i kada je obavezna nadoknada, koji se, također, smatra nedvosmislenim raskidom, iako se desio na način neopozivog.

Bitno je istaći da, kada se muž neopozivo razvede od svoje žene, a zatim se u iddetu sporazumno, uz nadoknadu, opet razvedu, i drugi raskid braka je punovažan, ali njoj nije obavezna nadoknada, jer davanje imovine mužu jeste radi postizanja neuvjetovanog razvoda, do kojeg je već došlo.

Neopozivi raskid braka ne može uslijediti nakon neopozivog. Tako, ako muž suprugu pusti neopozivim raskidom, a zatim joj, dok je u iddetu, kaže: “Zabranjena si mi”, ili “Slobodna si”, “Bez obaveza si”, “Neopozivo si puštena”, “Apsolutno si puštena” ili sl., a time želi postići raskid braka, to za nju nema nikakvih pravnih posljedica, jer je on bio iskren kada je rekao: “Zabranjena mi je”, “Neopozivo je od mene rastavljena”, i moguće je ovaj drugi raskid braka tretirati samo kao izvještaj o prvom raskidu braka.

Pod neopozivim raskidom braka, koji ne može uslijediti nakon istog takvog, misli se na onaj koji je izražen dvosmislenim brakorazvodnim formulama jer one ne iskazuju jasno raskid braka, za razliku od riječi: “Neopozivo te puštam po drugi put.” Ako bi suprug neopozivo pustio suprugu prvi put, a zatim joj, dok je u iddetu, rekao: “Neopozivo te puštam po drugi put”, taj je raskid braka punovažan, jer riječi: “po drugi put” (*uhra*) negiraju da ih je moguće tretirati kao obavijest o prvom raskidu bračne veze. Također će biti punovažan raskid ako suprug kaže: “Neopozivo si puštena”, jer je do raskida braka došlo kada je rekao: “Puštena si.” To je nedvosmisleni raskid, a odbacit će se njegove kasnije riječi “neopozivo” jer su suvišne, pošto je nedvosmisleni raskid bračne veze nakon neopozivog i sam neopoziv, što smo već isticali.

Doći će do raskida bračne veze, također, ako bi suprug rekao: “Namjeravao sam drugim neopozivim raskidom bračne veze definitivni razvod”, tj. strogu zabranu. To je onaj slučaj kada se ne mogu ponovo vjenčati, osim da se ona prethodno uda za drugog čovjeka. Ovdje je nemoguće njegove riječi shvatiti kao obavijest, nego kao otpočinjanje radnje, i to je prihvaćeno mišljenje. Neki kažu da ovakav raskid braka nije punovažan jer su intenzivniji izrazi osobina neopozivog raskida braka, pa kada je namjera nebitna kod neopozivog raskida braka, budući da je do njega već došlo, anuliraju se i kod utvrđivanja svojstva.

Na osnovu prihvaćenog mišljenja, ako bi je suprug neopozivo pustio, a zatim joj za vrijeme iddeta rekao: “Tri puta si puštena”, doći će do trostrukog raskida bračne veze, jer ako se stroga zabranjenost utvrđuje i samom namjerom, bez spominjanja broja tri, jer nije istaknut na tom mjestu, onda je svakako prioritelnije da se ustanovi na osnovu jasnog izražavanja njegove trostrukosti.³⁹³

Ako je neopozivi raskid bračne veze uvjetovan, kao kada bi npr. rekao: “Ako uđeš u kuću, puštena si”, ili bude dodat, kao kada kaže: “Ti si sutra neopozivo puštena”, a zatim je nakon toga neopozivo pusti, pa nastupi sutrašnji dan, tada dolazi do drugog raskida braka.

Ako joj kaže: “Ako uđeš u kuću, neopozivo si puštena”, a potom doda: “Ako progovoriš sa Zejdom, neopozivo si puštena“, pa ona uđe u kuću, time biva neopozivo puštena. Kada i progovori sa Zejdom, po drugi put je neopozivo puštena.

U *El-Bezzaziji* navodi se da, ako bi čovjek rekao da je svaka njegova žena puštena, to se ne bi odnosilo na onu s kojom se sporazumno razveo i ona se ne bi tretirala puštenom jer se ne smatra u potpunosti njegovom ženom, nego se naziva sporazumno razvedenom (*muhteli'a*).

Sve ove situacije preciziraju sljedeći stihovi:

*Nedvosmisleni raskid braka isti takav slijedi
kao i neopozivi koji je ranije bio.*

³⁹³ Više vidi: Reddul-muhtar, 2/472.

Isti je slučaj i u obrnutoj situaciji, ali nema neopozivog nakon neopozivog, osim poslije neopozivog koji je uvjetovan bio.³⁹⁴

JEDNOSTRANI PREKID BRAČNE VEZE NE MOŽE DOĆI U IDDETU NAKON PONIŠTENJA BRAKA (EL-FESH)

Autor u djelu *Ed-Durrul-muhtar* ističe da u postbračnom pričeku (iddetu), nakon svake rastave koja se tretira kao potpuno poništenje braka, kao u slučaju primanja islama jednog od supružnika koji su bili nemuslimani, odmetništva od islama uz priključenje neprijateljskoj strani, korištenja prava nakon dostizanja punoljetstva na raskid braka od muža koji je kao maloljetan sklopio brak (*hijar bulug*), korištenja prava na rastavu nakon stjecanja slobode i sl., apsolutno ne može doći do jednostranog prekida bračne veze.

Ako se muž odmetne od islama i priključi neprijateljskoj strani, te pusti svoju ženu, taj raskid bračne veze nije punovažan. Ako se vrati kao musliman pa je pusti u iddetu, raskid je punovažan. Ako se žena odmetne od islama i priključi neprijateljskoj strani, a muž je pusti, pa se kao muslimanka vrati prije menstruacije, po mišljenju Ebu Hanife, raskid nije punovažan, dok je, po mišljenju Ebu Jusufa i Muhammeda, punovažan. Ističe se priključenje neprijateljskoj strani jer bez toga raskid je braka punovažan pošto se radi o zabrani koja nije trajna. Primanjem islama ona se anulira.

Na rastavu koja predstavlja potpuno poništenje braka nadovezuje se rastava zbog narušavanja srodstva po tazbini, jer se tu radi o trajnoj zabrani, te je razvod braka ovdje bez svrhe. Isti je slučaj sa rastavom nakon li'ana,³⁹⁵ nakon narušavanja srodstva po mlijeku, jer se i u tim slučajevima radi o trajnoj zabrani.

---

394 Isto.

395 Vidi podnožnu napomenu br. 351. (primj. prev.)

Vrijedno je spomenuti da je zabrana nakon provedenog li'ana trajna, sve dok su supružnici, koji su se proklinjali, podobni za njega. Ako to prestanu biti, ili jedno od njih, muž ima pravo ponovo se oženiti istom suprugom. Isti je slučaj kada bi rekao da je lagao. Bit će kažnjen zbog potvore, ali ima pravo oženiti se dotičnom ženom.

Zaključak je takav da do razvoda može doći u iddetu, nakon rastave otpustom ili odbijanjem (primanja islama), kao što je u slučaju kada jedno od supružnika primi islam, a drugo odbije. Tu će doći do raskida bračne veze (talak), iako se radi, ustvari, o poništenju braka (fesh). Isto tako došlo bi do raskida bračne veze i kada bi se jedno od njih odmetnulo od islama, iako je rastava zbog njegova odmetništva poništenje braka (fesh), suprotno mišljenju Ebu Jusufa. Isti je slučaj, na osnovu konsenzusa islamskih učenjaka, s njenim odmetništvom.

Ne može se ponovo pustiti žena koja je u iddetu zbog spolnog općenja, npr. ako bi je muž pustio neopozivo ili ako bi došlo do sporazumnog raskida braka, zatim nakon protoka dviju menstruacija od njenog iddeta (naprimjer, ima spolni odnos s njom znajući da mu je zabranjen), njoj je obavezan drugi iddet, koji se sada preklapa s onim prvim. Kada dobije treću menstruaciju, ona je od oba iddeta pa su joj obavezne još dvije menstruacije da bi upotpunila drugi iddet. Ako bi je suprug pustio u vrijeme posljednje dvije menstruacije, to ne bi bilo punovažno jer se radi o iddetu zbog spolnog odnosa, a ne zbog jednostranog raskida bračne veze.

Ako bi suprug udao svoju ženu za drugog čovjeka, ne bi se to smatralo razvodom, osim ako bi to namjeravao. Moguće je da su kod njegovih riječi: "Udajem svoju ženu za tebe" ispuštene riječi: "...ako je ispravno da se ona uda za tebe", ili: "...jer je ona puštena od mene." Ako je namjeravao razvod, prihvatit će se druga mogućnost i supruga će biti puštena.³⁹⁶

---

396 Više vidi: Reddul-muhtar, 2/474.

IZUZIMANJE (EL-ISTISNA')³⁹⁷ KOD JEDNOSTRANOG PREKIDA BRAČNE VEZE

Ovo podrazumijeva anuliranje posljedica koje prouzrokuju riječi jednostranog raskida bračne veze, kakve su: “Moja žena je razvedena, ako Bog da.” Allah (dž. š.) kaže:

Mi smo ih na kušnju stavili, kao što smo vlasnike jedne bašče na kušnju stavili kad su se zakleli da će je sigurno rano izjutra obrati, a nisu rekli: “Ako Bog da!”³⁹⁸

I nikako za bilo šta ne reci: “Uradit ću to sigurno sutra!” - ne dodavši: “Ako Bog da!” A kada zaboraviš, sjeti se Gospodara svoga i reci: “Gospodar će me moj uputiti na ono što je bolje i korisnije od ovoga.”³⁹⁹

U hadisi-šerifu od Ibn Omera (r.a.) prenosi se da je Poslanik (a.s.) rekao:

Ko se zakune (da će nešto uraditi), pa kaže: “Ako Bog da”, nema mu grijeha (ako to ne bi izvršio)!⁴⁰⁰

عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ فَقَالَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَلَا حَنْثَ عَلَيْهِ .

Od Ebu Hurejre (r.a.) prenosi se da je Sulejman (a.s.) rekao:

“Večeras ću biti s devedeset svojih žena i svaka će mi roditi junaka koji će se na Božijem putu boriti.” Prenosilac Sufjan pojašnjava da mu je melek kazao: “Reci: ‘Ako Bog da,’” što je on zaboravio. Sa svima je općio, ali mu je samo jedna supruga rodila, i to zakržljalo, dijete. Ebu Hurejre kaže, prenoseći od Poslanika (a.s.): “Da je rekao: ‘Ako Bog da’, ne bi pogriješio i pomoglo bi mu da ostvari cilj.”

397 Ovdje se misli na ograđivanje na način da Allah (dž. š.) neće da se to desi, kao kada se kaže: “Ako Bog da” (primj. prev.).

398 El-Kalem, 17-18.

399 El-Kehf, 23-24.

400 Hadis bilježi Et-Tirmizi i smatra ga hasenom (dobrim).

Drugi put je govorio da je Božiji Poslanik (a.s.) rekao: “Da se ogradio (rekavši: ‘Ako Bog da’).”⁴⁰¹

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ سَلِيمَانُ لِأَطْوَفِ بْنِ اللَّيْلَةِ عَلَى تِسْعِينَ امْرَأَةً كُلُّ تَلْدَةٍ غُلَامًا يُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَقَالَ لَهُ صَاحِبُهُ قَالَ سُفْيَانُ يَعْنِي الْمَلِكَ قُلْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ فَتَسْبِي فَطَافَ بِهِنَّ فَلَمْ تَأْتِ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ بِوَلَدٍ إِلَّا وَاحِدَةً بِشِقِّ غُلَامٍ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ يَرُويهِ قَالَ لَوْ قَالَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَمْ يَحْتِ وَكَانَ دَرَكًا لَهُ فِي حَاجَتِهِ وَقَالَ مَرَّةً قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ اسْتَشْنَى ...

Ibn Hadžer ističe da je izraz *el-istisna'* glagolska imenica desete vrste glagola, od pojma *es-sunja*, što znači: vezati nešto za nešto drugo. To je kao da se onaj koji se ograđuje udaljava od dijela svoga iskaza jer se u terminologiji ovim pojmom izražava izuzimanje dijela nečega što obuhvata neki izraz. Čestica kojom se to postiže je “osim” (“illa”) i njoj slične. Ovaj izraz vezuje se također za uvjetovanje (*ta'lik*), između kojih je posebno istaknuto vezivanje za Božiju volju, o čemu govori i prethodni hadis. Ako muž kaže: “Uradit ću to zasigurno, ako Bog da”, on se ogradio, ili ako bi rekao: “To, ako Bog da, neću uraditi.” Isto se tretira i kada kaže: “Ako Allah (dž. š.) htjedne...”, ili: “...osim ako Allah (dž. š.) da.” Ako bi umjesto glagola htjeti (*ša'e*), upotrijebio glagole željeti (*erade*), ili odabrati (*ihtare*), dozvoljeno mu je. Ako ne bi ispunio naum nakon što je govorio da hoće, ili uradi nakon što je tvrdio da neće, time nije počinio krivokletstvo. Riječi: “...osim ako mi Allah (dž. š.) namjeru promijeni” (*gajjere*), ili “izmijeni” (*beddele*), ili: “...osim ako mi se drugačije ne pokaže” (*jebdu*), ili “objelodani” (*jazheru*), ili: “...osim ako htjednem”, ili “...budem želio”, ili “...budem odabrao” smatraju se ograđivanjem.⁴⁰²

Ako bi rekao: “Razvedena si, ako Bog da”, ispravno je ograđivanje i neće doći do raskida bračne veze, pod uvjetom da njegove riječi “ako Bog da” budu spojene s ostalim dijelom izjave, osim u slučaju da zastane da bi udahnuo ili kahnuo, ili zbog teškog jezika, ili u

401 El-Buhari, Sahih, “Kitab keffaratil-ejman”, br. 6720.

402 Fethul-Bari, 11/602.

slučaju rastavljanja riječima koje znače potvrdu, kao kada bi rekao: “Ti si puštena jednom, ako Bog da!”

Kod izuzimanja namjera nije uvjet niti poznavanje značenja izuzimanja. Tako, ako bi suprug nenamjerno izrekao riječi izuzimanja, ili ne bi poznao njihovo značenje, neće doći do raskida bračne veze.⁴⁰³

Ako bi suprug rekao: “Puštena si tri puta izuzev jednom”, doći će do dvostrukog raskida braka. Ako bi rekao: “...izuzev dva puta”, doći će do jednostrukog prekida braka. A ako bi rekao: “...osim tri puta”, došlo bi do trostrukog prekida bračne veze jer je potpuno izuzimanje neispravno.⁴⁰⁴

Prihvata se izjava muža ako bi tvrdio da se ogradio kod iskazivanja raskida braka, a žena to poricala, ako se zakune. Ovo je u slučaju kada se radi o moralnoj osobi. Međutim, ako je poznata po grijehu, ili je nepoznato kakva je, njene se riječi neće prihvatiti bez dokaza, zbog raširenosti nemoralnosti.

Ako bi suprug rekao: “Ako Bog da, ti si puštena”, spominjući prvo Allahovo htijenje i ne izgovarajući veznik fa (pa), mišljenje na osnovu kojeg se daje fetva jeste takvo da neće doći do raskida bračne veze. A ako bi izgovorio taj veznik, do razvoda, po jednoglasnom mišljenju, neće doći jer tada nema nikakve sumnje u ispravnost vezivanja za Božije htijenje.

Neće žena biti razvedena ako joj muž rekne: “Allahovim htijenjem, ti si puštena”, ili: “...Njegovom voljom”, ili “...Njegovom željom”, ili “...uz Njegovo zadovoljstvo”, jer ovdje prijedlog bi (sa, uz) ukazuje na vezanje, pa se izvršenje raskida braka veže za jedno od ova četiri stanja. Pošto su ona nesaznatljiva i ne mogu se dokučiti, ne može doći do raskida braka na osnovu sumnje. Ako bi on rekao: “...po Nj/njegovoj naredbi”, “...po Nj/njegovoj presudi”, “...po

---

403 Vidi: Reddul-muhtar, 2/510.

404 Vidi: Reddul-muhtar, 2/514.

Nj/njegovoj odredbi”, “...na osnovu Nj/njegova znanja”, “....Nj/njegove moći”, došlo bi trenutno do raskida braka, bez obzira na to da li se ove izjave odnosile na Allaha (dž. š.) ili čovjeka jer se, po običaju, njima misli na bezuvjetni raskid braka.⁴⁰⁵

JEDNOSTRANI PREKID BRAČNE VEZE BOLESNIKA (TALAKUL-MERID)

Ako muž pusti svoju ženu u smrtnoj bolesti neopozivim raskidom braka i umre, a ona tada bude u iddetu (postbračnom pričeku), ona će biti njegov nasljednik. Ako bi on umro nakon završetka iddeta, ona nema pravo na nasljedstvo. Nasljeđuje ga ako je u iddetu jer je muž raskidom bračne veze namjeravao da je spriječi da ga naslijedi, pa se postupa protivno njegovoj namjeri (na njegovu štetu) odlaganjem njegovog postupka raskida sve do isteka iddeta, s ciljem da ona ne bude oštećena.

Pod pojmom bolesnika misli se na osobu koja je oboljela od takve bolesti od koje se u većini slučajeva umire. To je i osoba nad kojom treba biti izvršena smrtna kazna, te ona koju je bolest prikovala za postelju tako da ne izlazi iz kuće radi svojih potreba.

Ovo je u slučaju ako se radi o neopozivom raskidu bračne veze. Međutim, ako je raskid braka opoziv, pa suprug umre, a supruga se nalazi u iddetu, ona će ga naslijediti u svim slučajevima jer opozivi raskid bračne veze ne poništava norme braka, pa osnov nasljeđivanja još uvijek postoji.⁴⁰⁶

Od Eš-Šabija prenosi se da je Ummu-Benin, kćerka Ujejne ibn Husajna, bila u braku s Osmanom ibn Affanom (r.a.), koju je pustio kada je bio opkoljen u kući. Ranije joj je slao poruke da želi otkupiti njenu osminu, ali je ona odbijala. Kada je ubijen, ona je došla Aliji

405 Vidi: Reddul-muhtar, 2/513.

406 El-Hidaja, 2/6.

(r.a.) i spomenula mu to, na što je on rekao: “Ostavio ju je, a kada se smrt nadvila nad njim, onda ju je pustio”, pa joj je dao dio nasljedstva koji joj pripada. Ovo predanje bilježi Ibn Ebu Šejba u svom *Musannefu* senedom čiji su prenosioci pouzdani, po Muslimovim uvjetima. U njemu je također predanje da je Urve el-Bariki dobio stav od Omera (r.a.) o čovjeku koji u bolesti tri puta pusti svoju ženu da će ga ona naslijediti, sve dok je u iddetu, dok on nju, u obrnutom slučaju, ne bi nasljeđivao.

Od Aiše (r.a.) prenosi se da je rekla o ženi koju je tri puta pustio bolesni čovjek, da ima pravo na njegovo nasljedstvo sve dok je u iddetu.⁴⁰⁷

Ako bi bolesni muž ozdravio, a zatim umro dok je supruga još u iddetu, ona nema pravo na nasljedstvo. Njoj se daje za pravo uz zakletvu da je on umro prije okončanja iddeta. A ako bi povukla riječ, nema pravo na nasljedstvo. Ako bi se udala prije nego što on umre, a potom kaže: “Moj iddet još nije okončan”, njena se izjava neće prihvatiti.

Ako bi mu ona, dok je bolestan, rekla: “Pusti me”, a on to učini tri puta, te umre u vrijeme njenog iddeta, ona ima pravo na njegovo nasljedstvo. Ako bi te riječi potekle od njega, one neće osporiti njeno pravo na nasljedstvo. To je kao kada bi rekla: “Pusti me opozivim raskidom”, a on to učini neopozivim, jer opozivi raskid braka ne obesnažuje brak prije okončanja iddeta i ona ne bi bila zadovoljna gubljenjem svoga prava, za razliku od slučaja kada bi tražila neopozivi raskid bračne veze.

Ako bi došlo do rastave braka usljed li‘ana u vrijeme bolesti muža, ili se on u takvom stanju zakleo da neće s njom spolno općiti (el-ila’), ona će ga moći naslijediti, jer je do rastave došlo njegovom krivicom.

Ako bi rastavu proizvela sama žena, nema pravo na nasljedstvo, bez obzira na to bila puštena ili ne, kao u slučaju kada bi spolno

---

407 I‘laus-sunen, 11/207.

općila sa sinom svoga muža, ili je neopozivo pustio po njenoj volji, ili su se sporazumno razveli, ili sama odabrala raskid bračne veze, makar stjecanjem tog prava po punoljetstvu, ili prepuštanjem prava na raskid braka od muža.

Ako bi se dogovorili muž, koji je u smrtnoj bolesti, i žena da ju je on pustio tri puta i da je okončala iddet, zatim joj prizna dug, zakune joj se, ili joj nešto testamentom ostavi, ona ima pravo na manji dio imetka, bio to onaj kojeg joj je priznao, oporučio, ili pak onaj kojeg joj je ostavio, zbog postojanja sumnje da su se supružnici dogovorili da priznaju rastavu braka i okončanje iddeta da bi joj muž dao još imetka na njen nasljedni dio. Razilaze se mišljenja islamskih učenjaka u određenju njenog iddeta. U djelu *Ed-Durrul-muhtar* kaže se da će ona biti u iddetu od trenutka njegova priznanja i na temelju ovog mišljenja se daju fetve. Ako bi on umro i nakon isteka iddeta, ona ima pravo na sve ono što joj je on priznao ili oporukom ostavio.

U djelu *Reddul-muhtar* kaže se: "Jasno je da je iddet obavezan od trenutka raskida bračne veze. Kada supružnici izjave da je iddet prošao, povjerovat će im se u onome u čemu nema sumnje. Zbog toga učenjaci ističu da nije obavezno takvoj ženi davati alimentaciju, niti obezbijediti stan, postupajući u vezi s njenim potvrđivanjem izjave. Ona može svjedočiti, može joj se dati zekat od muža, može se udati za drugoga, jer u tome nema sumnje. U tome, po običaju, nema dogovora, za razliku od testamenta, koji prelazi iznos njenog dijela nasljedstva, kada se neće prihvatiti njihove izjave koje se odnose na pravo žene, kako to smatra Ebu Hanifa, i odredit će se da se iddet nije završio, da bi se na taj način obesnažio taj višak u odnosu na nasljedni dio, jer tu postoji sumnja. Ne misli se da iddet nije okončan i za ostale pravne norme, nego jedino ako postoji sumnja. Na osnovu toga saznajemo da se nijedan od dva stava (prvi da iddet nastupa od trenutka raskida bračne veze i, drugi: da on nastupa od trenutka priznanja) ne može općenito prihvatiti.⁴⁰⁸

408 Reddul-muhtar, 2/526.

PUŠTANJE ŽENE S KOJOM SE NIJE SPOLNO OPĆILO

Ako bi muž pustio ženu trostrukim raskidom bračne veze prije nego što je spolno općio s njom, ti su raskidi bračne veze punovažni jer se tretiraju kao tri puštanja. Njegova izjava: “Ti si puštena” neće se parcijalno uzimati u obzir, nego će kao cjelina biti punovažna. Ako bi razdvojeno iskazao raskid bračne veze, bit će neopozivo puštena prvim talakom, a neće biti valjani drugi i treći iskaz, što je isto kao da kaže: “Ti si puštena, puštena, puštena.” Svaki od ovih iskaza jeste pojedinačno valjan, ako ne bi na kraju spomenuo nešto što bi promijenilo njegovu odluku tako da na njoj ostane. Tako će prvi raskid biti punovažan odmah, a uslijedit će odmah drugi, a ona je već neopozivo puštena. Isti je slučaj i ako bi joj rekao: “Ti si puštena jednom”, pa će takav raskid braka biti jednostruko punovažan, na osnovu stava, kojeg smo istakli, da ona postaje neopozivo puštenom nakon prvog raskida braka. Ako bi joj pak rekao: “Ti si puštena jednom”, pa umre prije nego što izgovori “jednom”, njegova izjava neće biti pravno valjana, jer je pridjev vezan za broj, a na osnovu broja dolazi do raskida. Ako bi umro prije nego što je izgovorio broj, bila bi izgubljena mogućnost za punovažni raskid braka. Raskid nije valjan, na osnovu stava kojeg smo već objasnili. Ovo je, s obzirom na značenje, slično ranijem slučaju.⁴⁰⁹

Kada suprug spomene broj, do raskida braka dolazi nakon njegova izricanja. Tako tretiranje iskazane formule za raskid bračne veze ovisi o spominjanju broja u njoj. U *El-Fethuse* kaže: “To odbijaju El-Hasan el-Basri, Ata, Džabir ibn Zejd, koji smatraju da će doći do jednostranog prekida bračne veze zbog neopozivosti riječi “puštena”, dok broj nema nikakva utjecaja. Muhammed (rahimehullah) kaže: “Kada čovjek pusti svoju ženu trostrukim raskidom bračne veze odjednom, on je postupio suprotno sunnetu i počinio je grijeh, bez

---

409 El-Hidaja, 1/240.

obzira na to da li spolno općio s njom ili ne. Za to smo saznali od Božijeg Poslanika (a.s.), Alije, Ibn Mesuda i Ibn Abbasa (r.a.).⁴¹⁰

Ako bi riječi raskida bračne veze rastavio pridjevom, predikatom ili rečenicom, s veznikom ili bez njega, žena je neopozivo puštena prvim raskidom i nema iddeta. To je na osnovu Allahovih (dž. š.) riječi:

*O vjernici, kad se vjericama oženite, a onda ih, prije stupanja u bračni odnos, pustite, one nisu dužne čekati određeno vrijeme koje ćete vi brojati, već ih darujte i lijepo ih otpremite.*⁴¹¹

Zbog toga i nije došlo do drugog raskida bračne veze, za razliku od onoga sa ženom s kojom se imao spolni odnos, koji je punovažan u svakom slučaju.

Prema ženi s kojom se imao spolni odnos pravno se postupa kao i prema onoj s kojom se čovjek osamio, jer se ona u pitanju obaveznosti iddeta tretira kao i ona s kojom je muž imao spolni odnos. Isto je i kod pitanja punovažnosti drugog neopozivog raskida braka u iddetu.

Važno je istaći da, ako muž opozivi raskid bračne veze promijeni u nepozivi za vrijeme trajanja iddeta, iddet se računa od dana punovažnosti opozivog raskida braka, a ne od dana promjene.

Ako muž pusti svoju ženu bez spominjanja broja, pa ga, nakon što je zašutio, neko upita: "Koliko puta?", a on kaže: "Tri puta", doći će do trostrukog raskida bračne veze, po mišljenju Ebu Hanife i Ebu Jusufa, suprotno stavu Muhammeda. Ako ne bi bio pitan, nego sam nakon šutnje kaže: "Tri puta", u slučaju da je njegova šutnja bila zbog prekida daha, ona će biti razvedena tri puta jer je on bio prisiljen na prekid i taj prekid neće se ni uzimati u obzir. Međutim, ako nije bio prisiljen, doći će samo do jednog prekida bračne veze.

410 Reddul-muhtar, 2/455.

411 El-Ahzab, 49.

OPOZIVI RASKID BRAČNE VEZE (ER-REDŽ' A)

Kada čovjek pusti svoju ženu jednim ili dvama opozivim raskidima bračne veze, može je vratiti sve dok je ona u postbračnom pričeku (iddetu), bila time zadovoljna ili ne. Taj stav je na osnovu Allahovih (dž. š.) riječi:

I dok traje vrijeme određeno za čekanje, vi ih ili na lijep način zadržite ili se velikodušno od njih konačno rastavite i kao svjedoke dvojicu vaših pravednih ljudi uzmite, i svjedočenje Allaha radi obavite! To je savjet za onog koji u Allaha i u onaj svijet vjeruje, a onome koji se Allaha boji, On će izlaz naći.⁴¹²

Raspuštenice neka čekaju tri mjesecna pranja; i nije im dopušteno kriti ono što je Allah stvorio u maternicama njihovim, ako u Allaha i u onaj svijet vjeruju. Muževi njihovi imaju pravo da ih, dok one čekaju, vrate ako žele dobro djelo učiniti. One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti, prema zakonu - samo muževi imaju prednost pred njima za jedan stepen.- A Allah je silan i mudar.

Imam El-Buhari dao je naslov jednom poglavlju u svom *Sahihu*: Muževi njihovi imaju pravo vratiti ih za vrijeme trajanja iddeta, način na koji to mogu učiniti, ako ih puste jednom ili dvaput, te Allahove (dž. š.) riječi: *...ne smetajte im...*⁴¹³ Nakon toga, svojim senedom prenosi da je sestra Ma'kila ibn Jesara bila udata za nekog čovjeka, koji ju je pustio. Ostavio ju je dok joj se iddet nije okončao, a onda su se vjenčali, pa se zbog toga Ma'kil razljutio i rekao: "Ostavio ju je dok je imao priliku, pa se tek nakon toga vjenčavaju." Usprotivio se njihovom zajedničkom životu, na što je Allah (dž. š.) objavio:

---

412 Et-Talak, 2.

413 Prijevod nastavka ajeta glasi: "...da se ponovo udaju za svoje muževe, kada se slože da lijepo žive..." (El-Bekara, 232., primj. prev.)

A kada pustite žene i one ispune njima propisano vrijeme za čekanje, ne smetajte im...(do kraja ajeta).

Božiji Poslanik (a.s.) pozvao ga je sebi i proučio mu ovaj ajet, nakon čega se prestao ljutiti i povinovao se Allahovoj odredbi.⁴¹⁴

عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ أَنَّ مَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ كَانَتْ أُخْتُهُ تَحْتَ رَجُلٍ فَطَلَّقَهَا ثُمَّ خَلَى عَنْهَا حَتَّى انْقَضَتْ عِدَّتُهَا ثُمَّ خَطَبَهَا فَحَمِي مَعْقِلٌ مِنْ ذَلِكَ أَنْفًا فَقَالَ خَلَى عَنْهَا وَهُوَ يَقْدِرُ عَلَيْهَا ثُمَّ يَخْطُبُهَا فَحَالَ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ (وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَّغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ) إِلَى آخِرِ الْآيَةِ فَدَعَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَأَ عَلَيْهِ فَتَرَكَ الْحَمِيَّةَ وَاسْتَقَادَ لِأَمْرِ اللَّهِ

Ranije je bio naveden hadis Ibn Omera u kojem se kaže da je pustio svoju ženu jedanput, dok je imala menstruaciju, i da mu je Božiji Poslanik (a.s.) naredio da je vrati.

Vraćanje žene riječima jeste kada muž kaže: “Vraćam te” (*radža ‘tuk*) ili “Vraćam svoju ženu” (*radža ‘tumer’eti*), o čemu postoji saglasnost imama. Vraćanje postupkom jeste kada, naprimjer, ima spolni odnos s njom, kada je poljubi ili je strastveno dodirne. Ovo je vraćanje, po našem mišljenju, dok imam Šafija (rahimehullah) smatra da se vraćanje žene može izvesti jedino riječima jer je ono, po njegovu mišljenju, u ravni novog sklapanja braka tako da je zabranjeno s tom ženom spolno općiti ako prije toga nije vraćena riječima. Po našem pak mišljenju, vraćanje žene postupkom u ravni je nastavljanja bračnog života.

Ibn Bettal, između ostalog, kaže:

“Postoje dvije vrste vraćanja žene: dok je ona još u iddetu, kao što je u slučaju Ibn Omera, jer mu je Vjerovjesnik (a.s.) naredio da je vrati, a nije spomenuto da je trebalo obnoviti čin sklapanja braka; te nakon iddeta, kao što je u slučaju Ma‘kila. Islamski učenjaci saglasili su se da, kada slobodni čovjek jedanput ili dva puta pusti slobodnu ženu, nakon što je s njom imao spolni odnos, ima pravo vratiti je,

⁴¹⁴ El-Buhari, Sahih, “Kitabut-talak”, br. 5331.

makar ona i ne bila za to. Ako je ne bi vratio do isteka iddeta, ona mu postaje tuda i nije mu dozvoljena, bez novog sklapanja braka.”

Islamski učenjaci iz prvih generacija razilaze se o pitanju načina vraćanja žene. El-Evza‘i, tako, smatra da ju je vratio ako spolno opći s njom. To se mišljenje navodi, također, i od nekih tabi‘ina, te od Malika i Ishaka. Oni uvjetuju da time namjerava vratiti ženu. Isto smatraju i učenjaci Kufe, kao što je El-Evza‘i, koji dodaje: “...pa i kada bi je strastveno dodirnuo ili pogledao strasno u njen spolni organ.” Eš-Šafi pak misli da vraćanje žene može biti samo riječima.⁴¹⁵

Pohvalno je da postoje svjedoci čina vraćanja žene da bi se izbjeglo uzajamno poricanje, te mogućnost sumnjičenja, jer ljudi znaju da je on pustio ženu, pa bi mogao biti osumnjičen ako bi sam sjedio s njom. Ako ne bi niko posvjedočio, ispravno je vraćanje, a naredba u Božijim riječima, koje smo ranije naveli: *...i kao svjedoke dvojicu vaših pravednih ljudi uzmite* jeste u smislu pohvalnosti.⁴¹⁶

Vrijeme za vraćanje žene istječe sa završetkom iddeta i kada joj prestane posljednja menstruacija.

Muž ima pravo oženiti se ženom koju je pustio neopozivim raskidom braka, manje od tri puštanja, u iddetu i nakon njega, a na osnovu konsenzusa učenjaka iz Allahovih (dž. š.) riječi:

*I ne odlučujte se na brak prije nego što propisano vrijeme za čekanje ne isteče; i imajte na umu da Allah zna šta je u dušama vašim, pa Ga se pričuvajte, i znajte da On prašta i da je blag.*⁴¹⁷

Izuzima se muž koji može vratiti suprugu u iddetu, konsenzualno, dok ajet ženu, u toku trajanja iddeta, zabranjuje svakom drugom muškarcu, zbog nemogućnosti utvrđivanja očinstva, jer nije moguće sa sigurnošću utvrditi je li dijete od prvog ili drugog

---

415 Fethul-Bari, 9/483.

416 Reddul-muhtar, 2/531.

417 El-Bekara, 235.

muža, što je i osnovni smisao propisivanja postbračnog pričeke, o čemu će biti govora.

Muž se ne može oženiti ženom koju je pustio tri puta, sve dok druga osoba s njom spolno ne opći u pravno valjanom braku, nakon isteka iddeta od prvog muža. Uvjetovanje spolnog općenja potvrđeno je konsenzusom, pa nije dovoljno samo sklapanje braka. Allah (dž. š.) kaže:

Puštanje može biti dvaput, pa ih ili velikodušno zadržati ili im na lijep način razvod dati. A vama nije dopušteno da uzimate bilo šta od onoga što ste im darovali, osim ako se njih dvoje plaše da Allahove propise neće izvršavati. A ako se bojite da njih dvoje Allahove propise neće izvršavati, onda im nije grehota da se ona otkupi. To su Allahovi propisi, pa ih ne narušavajte! A oni koji Allahove propise narušavaju nepravedni su.

A ako je opet pusti, onda mu se ne može vratiti što se neće za drugog muža udati. Pa, ako je ovaj pusti, onda njima dvoma nije grijeh da se jedno drugom vrate, ako misle da će Allahove propise izvršavati; to su Allahove odredbe, On ih objašnjava ljudima koji žele da znaju.⁴¹⁸

Ranije je naveden hadis od Aiše (r.a.) da se Rifaa el-Kurezi oženio nekom ženom, a zatim su se razveli, nakon čega se ona udala za drugog čovjeka. Nakon nekog vremena ona je došla Vjerovjesniku (a.s.) i rekla da joj muž skoro ne prilazi i da je poput resa na tkanini. Vjerovjesnik (a.s.) rekao joj je: *Ne, sve dok ne osjetiš njegovo spolovilo i on tvoje.*

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رِفَاعَةَ الْقُرَظِيَّ تَزَوَّجَ امْرَأَةً ثُمَّ طَلَّقَهَا فَتَزَوَّجَتْ آخَرَ فَأَتَتْ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَتْ لَهُ أَنَّهُ لَا يَأْتِيهَا وَأَنَّهُ لَيْسَ مَعَهُ إِلَّا مِثْلُ هُدْبَةٍ فَقَالَ لَا حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ وَيَذُوقَ عُسَيْلَتَكَ

418 El-Bekara, 229-230.

U drugom predanju dodaje se da je Božiji Poslanik (a.s.) rekao:
Ti se možda želiš vratiti Rifaau, ne... (hadis).⁴¹⁹

POSTBRAČNI PRIČEK (IDDET)

Riječ “el-‘iddet” u arapskom jeziku znači: računanje, određen broj, dok u Šerijatu označava period kojeg je odredio Zakonodavac da bi se okončale posljedice bračnog života.

Razlog da bi iddet bio obavezan jeste sklapanje braka i sve ono što se na isti način tretira, kao što je smrt ili pravno valjano osamljivanje.

Iddet uzrokuje određene zabrane. Takva je zabrana da se žena uda za bilo koga, osim za onoga koji ju je pustio; zabrana da žena izlazi iz kuće u kojoj je puštena, ispravnost jednostranog prekida bračne veze u toku njegova trajanja te zabrana sklapanja braka sa ženinom sestrom i njenom bliskom rodbinom, kao što je njena tetka s očeve ili majčine strane.

Trajanje iddeta nakon raskida bračne veze za žene koje imaju menstruaciju iznosi tri menstrualna ciklusa. To je propisano na osnovu riječi Allaha (dž. š.):

*Raspuštenice neka čekaju tri mjesecna pranja; i nije im dopušteno kriti ono što je Allah stvorio u maternicama njihovim, ako u Allaha i u onaj svijet vjeruju. Muževi njihovi imaju pravo da ih, dok one čekaju, vrate ako žele dobro djelo učiniti. One imaju isto toliko prava koliko i dužnosti, prema zakonu - samo, muževi imaju prednost pred njima za jedan stepen. - A Allah je silan i mudar.*⁴²⁰

---

419 El-Buhari, Sahih, “Kitabut-talak”, br. 5317.

420 El-Bekara, 228.

Dužina trajanja iddeta za žene koje nemaju menstruaciju, kao što je maloljetna djevojčica ili starija žena u klimakteriju, jeste tri mjeseca, što je određeno na osnovu Allahovih (dž. š.) riječi:

*A one žene vaše koje su nadu u mjesečno pranje izgubile i one koje ga nisu ni dobile, one trebaju čekati tri mjeseca, ako niste znali. Trudne žene čekaju sve dok ne rode. - A onome ko se Allaha boji, On će sve što mu treba učiniti dostupnim.*⁴²¹

Iddet trudne žene okončava se porođajem, na osnovu riječi u navedenom ajetu.

Nakon smrti muža iddet traje četiri mjeseca i deset dana, što je određeno na osnovu Allahovih (dž. š.) riječi:

*Žene su dužne čekati četiri mjeseca i deset dana poslije smrti svojih muževa. I kad one ispune njima propisano vrijeme za čekanje, vi niste odgovorni za ono što one, po zakonu, sa sobom urade - a Allah dobro zna ono što vi radite.*⁴²²

Iddet trudne žene, kojoj je muž umro, završava se porođajem. U hadisi šerifu se, tako, prenosi od El-Misvera ibn Mahreme da je Subej'a el-Eslemijja nekoliko dana imala postporođajno krvarenje nakon smrti muža, te je došla Vjerovjesniku (a.s.), tražeći od njega dozvolu da se uda. On joj je dozvolio i ona se udala.⁴²³

عَنِ الْمَسُورِ بْنِ مَخْرَمَةَ أَنَّ سُبَيْعَةَ الْأَسْلَمِيَّةَ نَفِثَتْ بَعْدَ وِفَاةِ زَوْجِهَا بِلَيَالٍ فَجَاءَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَأْذَنَتْهُ أَنْ تَنْكِحَ فَأُذِنَ لَهَا فَتَنَكَحَتْ

Ako muž pusti ženu u smrtnoj bolesti i umre prije okončanja iddeta, njen će iddet imati trajanje dužeg perioda, bio to iddet nakon razvoda braka ili zbog smrti muža, jer, iako je brak, *de facto*, prekinut puštanjem žene, on, *de jure*, još traje, kada je u pitanju nasljedstvo.

421 Et-Talak, 4.

422 El-Bekara, 234.

423 El-Buhari, Sahih, "Kitabut-talak", br. 5320.

Ona će iz predostrožnosti spojiti iddet nakon raskida braka i iddet nakon smrti muža.⁴²⁴

Iddet nakon prekida bračne veze i iddet nakon smrti muža počinju odmah, a završavaju se bez obzira na ženino eventualno nepoznavanje njihova (raskida bračne veze i smrti muža) dešavanja, jer je iddet vremenski period i ne postavlja se kao uvjet znanje da je on prošao. Ako muž bude tvrdio da ju je pustio prije određenog vremena, njen iddet nastupa od trenutka kada je to tvrdio, a ne od momenta raskida bračne veze, pa mu nije dozvoljeno oženiti se njenom sestrom i četirima, mimo nje, kao vid ukora, jer je tajio da ju je pustio.⁴²⁵

Nema iddeta za ženu koja je puštena prije nego što je muž s njom spolno općio, što je zaključeno na osnovu Allahovih (dž. š.) riječi:

*O vjernici, kad se vjericama oženite, a onda ih, prije stupanja u bračni odnos, pustite, one nisu dužne čekati određeno vrijeme koje ćete vi brojati, već ih darujte i lijepo ih otpremite.*⁴²⁶

ŽALOST ŽENE ZA MUŽEM (EL-IHDAD)

Žaljenje je obavezno ženi koja je neopozivo razvedena, ili onoj kojoj je umro muž, čime žena iskazuje tugu zbog prestanka blagodati bračnog života. Ona će to činiti tako što neće koristiti miris, nakit, neće oblačiti ukrašenu odjeću niti će stavljati surmu.

U hadisi šerifu prenosi se od Zejnebe bint Ebu Seleme da je došla kod Ummu Habibe, supruge Vjerovjesnika (a.s.), kada joj je

---

424 Reddul-muhtar, 2/605.

425 Reddul-muhtar, 2/610.

426 El-Ahzab, 49.

umro otac Ebu Sufjan ibn Harb. Ummu Habiba zatražila je miris u kojem se nalazio šafran ili nešto drugo pa je njime namirisala sluškinju. Zatim je njime potrala svoje obraze, a onda rekla: “Tako mi Allaha (dž. š.), ja ne osjećam potrebu da se namirišem, ali sam čula Božijeg Poslanika (a.s.) kako kaže:

*Nije dozvoljeno ženi koja vjeruje u Allaha (dž. š.) i Sudnji dan žaliti za umrlim preko tri dana, osim za svojim mužem, kada može žaliti četiri mjeseca i deset dana.*⁴²⁷

عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّهَا قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى أُمِّ حَبِيبَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ تُوْفِّي أَبُوهَا أَبُو سُفْيَانَ بْنِ حَرْبٍ فَدَعَتُ أُمَّ حَبِيبَةَ بِطَيْبٍ فِيهِ صُفْرَةٌ خَلُوقٌ أَوْ غَيْرُهُ فَدَهَنْتُ مِنْهُ جَارِيَةً ثُمَّ مَسَّتْ بَعَارِضِيهَا ثُمَّ قَالَتْ وَاللَّهِ مَا لِي بِالطَّيْبِ مِنْ حَاجَةٍ غَيْرَ أَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا

Također je Zejneba rekla da je čula Ummu-Selemu kako kaže: “Došla je neka žena Božijem Poslaniku (a.s.) i upitala ga: ‘Božiji Poslaniče, mojoj je kćerci umro muž, a boli je oko, pa može li koristiti surmu?’ Božiji Poslanik (a.s.) reče dva ili tri puta: *Ne*, svaki put rekavši: *Ne!* Nakon toga, Božiji Poslanik (a.s.) nastavi riječima: *I to traje četiri mjeseca i deset dana, a neka od vas bi u džahilijetu tek poslije godinu dana bacala balegu.*” Humejd ibn Nafi, prenosilac ovih hadisa od Zejnebe, upita je šta znači to da je tek poslije godinu dana bacala balegu, na što ona reče: “Žena bi, kada bi joj umro muž, ulazila u malu trošnu kućicu, oblačila najslabiju odjeću i ne bi se mirisala dok ne bi prošla godina. Zatim bi joj se dovela neka životinja, magarac, ovca, ili ptica pa bi se ona otrala o nju. Malo bi tih životinja o koje se otrala ostalo, a da nisu odmah umrle. Zatim bi izlazila i dala bi joj se balega pa bi je bacila. Potom bi tražila miris ili sl. što bi htjela.”

Upitan je Malik šta znači sintagma “tefteddu bih” (“pa bise ona otrala o njih”). On je rekao: “Otrala bi o njih svoju kožu.”⁴²⁸

427 El-Buhari, Sahih, “Kitabut-talak”, br. 5334.

428 El-Buhari, Sahih, “Kitabut-talak”, br. 5337.

قَالَتْ زَيْنَبُ وَسَمِعْتُ أُمَّ سَلَمَةَ تَقُولُ جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ ابْنَتِي تُؤَلِّمِي عَنْهَا زَوْجَهَا وَقَدْ اشْتَكَّتْ عَيْنَهَا أَفْتَكْحُلُهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا كُلُّ ذَلِكَ يَقُولُ لَا ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّمَا هِيَ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ وَقَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ فِي الْجَاهِلِيَّةِ تَرْمِي بِالْبَعْرَةِ عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ قَالَ حُمَيْدٌ فَقُلْتُ لِرَئِيسِ بَنِي تَمِيمٍ وَمَا تَرْمِي بِالْبَعْرَةِ عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ فَقَالَتْ زَيْنَبُ كَانَتْ الْمَرْأَةُ إِذَا تُؤَلِّمِي عَنْهَا زَوْجَهَا دَخَلَتْ حَفْشًا وَلَبَسَتْ شَرَّ ثِيَابِهَا وَلَمْ تَمَسَّ طَبِيبًا حَتَّى تَمُرَّ بِهَا سَنَةٌ ثُمَّ تُؤْتِي بِدَابَّةٍ حِمَارٍ أَوْ شَاةٍ أَوْ طَائِرٍ فَتَقْتَضُ بِهِ فِقْلَمًا تَقْتَضُ بِشَيْءٍ إِلَّا مَاتَ ثُمَّ تَخْرُجُ فَتُعْطِي بَعْرَةَ فَتَرْمِي ثُمَّ تُرَاجِعُ بَعْدَ مَا شَاءَتْ مِنْ طَيْبٍ أَوْ غَيْرِهِ سَلَّ مَالِكٌ مَا تَقْتَضُ بِهِ قَالَ تَمَسَّحُ بِهِ جِلْدَهَا

En-Nevevi ističe da je u ovome dokaz da je zabranjeno stavljanje surme ženi koja je u žalosti, bez obzira na to bila joj potrebna ili ne, a u predanju Ummu Seleme u *El-Muvettai* i drugim zbirkama kaže se: “Stavljaš je noću, a potiri danju...” Moguće je predanja uskladiti na način da ako joj surma nije potrebna, nije joj ni dozvoljena, a ako joj je potrebna, nije joj dozvoljeno da je koristi danju, nego samo noću, iako je bolje da je i tada izostavi. Ako je, ipak, stavlja, brisati će je danju. Neki učenjaci navedeni hadis tumače tvrdnjom da nije postojala stvarna bojazan za njene oči, neki opet da se zabrana odnosi na posebnu vrstu surme, koja ženu uljepšava, pa, iako se samo liječenje može postići i onom što uopće ne uljepšava, on je istakao onu koja uljepšava. Grupa islamskih učenjaka smatra da je surma dozvoljena, makar bila i korištena s parfemom, a za zabranu koja se navodi u hadisu kažu da je lakša, usklađujući na taj način argumente.⁴²⁹

Zabranjeno je vjeriti se sa ženom dok je ona u iddetu. To je određeno na osnovu Allahovih (dž. š.) riječi:

I nije vam grehota ako tim ženama na znanje date da ćete ih vi zaprositi ili ako to u dušama svojim krijete. Allah zna da ćete o njima misliti, ali im potajno ništa ne obećavajte, samo pošteno govorite. I ne odlučujte se na brak

429 Fethul-Bari, 9/489.

prije nego što propisano vrijeme za čekanje ne isteče; i imajte na umu da Allah zna šta je u dušama vašim, pa Ga se pričuvajte, i znajte da On prašta i da je blag.⁴³⁰

Ajet ukazuje na to da je dozvoljeno izložiti i iskazati želju za ženidbom ženi koja je u iddetu nakon smrti muža, ali ne i onoj koja je u iddetu nakon raskida braka jer to vodi do neprijateljstva s onim koji ju je pustio.

Žena koja je u iddetu nakon raskida bračne veze ne izlazi iz svoje kuće ni danju ni noću, a za to vrijeme dužan ju je izdržavati njen muž. Allah (dž. š.) kaže:

Njih ostavite da stanuju tamo gdje i vi stanujete, prema svojim mogućnostima, i ne činite im teškoće zato da biste ih stijesnili. Ako su trudne, dajte im izdržavanje sve dok se ne porode, a ako vam djecu doje, onda im dajte zasluženu nagradu, sporazumjevši se međusobno na lijep način. A ako nastanu razmirice, neka mu onda druga doji dijete.⁴³¹

Žena koja je u iddetu nakon smrti muža, može izlaziti danju da bi zadovoljila svoje potrebe, jer je njeno izdržavanje njena obaveza.

Ako bi bila puštena ili joj muž umro dok je bila izvan svoje kuće, odmah će se u nju vratiti, jer joj je to obaveza.

UTVRĐIVANJE OČINSTVA (SUBUTUN-NESEB)

Gubljenje i miješanje porijekla, zaista, vodi ka velikim moralnim i društvenim devijacijama, dovodi do raspadanja porodice, pukotina u društvu, moralne raskalašenosti, te širi anarhiju u imovinsko-ekonomskim poslovima. Iz tih razloga islam teži čuvanju porijekla, pa je propisao sve ono što vodi njegovoj zaštiti i čuvanju. Tako je

430 El-Bekara, 235.

431 Et-Talak, 6.

propisan obavezni postbračni priček (*iddet*) za ženu koja se rastavila od svoga muža, bez obzira na koji način to bilo, da li jednostranim prekidom bračne veze, poništenjem braka ili smrću supružnika, a da bi se zaštitilo i očuvalo porijeklo.

Zbog toga je Allah (dž. š.) zabranio blud i prihvatanje usvojenog djeteta kao člana porodice. To su prije pojave islama ljudi često radili, pa je i Vjerovjesnik (a.s.) prije poslanstva usvojio Zejda ibn Harisa (r.a.), koji je onda zvan Zejd, sin Muhammedov, sve dok nije Allah (dž. š.) objavio:

Allah nijednom čovjeku dva srca u njeđrima njegovim nije dao, a ni žene vaše, od kojih se ziharom rastavljate, materama vašim nije učinio, niti je posinke vaše sinovima vašim učinio. To su samo vaše riječi, iz vaših usta, a Allah istinu govori i na Pravi put izvodi.

Zovite ih po očevima njihovim, to je kod Allaha ispravnije. A ako ne znate imena očeva njihovih, pa, braća su vaša po vjeri i šticeñici su vaši. Nije grijeh ako u tome pogriješite, grijeh je ako to namjerno učinite; a Allah prašta i samilostan je.⁴³²

Zbog ovoga ajeta je Vjerovjesnik (a.s.) rekao Zejdu ibn Harisu: “Ti si naš brat i naš šticeñik” i ponovo ga počeo, umjesto Zejd, sin Muhammedov, zvati Zejd, sin Harisov (po njegovu ocu). Tako je kasnije i zvan. Vjerovjesnik (a.s.) zabranio je također da čovjek izbjegava svoje stvarno porijeklo i da se veže za neku drugu lozu. To je Vjerovjesnik (a.s.) čak ubrojao u velike grijeha, kada je rekao:

Ko tvrdi da pripada nekom drugom, a ne svom ocu, ili se vezuje za nekog drugog, a ne za svoje patrone, na njega je prokletstvo Allaha (dž. š.), meleka i svih ljudi. Od takve osobe Allah (dž. š.) neće primiti nikakva djela.⁴³³

---

432 El-Ahzab, 4-5.

433 Muttefekun alejhi.

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ أَوْ انْتَمَى إِلَى غَيْرِ مَوَالِيهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا.

Od Sa'da ibn Ebi Vekasa (r.a.) prenosi se da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao:

*Onome ko svjesno ističe da pripada nekom drugom, a ne svom ocu Džennet je zabranjen.*⁴³⁴

عَنْ سَعْدِ رَضِيِّ اللَّهِ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ

Od Ebu Hurejre (r.a.) prenosi se da je Vjerovjesnik (a.s.) rekao:

*Ne odričite se svojih očeva! Ko se odriče svoga oca - kufr čini,*⁴³⁵ tj. poriče i ne priznaje pravo svoga oca i obaveze koje ima spram djeteta.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا تَرْتَعِبُوا عَنْ آبَائِكُمْ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ أَبِيهِ فَهُوَ كُفْرٌ

Od Ebu Zerra (r.a.) prenosi se da je čuo Božijeg Poslanika (a.s.) kako govori:

*Svaki onaj koji svjesno ističe da pripada nekom drugom, a ne svom ocu - kufr čini.*⁴³⁶

عَنْ أَبِي ذَرِّرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَيْسَ مِنْ رَجُلٍ ادَّعَى لِغَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُهُ إِلَّا كَفَرَ

Kao što je Božiji Poslanik (a.s.) zabranio krivo predstavljanje, također je zabranio i vrijeđanje zbog porijekla. Tako se u hadisu od Ebu Hurejre (r.a.) prenosi da je Božiji Poslanik (a.s.) rekao:

*Dvoje se kod ljudi nalazi čime oni čine kufr: vrijeđanje zbog porijekla i naricanje za umrlim.*⁴³⁷

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اثْنَتَانِ فِي النَّاسِ هُمَا بِهِمْ كُفْرٌ الطَّعْنُ فِي النَّسَبِ وَالنِّيَاحَةُ عَلَى الْمَيِّتِ

434 Muttefekun alejhi.

435 Muttefekun alejhi.

436 Muttefekun alejhi.

437 Muslim, Sahih, "Kitabul-iman", br. 67.

Imam je En-Nevevi (rahimehullah) u svom djelu *Rijadus-salihin*, na osnovu ovog hadisa, naslovio zasebno poglavlje riječima: Poglavlje o zabrani vrijeđanja zbog porijekla⁴³⁸, koje je utvrđeno na osnovu jasnih zakonodavnih tekstova, a zatim je naveo Allahove (dž. š.) riječi:

*A oni koji vjernike i vjernice vrijeđaju, a oni to ne zaslužuju, tovaru na sebe klevetu i pravi grijeh.*⁴³⁹

ODGOJ DJETETA (EL-HADANA)

Pod pojmom “el-hadana” misli se na odgoj i podizanje djeteta. Pravo na odgoj djeteta pripada majci, ako je ona punoljetna, razumna, pouzdana, sposobna za to i nije udata.

Pravo na odgoj djeteta gubi žena koja čini grijeh koji dovode do upropaštavanja djeteta, kao što su blud, raskalašeno pjevanje i krađa. Također, to pravo gubi nevjernica, ona koja griješi, jer ne obavlja namaz, te majka koja se uda za osobu koja nije mahrem djetetu.

Ne može se prisiliti žena koja ima pravo na odgoj djeteta da se tim pravom koristi, osim u slučaju da ga samo ona može vršiti. Tako je u slučaju kada dijete ne prihvata dojku nijedne druge žene ili kada ni otac ni dijete nemaju sredstava (za plaćanje druge osobe - primj. prev.)

Osoba koja odgaja ima pravo na nadoknadu za odgoj, nadoknadu za dojenje i alimentaciju. To je propisano na osnovu Allahovih (dž. š.) riječi:

Njih ostavite da stanuju tamo gdje i vi stanujete, prema svojim mogućnostima, i ne činite im teškoće zato da biste

---

438 V. Abdulhamid Mahmud Tuhmaz, Kitabul-ensab vel-evlad.

439 El-Ahzab, 58.

ih stijesnili. Ako su trudne, dajte im izdržavanje sve dok se ne porode, a ako vam djecu doje, onda im dajte zasluženu nagradu, sporazumjevši se međusobno na lijep način. A ako nastanu razmirice, neka mu onda druga doji dijete. Neka imućan prema bogatstvu svome troši, a onaj koji je u oskudici - prema tome koliko mu je Allah dao, jer Allah nikog ne zadužuje više nego što mu je dao; Allah će, sigurno, poslije tegobe, slast dati.⁴⁴⁰

Ako majka umre, ili ne prihvati odgajati dijete, ili se odrekne prava na to, ili se uda za osobu koja je tuđin djetetu, to pravo na odgajanje prenosi se na majčinu, a zatim na očevu majku, potom na sestru, i po ocu i po majci, a zatim na sestru samo po majci. Svi oni koji dolaze sa strane majke preči su od onih koji su s očeve strane. Zbog toga se daje prednost i majčinim sestrama nad očevim sestrama.

Ako braća ili amidže nisu pouzdani, žensko dijete im neće biti povjereno na odgoj. Ženska osoba, bila majka ili neko drugi, ima pravo odgajanja dječaka, sve dok mu je ta (ženska) pomoć potrebna, a procjenjuje se da je to do sedme godine. Majka i nena imaju prava na odgajanje djevojčice dok ne postane punoljetna, a druge imaju prava na odgoj djevojčice dok ne postane poželjna. Muhammed smatra da isti propis važi i za majku i nenu, uzimajući u obzir raširenost moralne anarhije.⁴⁴¹

Odgajanje se vraća majci nakon neopozivog raskida bračne veze zbog prestanka zapreka, dok je kod opozivog raskida braka nužno okončanje iddeta. Ako bi muž tvrdio da se ona udala, a ona to poricala, njoj se daje za pravo. Ako bi ona to potvrdila, ali ustvrdila da je došlo do prekida bračne veze, njoj će se dati za pravo, ako nije jasno odredila muža. Ako jeste, nužno je da on potvrdi njene riječi.

⁴⁴⁰ Et-Talak, 6-7.

⁴⁴¹ Reddul-muhtar, 2/640.

NEDOSTACI KOJI NARUŠAVAJU POTPUNOST BRAKA

Ovi nedostaci mogu se nalaziti kako kod muža, tako i kod žene.

Nedostatak koji se najčešće može naći kod muža jeste nesposobnost za spolno općenje sa svojom ženom, zbog postojanje određene zapreke. Takva osoba se kod šerijatskih pravnik naziva *inninom* (impotentnim). On ne može spojiti svoj ud sa ženinim spolovilom zbog starosti, opsihravanja, stoga što je kastriran (*medžbub*), previše mlad, ili prebrzo ejakulira, ejakulira samim razgovorom sa ženom prije nego je i dotakne (*šekkaz*) ili mu izostaje erekcija (*hasijj*).

Ako žena zatekne muža u nekom od ovakvih stanja i zatraži od sudije da ih razvede, on će ih razvesti. Uvjet je da je ona punoljetna, da joj ti njegovi nedostaci nisu bili poznati prije nego što je sklopila brak i da time, nakon sklapanja braka, nije zadovoljna. Neće ih razvesti dok mužu ne dadne rok od godinu dana da se pokuša izliječiti. Ako prođe godina, a on nije uspio imati seksualni odnos s njom, njih će sudija razvesti.

Ova rastava braka smatrat će se neopozivim raskidom bračne veze. Supruga ima pravo na cijeli iznos mehra, ali i obavezu iddeta, po mišljenju Ebu Hanife, ako se muž s njom osamljivao. Prema mišljenju njegovih učenika, ona ima pravo na pola mehra, kao i u slučaju da ju je pustio prije nego što se osamio s njom.⁴⁴²

Rok mužu teče od dana pokretanja spora. Ako on bude imao spolni odnos s njom bar jednom u toku te godine, žena je izgubila pravo na rastavu braka. Ako pak nije, rastava braka je punovažna.

Ona ne gubi pravo na traženje rastave braka bez obzira na to koliko ga prolongirala jer je moguće da je to zbog nadanja da će doći do spolnog kontakta među njima, a ne da je ona time bila zadovoljna.

---

442 Reddul-muhtar, 2/640.

Ona gubi pravo na traženje rastave ako je on mogao, kao što smo rekli, da bar jednom s njom spolno općí, i to je ono što se od njega traži. Spolno općenje više od jednog puta jeste njegova moralna, ali ne i zakonska obaveza. Grješan je ako to ne bi iz inata činio, iako je sposoban za to.⁴⁴³

Ako bi izgubio razum nakon sastanka s njom, ili postao impotentan, sudija ih neće rastaviti jer je ona ostvarila svoje pravo jednom. Ako bi se sporazumjeli (impotentni i njegova žena) da ponovo sklope brak nakon rastave, to bi bilo ispravno.

Vrijedno je istaći da se kastriranoj osobi (*medžbub*) neće davati rok jer mu od njega nema koristi, a ovaj se propis proteže i na osobe koje su mu slične.

Nedostaci koji se mogu naći kod žene jesu sljubljenost stidnice (*er-retk*) i izraštaj na njenom ulazu (*el-karn*), pa se za ženu koja ima te nedostatke kaže *retk'a* i *karna'*. *Er-retka'* jeste ona u čiju stidnicu ne može ući spolovilo muža, a *el-karna'* jeste ona kod čije stidnice se na ulazu pojavila izraslina, poput žlijezde, a može biti i koščata.

Ako postoje ovi nedostaci kod žene, ona nema pravo na rastavu braka jer je nedostatak kod nje.

Ako se supružnici ne bi složili da li ona ima navedene nedostatke ili nema, pokazat će se ženama, a ako se ne bi složili da li je muškarac kastriran ili nije, a ne može se otkriti dodirom preko odjeće, naredit će sudija pouzdanoj osobi da pogleda njegov sramotni dio tijela i da kaže u kakvom je stanju, jer je to u nuždi dozvoljeno.⁴⁴⁴

Ako bi nedostaci postojali kod oba supružnika, nijedno od njih nemaju pravo tražiti poništenje braka zbog mahane drugog, makar ta mahana bila teža, kao što je maloumnost (*džunun*), lišaj (*džuzam*), lepra (*beres*), sraslost stidnice (*retk*) ili izraslina na stidnici (*karn*), za razliku od mišljenja ostale trojice imama. Hanefije kao argument

443 Reddul-muhtar, 2/594.

444 Reddul-muhtar, 2/592.

uzimaju više predanja, između ostalih i ono koje se prenosi od Alije (r.a.), a u kojem stoji da je rekao:

“Svaki onaj koji se oženi maloumnom, ženom sa lišajem, leprom, ili s izraslinom na stidnici, ona je njegova žena i ako hoće, zadržat će je, a ako hoće, pustit će je.” Bilježi je Ed-Darekutni. U djelu *Et-Talikul-mugni* stoji da je sened ovog hadisa vjerodostojan.

Amr ibn Šuajb prenosi od svoga oca, on od svoga djeda da je Amr ibn el-As pisao Omeru ibn el-Hattabu (r.a.) o čovjeku koji je u lancima (svezan je zbog ludila) i od koga postoji bojazan za njegovu ženu. Pisao je da mu dadne rok od godinu dana, pa ako ozdravi, dobro i jest, a ako ne, da ih rastavi. Na isti način bilježi predanje Ed-Darekutni i prenosioci su svi pouzdani izuzev Hadždžadža ibn Ertata o čijoj pouzdanosti se spore, a prenosio je hasen-hadise.⁴⁴⁵

ZAKLETVA NA SUSTEZANJE OD SPOLNOG OPĆENJA SA SUPRUGOM (EL-ILA’)

U arapskom jeziku se pod pojmom “el-ila” podrazumijeva zakletva, od četvrte vrste glagola “âlâ-jûlî-îlâ”, poput glagola “e’ata” (dati). Deriviran je iz imenice “elijje”, što znači zakletva, prisega, od čega je množina “elâjâ” na oblik “atâjâ”.

U Šerijatu se pod ovim pojmom misli na zakletvu muža da se neko vrijeme ne približava svojoj ženi.

Najmanji je period četiri mjeseca i nema “ilaa” kraćeg od ovog perioda. Ako bi suprug rekao svojoj ženi: “Tako mi Allaha (dž. š.), neću ti se približavati dva mjeseca”, ne bi se smatralo ila’om jer je muž ponekad prisiljen spolno apstinirati od svoje žene da bi je na taj način odgajao u trenucima njene neposlušnosti. To je ozakonjen propis Allahovim (dž. š.) riječima:

---

445 I’laus-sunen, 11/250.

A one čijih se neposlušnosti pribojavate, vi posavjetujte, a onda se od njih u postelji rastavite, pa ih i udarite; kad vam postanu poslušne, onda im zulum ne činite! -Allah je, zaista, uzvišen i velik!⁴⁴⁶

Potvrđeno je da se Vjerovjesnik (a.s.) zakleo da se neće približavati svojim ženama i odvojio se od njih mjesec dana, iz odgojnih razloga, kada su mu tražile da im poveća izdržavanje. Nakon toga je Allah (dž. š.) objavio plemenite riječi:

O Vjerovjesniče, reci ženama svojim: "Ako želite život na ovom svijetu i njegov sjaj, onda se odlučite, dat ću vam pristojnu otpremninu i lijepo ću vas otpustiti. A ako želite Allaha, i Poslanika Njegova, i onaj svijet - pa, Allah je, doista, onima među vama koje čine dobra djela, pripremio nagradu veliku."⁴⁴⁷

Ograničavanjem ovog perioda islam je od žene uklonio veliku nepravdu koja joj je činjena u predislamskom periodu. Ibn Abbas kaže: "Ila' je u predislamskom periodu trajao godinu, dvije, pa i više. Time su muškarci namjeravali nanositi zlo ženama kada bi one loše postupile. To im je ograničeno na četiri mjeseca. Allah (dž. š.) je objavio:

Onima koji se zakunu da se neće približavati ženama svojim, rok je samo četiri mjeseca; i ako se vrate ženama - pa, Allah zaista prašta i milostiv je; a ako odluče da se rastave - pa, Allah doista sve čuje i zna.⁴⁴⁸

Ovdje je naveden pojam "približavanje", a misli se na spolno općenje. Ako bi se neko zakleo drugim riječima, kao: "Tako mi Allaha (dž. š.), moja koža neće tvoju dotaknuti", ili: "Neću se približiti tvojoj postelji" i sl., a ne bi pod tim mislio na spolno općenje, to se

446 En-Nisa, 34.

447 El-Ahzab, 28-29.

448 El-Bekara, 226-227.

ne bi smatralo ila'om,⁴⁴⁹ jer za riječi dvosmislenog značenja nužna je namjera, kao što smo ranije istakli kod raskida braka. Takve su i fraze: “Neću te prekriti”, “Neću ti ulaziti” i sl.

Bitni element ila'a jeste spomenuta zakletva.

Uvjet ispravnosti ila'a jeste podobnost žene da se zakletva izvrši nad njom, u smislu da je u vrijeme izvršenja ila'a bila njegovom ženom, stvarno ili pravno, kao što je žena u iddetu koja je puštena opozivim raskidom braka, jer ila' se ne može odnositi na ženu tuđinku niti na onu koja je puštena neopozivim raskidom braka. To je propisano na osnovu ranije navedenih Allahovih (dž. š.) riječi:

Onima koji se zakunu da se neće približavati ženama svojim, rok je samo četiri mjeseca...⁴⁵⁰

Uvjet je također sposobnost muža da pusti svoju ženu, tj. da je pametan i punoljetan. Tako, nije valjana ila' djeteta niti maloumnog jer oni nisu sposobni jednostrano prekinuti bračnu vezu.⁴⁵¹

Šerijatskopravni tretman ila'a

Ako suprug ispuni svoju zakletvu, dolazi do neopozivog raskida bračne veze i neće činiti ono čime se zakleo. Međutim, ako ne ispuni zakletvu, a kleo se Allahom (dž. š.), obavezno mu je iskupljenje (*keffaret*) i obavezno mu je učiniti ono što je uvjetovao približavanjem ženi. To je kao kada bi rekao: “Ako ti se približim, obaviti ću hadždž.” Moguće je sastaviti iskupljenje i činjenje onoga što je uvjetovao, kao kada bi rekao: “Tako mi Allaha (dž. š.), neću ti se približiti, a ako ti se približim, obaviti ću hadždž.”

Ila' prestaje važiti okončanjem zakletve, iskupljenjem za nju zbog krivokletstva i neispunjenja, bez obzira na to da li se muž zaklinjao

---

449 Reddul-muhtar, 2/545.

450 El-Bekara, 226.

451 Reddul-muhtar, 2/546.

na četiri mjeseca, ili generalno, bez vremenskog ograničenja ili do kraja života, kao kada bi kazao: "...sve dok se ne pojavi životinja iz zemlje, dedžal", "...izađe sunce za zapada." Ako joj se ne približi dok ne istekne rok, smatra se, pravno, da je jednom neopozivo puštena. U tom slučaju nema potrebe iskazivati jednostrani prekid bračne veze, niti donositi presudu o rastavi braka. Imam Eš-Šafi (rahimehullah) kaže da raskid bračne veze nije punovažan dok žena ne bude tražila od muža da odustane od svoje zakletve ili je pusti, pa će njegov slučaj predati sudiji, te će mu sudija narediti ili da odustane od zakletve ili da je pusti. Eš-Šafi (rahimehullah) ovo argumentira predanjem u kojem se kaže da je Ibn Omer (r.a.) govorio o ila'u, koga je spomenuo Allah (dž. š.): "Nakon isteka vremenskog perioda dozvoljeno je samo ili je zadržati na lijep način ili odlučiti se na raskid bračne veze, kao što je to i sam Allah (dž. š.) naredio."

U drugom njegovom predanju kaže se: "Kada prođu četiri mjeseca, dat će mu se mogućnost da je pusti, ali nema rastave braka dok je on ne pusti."

To isto spominje se i od Osmana, Alije, Ebu-Derdaa, Aiše i još dvanaest ashaba Vjerovjesnika (a.s.).⁴⁵²

Ibn Hadžer (rahimehullah) kaže da je stav većine islamskih učenjaka da će se, po okončanju ovog vremenskog perioda, dati mogućnost mužu koji se kleo: ili da odustane od zakletve ili da pusti ženu. Učenjaci Kufe smatraju da u slučaju odustajanja od zakletve spolnim općenjem prije završetka ovog perioda, on ostaje i dalje u braku. A ako period prođe, dolazi do raskida bračne veze samim istekom vremena, analogno iddetu, jer žena nije obavezna više čekati nakon isteka iddeta.

Et-Taberi bilježi vjerodostojnim senedom od Ibn Mesuda, i drugimsenedom, koji nije sporan, od Alije sljedeće riječi: "Ako prođu četiri mjeseca, a on ne odustane od svoje zakletve, ona će biti

---

452 El-Buhari, Sahih, "Kitabut-talak", br. 5290-5291.

neopozivo puštena.” Dobrim senedom slično se prenosi i od Alije i Zejda ibn Sabita.⁴⁵³

Ako bi se čovjek zakleo da se neće približavati ženi koja je neopozivo rastavljena, to ne bi bilo ispravno, zbog neispunjenja uvjeta, jer je jedan od uvjeta ila'a da žena bude podobna za spolno općenje, tj. da bude njegovom ženom u trenutku izricanja zakletve. Iz istog razloga, ako bi se zakleo da se neće približavati tuđinki, pa se onda oženio njome, ila' nije ispravan. A ako bi s njom spolno općio, trebao bi se iskupiti jer je zakletva ostala na snazi, osim ako bi je prenio na brak i rekao: “Ako se oženim tobom, tako mi Allaha (dž. š.), neću ti se približiti.” U tom slučaju, radilo bi se o ila'u.⁴⁵⁴

Ako bi se zakleo da se neće približavati svojoj ženi, a zatim je pustio neopozivim raskidom bračne veze, ila' je ispravan, jer nije uvjet da traje bračni život nakon ila'a. Ako prođe period ila'a dok je ona u iddetu, ona će biti neopozivo puštena.

Ako nakon zaklinjanja dođe do stvarne nemogućnosti spolnoga općenja, zbog bolesti jednog od supružnika, što smo istakli u nedostacima koji narušavaju potpunost braka, ili on bude daleko od nje da ne može tu razdaljinu preći u vremenu trajanja ila'a, ili bude zatvoren i ne bude mogao spolno općiti s njom u zatvoru, ili ona, kao neposlušna, ode, a on ne zna gdje je, njegovo odustajanje od zakletve kojim se prekida ila', u vezi s pitanjem raskida braka, jeste da kaže: “Vraćam joj se”, “Prekidam ila'”, “Opozivam ono što sam rekao.” Ako je sposoban spolno općiti u tom periodu, njegovo odustajanje od zakletve bit će ispoljeno spolnim vaginalnim odnosom, jer je to osnova, dok se seksualni odnos preko analnog otvora neće smatrati odustajanjem od zakletve. Za ispravnost verbalnog odustajanja od zakletve postavlja se kao uvjet stalna nemoć, pa ako bi ta nemoć prestala, ne bi bilo ispravno verbalno odustajanje od zakletve.⁴⁵⁵

---

453 Fethul-Bari, 9/428.

454 Reddul-muhtar, 2/551.

455 Reddul-muhtar, 2/552.

Ako bi on rekao svojoj ženi: “Zabranjena si mi”, fetva se daje da je to neopozivi raskid bračne veze, makar on to i ne namjeravao, jer je tako uobičajeno.⁴⁵⁶

Ako bi joj rekao: “Zabranjena si mi hiljadu puta”, doći će do jednog raskida bračne veze jer se na ovaj način iskazalo ponavljanje ove formule hiljadu puta. Da ju je i ponovio, punovažna bi bila samo prva, jer neopozivi raskid bračne veze ne može uslijediti nakon neopozivog. Nedvosmisleni raskid može slijediti iza istog takvog, jer iddet traje. Tako, ako bi pustio ženu s kojom nije spolno općio, riječima: “Razvedena si, razvedena si, razvedena si”, ona će biti neopozivo razvedena prvom formulom, bez obaveze provođenja iddeta. To je propisano na osnovu Allahovih (dž. š.) riječi:

*O vjernici, kad se vjericama oženite, a onda ih, prije stupanja u bračni odnos, pustite, one nisu dužne čekati određeno vrijeme koje ćete vi brojati, već ih darujte i lijepo ih otpremite.*⁴⁵⁷

U slučaju kada je raskid braka uvjetovan, tada neopozivi raskid braka može uslijediti nakon neopozivog. Ako bi suprug rekao tri puta: “Ako to uradiš, ono što je Allah (dž. š.) dozvolio, meni je zabranjeno”, pa se uvjet ostvari, došlo bi do trostrukog raskida braka.

Ako bi na jednom sastanku tri puta rekao: “Tako mi Allaha (dž. š.), neću ti se približavati”, pa ako je to namjeravao ponavljati, objedinit će se, tj., ako je namjeravao intenzivirati snagu tvrdnje, spojiti će se, pa će jedno biti ila’, a drugo zakletva. Ako joj se ne približi u određenom vremenu, bit će jednom puštena, a ako joj se približi u tom roku, obavezno mu je jedno iskupljenje (*keffaret*).

Ako ništa time nije namjeravao, ili je želio iskazati intenzitet i strogoću, a to se smatra izricanjem nanovo, a ne ponavljanjem, punovažan je jedan ila’ i tri zakletve, jer ako je period ila’a spojen,

456 Ed-Durrul-muhtar, 2/553.

457 El-Ahzab, 49.

spojeno je i ustezanje od spolnog općenja, pa se ila' neće ponavljati. Ako bi spolno općio s njom, obavezna su mu tri iskupljenja, jer je jedan uvjet dovoljan za više zakletvi.

UVREDLJIVO UPOREĐIVANJE (EZ-ZIHAR)

Ovo je jedno od zala od kojeg je žena u predislamskom periodu mnogo patila. U tom je periodu zihar tretiran kao raskid bračne veze. Islam ga je u osnovi prihvatio, ali ga je preinačio u vremenski ograničenu zabranu, koja se može iskupiti.

Od Aiše (r.a.) prenosi se da je rekla: "Hvala Allahu (dž. š.), Koji čuje glasove. Došla je jedna žena koja se raspravljala s Božijim Poslanikom (a.s.). Govorila je s njime u jednom ćošku kuće. Ja nisam čula njen govor, pa je Allah (dž. š.) objavio Svome Poslaniku (a.s.):

*Allah je čuo riječi one koja se s tobom o mužu svome raspravljala i Allahu se jadala - a Allah čuje razgovor vaš međusobni, jer Allah, uistinu, sve čuje i sve vidi.*⁴⁵⁸

Dio ovog slučaja, kao muallak predanje, bilježi El-Buhari u svom Sahihu, dok se cjeloviti slučaj nalazi kod Ahmeda u njegovu *Musnedu*, gdje se kaže:

"Došla je žena koja se raspravljala s Božijim Poslanikom (a.s.), govoreći s njim u jednom dijelu kuće. Nisam čula šta ona govori." U drugom predanju stoji: "Čula sam, doista, šta govori Havla bint Sa'lebe, nešto i nisam, a ona se žalila na svoga muža, riječima: 'Mladost mi je moju protraćio, djece sam mu mnogo izrodila, pa kada sam ostarjela i prestala rađati, on me napustio (zahere minni).' I ona nije otišla dok nije došao Džibril s ovim ajetima."⁴⁵⁹

---

458 El-Mudžadela, 1.

459 Fethul-Bari, 13/374.

I iz ovog slučaja vidi se da je zihar u predislamskom periodu bio vid raskida bračne veze, da bi ga islam u osnovi prihvatio, ali i modificirao u vremenski ograničenu zabranu koja se može iskupiti.

Jezička definicija

Riječ “ez-zihar” u arapskom jeziku jeste glagolska imenica od glagola treće vrste “zahere min”, a ukazuje na slučaj kada muž kaže svojoj ženi: “Ti si mi poput leđa moje majke.”

Šerijatskoppravna definicija

Pod ziharom se podrazumijeva poistovjećivanje žene ili dijela njenog tijela, kao što je polovina, s osobom koja je mužu trajno zabranjena, ili s tjelesnim organom osobe s kojom ne može stupiti u brak (*mabrem*), u kojeg mu je zabranjeno gledati, ili s tijelom u cjelini. To je kada, naprimjer, kaže: “Ti si mi kao majka”, jer je to slično i više nego da je rekao: “Ti si mi poput leđa moje majke.” Iz ove definicije isključuje se poistovjećivanje s onim u što je dozvoljeno gledati, kao što je ruka, noga, lice.

Ako bi žena izrekla ove riječi mužu, one bi se tretirale kao besmislica. Tako, ako bi rekla: “Ti si mi poput leđa moje majke, a ja sam tebi kao leđa tvoje majke”, to bi se smatralo besmislenim jer ona nema prava iznositi takve zabrane.

Zihar se smatra pokuđenim i ružnim. Štaviše, neki ga smatraju i velikim grijehom jer se njime smjera odstranjenje i izmjena Allahove (dž. š.) odredbe, bez Njegove dozvole. Otuda je obavezno iskupljenje (*keffaret*) za njega, o čemu će biti još riječi.

Allah (dž. š.) kaže:

Oni od vas koji ženama svojim reknu da im nisu više dopuštene, kao što im nisu dopuštene majke njihove, a one nisu majke njihove, majke njihove su samo one koje su ih

*rodile, oni, zaista, govore ružne riječi i neistinu - a Allah sigurno briše grijehe i prašta.*⁴⁶⁰

Zihar sprečava muža da spolno opći sa svojom ženom i da čini sve ono što vodi tome, kao što je strastveno dodirivanje, ljubljenje, gledanje u njen spolni organ, te njoj zabranjuje da mu to omogućava sve dok se ne iskupi, što je propisano na osnovu Allahovih (dž. š.) riječi:

*Oni koji ženama svojim reknu da im nisu dopuštene, kao što im nisu dopuštene majke njihove, a onda odluče da s njima nastave da žive, dužni su, prije nego što jedni drugo dodirnu, da jednog roba ropstva oslobode. To vam se naređuje - a Allah dobro zna ono što vi radite.*⁴⁶¹

Vremenski ograničeni zihar prestaje važiti istekom vremena, dok neograničeni važi sve dok se muž ne iskupi. Ako bi ženu pustio tri puta i ona se udala za drugoga, a zatim se njemu vratila, zihar je i dalje punovažan. Ako bi spolno općio s njom prije nego što se iskupio, pokajat će se i tražiti oprost, jer je počinio zabranjeno djelo prije iskupljenja. Obavezno mu je samo jedno iskupljenje.

Od Seleme ibn Sahra el-Bejadija (r.a.) prenosi se da je Vjerovjesnik (a.s.) kazao za muža koji je izrekao zihar, a zatim spolno općio sa ženom prije nego što se iskupio, da se treba iskupiti samo jednom. Ovo predanje bilježi Et-Tirmizi i ističe da je dobro, ali usamljeno (*hasen-garib*).⁴⁶²

عَنْ سَلْمَةَ بْنِ صَخْرٍ الْبَيَاضِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمُنْظَاهِرِ يُرَاقِعُ قَبْلَ أَنْ
يُكْفَرَ قَالَ كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ

Od Ibn Abbasa (r.a.) prenosi se da je neki čovjek koji je izrekao zihar svojoj ženi, a zatim s njom spolno općio, došao Vjerovjesniku (a.s.) i rekao mu: “Božiji Poslaniče, ja sam izrekao zihar svojoj ženi,

---

460 El-Mudžadela, 2.

461 El-Mudžadela, 3.

462 Et-Tirmizi, Sunen, “Kitabut-talak vel-li’an”, br. 1119.

a zatim sam s njom spolno općio prije nego što sam se iskupio.” Božiji Poslanik (a.s.) ga upita: *A šta te je navelo na to, Allah (dž. š.) ti se smilovao?* On reče: “Vidio sam njene grivne na nogama (halhale) na mjesecini.” Poslanik (a.s.) mu na to odgovori: *Ne približavaj joj se dok ne izvršiš ono što ti je Allah (dž. š.) naredio.* Ovaj hadis bilježi Et-Tirmizi i ističe da spada u kategoriju dobrog-vjerodostojnog usamljenog predanja.⁴⁶³

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَ ظَاهِرَ مِنْ أَمْرَاتِهِ فَوَقَعَ عَلَيْهَا فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي فَذَ ظَاهِرَتُ مِنْ زَوْجَتِي فَوَقَعْتُ عَلَيْهَا فَبَلَ أَنْ أَكْفَرَ فَقَالَ وَمَا حَمَلَكَ عَلَى ذَلِكَ يَرْحَمُكَ اللَّهُ قَالَ رَأَيْتُ خَلْخَالَهَا فِي ضَوْءِ الْقَمَرِ قَالَ فَلَا تَقْرُبْهَا حَتَّى تَفْعَلَ مَا أَمَرَكَ اللَّهُ بِهِ قَالَ أَبُو عِيْسَى هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ صَحِيحٌ

Pod opozivom, spomenutim u gornjem ajetu, *...a onda odlučite da s njima nastavite živjeti*, misli se na muževu čvrstu odluku da ima spolni odnos sa ženom.

Obaveza je žene spriječiti svoga muža da se s njom zabavlja sve dok se ne iskupi, a obaveza sudije je da ga primora na iskupljenje, da bi se na taj način otklonila šteta koju trpi žena.

Kod zihara mogu se upotrijebiti dvosmislene riječi, koje će se shvatiti u skladu s njegovom namjerom. To je kao kada npr. kaže: “Ti si meni dobrohotna, kao majka.” Njegova je namjera u ovoj izjavi valjana, i neće se tražiti naknadna potvrda da je namjeravao govoriti o dobrohotnosti, ako je to bilo u vrijeme prepirke i spominjanja raskida bračne veze. Ako je htio postići raskid bračne veze, time će doći do neopozivog raskida. Njegova se izjava uzima kao riječi zabrane. Ako je namjeravao postići ila’, tretirat će se kao zihar, jer se radi o zabranjivanju bračnog odnosa koje je potvrđeno poistovjećivanjem s majkom.⁴⁶⁴

A ako bi u svojoj izjavi ispustio česticu “kao” i rekao ženi: “Ti si mi majka”, ona bi se tretirala kao besmislica. Da bi se smatralo

463 Et-Tirmizi, Sunen, “Kitabut-talak vel-li’an”, br. 1120.

464 Reddul-muhtar, 2/576.

ziharom, nužno je da jasno upotrijebi čestice za poređenje. Pokuđeno je da muž svojoj ženi kaže: “Ti si mi majka”, “Kćeri moja”, “Sestro moja” i sl. Iznosi se o tome hadisi šerif, kojeg prenosi Ebu Davud u svom *Sunenu*, u kojem se kaže da je Božiji Poslanik (a.s.) čuo nekog čovjeka kako svojoj ženi govori: “Sestrice.” Poslanik je na to rekao: “Je li to ona tvoja sestra?!” To je osudio i zabranio.⁴⁶⁵

عن أَبِي تَمِيمَةَ الْهَجَنِيِّ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لَامْرَأَتِهِ يَا أُخِيَّةُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْتُكَ هِيَ فَكْرَهُ ذَلِكَ وَنَهَى عَنْهُ

ISKUPLJENJE ZA ZIHAR (KEFFARETUZ-ZIHAR)

Definicija: U arapskom jeziku se pojmom keffaret označava ono čime Allah (dž. š.) briše i pokriva grijehe. Dolazi od pojma el-kefr, što znači pokrivanje i zastiranje.

U Šerijatu se pod keffaretom misli na oslobađanje roba, s namjerom iskupljenja. Ako neko ne bi našao roba koga bi mogao osloboditi, postit će uzastopno dva mjeseca prije nego što ostvari spolni odnos. Ako bi dva mjeseca po lunarnom kalendaru iznosila 58 dana, i ako ne bi postio na početku prvoga mjeseca, ispostit će 60 dana drugih mjeseci, osim ramazana i dana u kojima je zabranjeno postiti, kao što su prvi dani Bajrama i dani tešrika.⁴⁶⁶

Isti je propis i za sve ostale vrste posta kod kojih je uvjet kontinuitet. Takvi su: iskupljenje za ubistvo, za mršenje u toku ramazana, za lažno zaklinjanje i sl.

Argument za šerijatsko utemeljenje iskupljenja jesu Allahove (dž. š.) riječi:

---

465 Ebu Davud, Sunen, “Kitabut-talak”, br. 1889.

466 Dani tešrika su drugi, treći i četvrti dan Kurban-bajrama. (Više vidi u: En-Nihaja fi garibil-hadis vel-eser, III, str. 190.; El-Fa'ik fi garibil-hadis, II, str. 232. - primj. prev.)

Oni koji ženama svojim reknu da im nisu dopuštene, kao što im nisu dopuštene majke njihove, a onda odluče da s njima nastave živjeti, dužni su, prije nego što jedni druge dodirnu, da jednog roba ropstva oslobode. To vam se naređuje, a Allah dobro zna ono što vi radite.

Onaj koji ne nađe dužan je dva mjeseca postiti uzastopno prije nego što jedno drugo dodirne. A onaj koji ne može, dužan je šezdeset siromaha nahraniti, zato da biste potvrdili da u Allaha i Poslanika Njegova vjerujete - to su Allahovi propisi. A nevjernike čeka patnja nesnosna.⁴⁶⁷

Neće prekinuti ženino iskupljivanje, koje joj je obavezno zbog ubistva ili kvarenja ramazanskog posta, ako bi se ona omrsila zbog prirodne isprike, kakva je menstruacija, jer ona ne može pronaći dva mjeseca u kojima neće imati te cikluse. Izuzetak je njeno iskupljivanje zbog krivog zaklinjanja. Ona je obavezna da počne postiti odmah nakon završetka menstruacije, pa ako ne bi postila nakon toga makar jedan dan, morat će početi iznova, jer je bez nužde narušila uzastopnost. Ako bi žena stupila u klimakterij za vrijeme iskupljivanja, tako da je, naprimjer, ispostila mjesec dana, nakon čega je imala menstruaciju, a nakon toga nastupio klimaks i prestala joj menstrualna krv, počet će postiti iznova, jer je nastupilo stanje u kojem može paziti na kontinuitet sve do upotpunjenja posta. Stoga joj je to i obavezno.

Bitno je istaći da postporođajno krvarenje (*nifas*) prekida kontinuitet kod posta svake vrste iskupljenja.⁴⁶⁸

Ako muž koji je iskazao zihar ne može postiti zbog bolesti od koje se ne očekuje ozdravljenje, ili zbog duboke starosti, nahranit će 60 siromaha, dajući im iznos zekatul-fitra. To je propisano na osnovu Allahovih (dž. š.) riječi koje smo ranije već navodili:

⁴⁶⁷ El-Mudžadela, 3-4.

⁴⁶⁸ Reddul-muhtar, 2/581.

*... a onaj ko ne može, dužan je da šezdeset siromaha nahrani...*⁴⁶⁹

Ako bude hranio jednog siromaha šezdeset dana, dovoljno mu je, jer se potreba svakodnevno obnavlja. I neće hranjenje morati počinjati iznova, ako bi u toku njegova perioda spolno općio sa ženom kojoj je izrekao zihar, jer Allah (dž. š.) nije uvjetovao da hranjenje bude prije spolnog kontakta sa ženom.

Onome kome su obavezna dva iskupljenja za zihar i koji isposti četiri mjeseca, ili nahrani 120 siromaha, to mu je dovoljno i ne treba donositi zasebni nijet za svaki prekršaj, jer su oni iste vrste.⁴⁷⁰

Za ono što je propisano terminima "it'am" i "ta'am" (hranjenje, hrana) dozvoljeno je ovlastiti drugoga, kao što je slučaj kod iskupljenja i fidje. U onome pak što je propisano izrazima "ita'" (davanje) jeste nužno vlastito činjenje. Tako je zekat propisan izrazom "dajite", a sadekatul-fitr riječju "obavite", što jasno ukazuje na to da ih treba sobom izvršiti.

Materijalno imućstvo uzima se u obzir kod određivanja vremena iskupljenja. Ako bi neko u vrijeme zihara bio imućan, a u vrijeme iskupljivanja siromašan, dovoljan mu je post. U protivnom - nije.⁴⁷¹

SPORAZUMNI RAZVOD BRAKA (EL-HUL')

U arapskom jeziku riječ "el-hul'" (čita se sa "u") označava odstranjenje, pa se tako kaže: "Skinuo sam (hala'tu) obuću" i sl.

U pravnoj terminologiji ovaj termin označava prestanak bračnog života. Preuzet je iz sintagme hul'us-sijab (skidanje odjeće), jer su

---

469 El-Mudžadela, 4.

470 El-Hidaja, 2/22.

471 Reddul-muhtar, 2/585.

supružnici jedno drugom odjeća, kao što se kaže u Allahovim (dž. š.) riječima:

*Dozvoljava vam se da se u noćima dok traje post, sastajete sa svojim ženama; one su odjeća vaša, a vi ste njihova odjeća...*⁴⁷²

U Šerijatu se pod hul'om podrazumijeva odricanje prava na bračni život, upotrebom termina "hul'" i drugih istog značenja, koje ovisi o prihvatanju žene. Nužan je pristanak žene, jer se zasniva na nadoknadi. Ako bi suprug rekao: "Rastajem se od tebe (*hala'tuk*)" bez spominjanja nadoknade, to se, po Šerijatu, neće smatrati sporazumnim razvodom braka. Tu se radi o neopozivom jednostranom raskidu bračne veze, koji ne ovisi o ženinom prihvatanju, za razliku od situacije kad uz gornji termin navede i materijalnu nadoknadu, ili glagol navede u trećoj vrsti "*hâla'tuk*" (rastajem se s tobom). Sporazumni raskid braka ovisi o ženinom pristanku, jer ona gubi mehr, a ne zbog toga što time dolazi do raskida braka, jer sporazumni razvod braka može biti samo uz materijalnu nadoknadu.

Ograničavanjem sporazumnog razvoda braka na upotrebu termina "hul'" i drugih, sličnih značenja (naprimjer, "*bare'e*") uspostavlja se razlika u odnosu na jednostrani prekid braka uz nadoknadu, jer njime žena ne ostaje bez mehra, ali ostaje bez alimentacije (nefeka), makar bila obavezna.⁴⁷³

Argument za šerijatskoppravno utemeljenje sporazumnog razvoda braka jesu Allahove (dž. š.) riječi:

*A ako se bojite da njih dvoje Allahove propise neće izvršavati, onda im nije grehota da se ona otkupi. To su Allahovi propisi, pa ih ne narušavajte! A oni koji Allahove propise narušavaju nepravedni su.*⁴⁷⁴

472 El-Bekara, 187.

473 Reddul-muhtar, 2/557.

474 El-Bekara, 229.

U hadisi šerifu prenosi se od Ibn Abbasa (r.a.) da je rekao: “Došla je žena Sabita ibn Kajsja ibn Šemmasa Vjerovjesniku (a.s.) i rekla mu: ‘Božiji Poslaniče, ne žalim se na Sabita zbog vjere niti morala, nego se za sebe bojim kufra.’ Božiji Poslanik (a.s.) joj reče: ‘Vrati mu njegovu bašču!’ Ona na to odgovori: ‘Hoću!’ Vratila mu je, a Poslanik (a.s.) je Sabitu naredio i on ju je pustio.”⁴⁷⁵

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ جَاءَتْ امْرَأَةٌ ثَابِتِ بْنِ قَيْسِ بْنِ شَمَّاسٍ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَنْقَمَ عَلَيَّ ثَابِتٌ فِي دِينٍ وَلَا خُلِقَ إِلَّا أَنِّي أَخَافُ الْكُفْرَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَرُدِّينَ عَلَيْهِ حَدِيثَهُ فَقَالَتْ نَعَمْ فَوَدَّتْ عَلَيْهِ وَأَمْرَهُ ففَارَقَهَا

Ibn Bettal ističe da većina islamskih naučnika smatra da je dozvoljeno mužu da, kod sporazumnog razvoda braka, uzme i više nego što je ženi dao. Malik pak kaže da nije vidio nijednog imama, koji se slijedi, da je to zabranjivao, ali to ne spada u lijepo ponašanje. Bit će navedeni argumenti onih koji smatraju da muž ne treba tražiti više nego što je ženi dao.

Ibn Hadžer kaže da se ovim argumentira stav da nadoknada mužu može biti samo ono što je sam dao ženi ili nešto u protuvrijednosti. To je na osnovu riječi Božijeg Poslanika (a.s.): “Hoćeš li mu vratiti njegovu bašču?” U predanju Seida od Katade, od Ikrime, od Ibn Abbasa na kraju predmetnog hadisa kod Ibn Madže i El-Bejhekija stoji:

“Naredio mu je da uzme iz njenog imetka, ali ne više nego što joj je dao.”

U predanju Abdul-Vehhaba ibn Ataa od Seida kaže se: “...ali ne uzimaj više...”

Ibn Džurejdž bilježi od Ataa, kao mursel predanje, sljedeće riječi: “...a više od toga ne uzimaj!”

Kod Ibn-Mubareka navodi se šira verzija od Malika, kao i u predanju Es-Sevrija: “Pokuđeno je da uzme od nje više nego što joj

⁴⁷⁵ El-Buhari, Sahih, “Kitabut-talak”, br. 5277.

je dao.” Sve ovo navodi El-Bejheki, a u mursel predanju Ebu-Zubejra kod Ed-Darekutnija i El-Bejhekija stoji: “Hoćeš li mu vratiti bašču koju ti je dao?” Ona je rekla: “Da, i više od toga”, pa je Vjerovjesnik (a.s.) rekao: “Više ne treba, nego samo njegovu bašču!” Rekla je: “Hoću!” On je uzeo svoj imetak i pustio je. Prenosioci su ovog seneda pouzdani, a Abdur-Rezzak bilježi od Alije sljedeći dodatak: “...neće uzeti od nje više nego što joj je dao.”

Od Tavusa, Ataa i Ez-Zuhrija navode se izjave slične ovima, što je stav i Ebu Hanife, Ahmeda i Ishaka.⁴⁷⁶

Definicija pojma sporazumnog razvoda braka ukazuje na to da je ispravno sporazumno razvesti brak sa ženom koja je opozivo puštena, jer opozivi raskid braka ne poništava pravo na bračni život.

Nije ružno sporazumno se razvesti kada se ukaže potreba za tim zbog razdora i razmirica među supružnicima. Allah (dž. š.) kaže:

*A ako se njih dvoje ipak rastave, Allah će ih, iz obilja Svoga, neovisnim učiniti - Allah je neizmjereno dobar i mudar.*⁴⁷⁷

Uvjeti za sporazumni razvod braka isti su kao i kod jednostranog prekida bračne veze (*talaka*), a to su: sposobnost muža i sposobnost žene za rastavu braka.

Pravna priroda sporazumnog razvoda braka

Za muža sporazumni razvod braka jeste vid zakletve i on je ne može opozvati, prije nego što to žena prihvati, niti je razvod braka punovažan dok ga žena ne prihvati. Tako, ako bi on rekao: “Rastajem se s tobom za hiljadu dirhema”, ne može opozvati tu izjavu, spriječiti ženu da prihvati, niti može to poništiti.

Muž može takav razvod braka uvjetovati, kao npr. kada kaže: “Kada stigne Zejd, rastajem se s tobom za toliko i toliko...” Može

⁴⁷⁶ Više vidi: Fethul-Bari, 9/402.

⁴⁷⁷ En-Nisa, 130.

ga vezati za određeno vrijeme: “Rastajem se s tobom za toliko i toliko”, “...sutra”, ili “...na početku mjeseca.” Žena ovo prihvata nakon što stigne Zejd i nastupi određeni vremenski period, jer do mogućeg raskida braka dolazi tek kada se ispuni uvjet, odnosno nastupi određeno vrijeme. Njeno prihvatanje prije toga bi bilo beskorisno.

Za ženu je ovo vid materijalne nadoknade jer se radi o prijenosu materijalnih sredstava na muža uz protunaknadu. U tome se postupku primjenjuju propisi materijalne nadoknade, kao što je kod kupoprodaje i sl. Ako ona inicira sporazumni razvod braka, ona ga može opozvati prije nego što ga muž prihvati. Tako, ako bi rekla: “Rastajem se od tebe za toliko...”, ima pravo opozvati svoju izjavu prije nego što je muž prihvati. Sporazumni razvod braka postaje ništavan ako ona ili on prije vremena ustanu sa sastanka. A ako je ona odsutna, a prenese joj se mogućnost sporazumnog razvoda braka, može je odmah prihvatiti.

Ispravno je uvjetovanje davanjem mogućnosti izbora, pa i više od tri dana. To je kao kada bi muž rekao: “Rastajem se od tebe za toliko, s tim da imaš pravo izbora tri dana.” Ako ona prihvati, ovakva je situacija dopuštena, po mišljenju Ebu Hanife. Ako bi u tom periodu odabrala raskid braka, on bi bio punovažan i obavezna bi bila dati materijalnu nadoknadu. A ako bi odbila takvu ponudu, ne bi došlo do razvoda braka niti bi materijalna nadoknada bila obavezna. Po mišljenju Ebu Jusufa i Muhammeda, uvjetovanje njenim izborom je neispravno, raskid braka je punovažan, a materijalna je nadoknada obavezna.⁴⁷⁸

Šerijatskopравни tretman sporazumnog razvoda braka

Ako se upotrijebi termin “hale‘a” (sporazumno se rastaviti), makar bilo i uz materijalnu nadoknadu, dolazi do neopozivog razvoda

---

⁴⁷⁸ Reddul-muhtar, 2/559.

braka. Isti je slučaj i sa jednostranim prekidom bračne veze uz materijalnu nadoknadu, poslije kojeg, također, dolazi do neopozivog razvoda braka. Istovjetno će se tretirati korištenje izraza “ibra” (oslobađanje), pa ako bi ona rekla: “Oslobađam te svih obaveza koje imaš prema meni da bi me pustio”, a on to uradi, on je slobodan, a ona neopozivo rastavljena.

Ako bi muž rekao: “Oslobodi me svih obaveza koje muževi imaju prema ženama”, ona to učini, a on tada kaže: “Puštam te” (a imao je spolne odnose s njom), doći će do neopozive rastave braka, jer je ona uz nadoknadu.

Riječ “el-hul” smatra se dvosmislenom brakorazvodnom formulom, pa će se kod nje uzimati u obzir one indikacije koje se uzimaju u obzir kod jednostranog prekida bračne veze. To je govor o raskidu bračne veze, ženino postavljanje pitanja o tome mužu, te govor o materijalnoj nadoknadi.

Ako bi sudija presudio da je time došlo do raskida braka, on će biti punovažan, što je mišljenje hanbelija, tj. da time neće doći do jednostranog prekida bračne veze, nego do rastave sudskim putem. Takav raskid ne umanjuje broj puštanja, pod uvjetom da se nije namjeravao talak. Sudska će rastava braka biti provedena ako je to presudio hanbelijski sudija, jer je u tome dopušten idžtihad.

Haram je mužu uzeti od žene bilo kakvu materijalnu nadoknadu ako je on uzrok nesnosnom životu. To je propisano na osnovu Allahovih (dž. š.) riječi:

Ako hoćete da jednu ženu pustite, a drugom se oženite, i jednoj od njih ste dali mnogo blaga, ne oduzimajte ništa od toga. Zar da joj to nasilno oduzmete, čineći očigledan grijeh?

Kako biste mogli i oduzeti to kad ste jedno s drugim živjeli i kad su one od vas čvrstu obavezu uzele?⁴⁷⁹

479 En-Nisa, 20-21.

A ako je ona prouzrokovala takav život, njemu je to dozvoljeno, na osnovu Allahovih (dž. š.) riječi, ranije navedenih:

...a ako se bojite da njih dvoje Allahove propise neće izvršavati, onda im nije grehota da se ona otkupi...⁴⁸⁰ tj., nije im grijeh ako bi žena dala mužu određenu materijalnu nadoknadu za rastavu braka. Ovaj je stav izveden i na osnovu predanja Ibn Abbasa (r.a.) o slučaju žene Sabita ibn Kajsas, koje je ranije navedeno.

MEĐUSOBNO PROKLINJANJE SUPRUŽNIKA (LI'AN)

Jezička definicija: Riječ "li'an" jeste glagolska imenica treće vrste glagola "lâ'ane - julâ'inu - mulâ'ane" (uzajamno se proklinjati), što dolazi od pojma "la'n", a znači: protjerivanje, udaljavanje. Ova je situacija nazvana izrazom "la'n" (proklinjanje, protjerivanje), a ne "gadabom" (srdžbom), iako se od žene koristi riječ srdžba, što ćemo vidjeti kada budemo govorili o proceduri li'ana. Ona proklinje sebe četiri puta, a onda peti put zatraži da je zadesi Allahova srdžba, ako ne govori istinu.

U Šerijatu se pod li'anom⁴⁸¹ podrazumijevaju četiri svjedočenja, koja zamjenjuju četvericu svjedoka bluda, koja se potvrđuju zakletvama: "Svjedočim Allahom (dž. š.)..." Nakon njih dolazi svjedočenje muža, uz dozivanje prokletstva, a svjedočenje žene, uz zazivanje srdžbe. Allah (dž. š.) kaže:

A oni koji okrive svoje žene, a ne budu imali drugih svjedoka, nego su samo oni svjedoci, potvrdit će svoje svjedočenje zakletvom Allahom, i to četiri puta da, zaista,

---

480 El-Bekara, 229.

481 Ako muž optuži ženu da je počinila preljubu i ne može to dokazati sa četiri svjedoka, a žena poriče da je do preljube došlo, onda se primjenjuje procedura li'ana, kako je opisano u osnovnom tekstu (primj. prev.)

govore istinu, a peti put da ga pogodi Allahovo prokletstvo, ako laže!”

A ona će kazne biti pošteđena, ako se četiri puta Allahom zakune da on, doista, laže, a peti put da je stigne Allahova srdžba, ako on govori istinu.⁴⁸²

Allah (dž. š.) odredio je da žena zaziva srdžbu (a ne prokletstvo) da bi je to zastrašilo, jer se žene često koriste proklinjanjem, o čemu govori i hadisi šerif, pa će se, tako, možda, osmjeliti da to i urade, jer im je proklinjanje stalno na jeziku i izgubio se njegov utjecaj na njihova srca.

Hadis na koji smo ukazali prenosi Ibn Omer (r.a.) od Božijeg Poslanika (a.s.):

*O okupljene žene! Dijelite sadaku i mnogo oprostite! Ja sam, doista, vidio da činite većinu stanovnika Džehennema. Jedna oštromna žena reče: ‘Zašto smo mi, Božiji Poslaniče, većina stanovnika Džehennema?’ Poslanik (a.s.) odgovori: *Mnogo proklinjete i nezahvalne ste svojim muževima. Nisam vidio među razumnim bićima da je iko nedostatnijeg razuma i vjere od vas.* Ona ponovo upita: ‘Božiji Poslaniče, u čemu se ogleda ta nedostatnost razuma i vjere?’ - *Nedostatnost je razuma u tome što je svjedočenje dvije žene ravno svjedočenju jednog muškarca. U tome je nedostatnost razuma, a to što noći prolaze, a ona ne klanja i mrsi u ramazanu jeste nedostatnost njene vjere.*”⁴⁸³*

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ تَصَدَّقْنَ وَأَكْثِرْنَ الْأَسْتِغْفَارَ فَإِنِّي رَأَيْتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ فَقَالَتِ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ جَزَلَةٌ وَمَا لَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ قَالَ تَكْثِرْنَ اللَّعْنَ وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ وَمَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عَقْلِ وَدِينِ أَعْغَبَ لِدِي لُبٌ مِنْكُنَّ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا نُقْصَانُ الْعَقْلِ وَالدِّينِ قَالَ أَمَّا نُقْصَانُ الْعَقْلِ فَشَهَادَةُ امْرَأَتَيْنِ تَعْدِلُ شَهَادَةَ رَجُلٍ فَهَذَا نُقْصَانُ الْعَقْلِ وَتَمَكُّثُ اللَّيَالِي مَا تُصَلِّي وَتُفْطِرُ فِي رَمَضَانَ فَهَذَا نُقْصَانُ الدِّينِ .

482 En-Nur, 6-9.

483 Muslim, Sahih, “Kitabul-iman”, br. 79.

Svjedočenja koja iznese muž zamjenjuju kaznu za potvoru, pod pretpostavkom da je lagao, a svjedočenja žene su umjesto kazne za preljubu, pod pretpostavkom da je njen muž istinu rekao.

Kada dođe do međusobnog proklinjanja, s muža spada kazna za potvoru, kao što sa žene spada kazna za preljubu, jer je uzimanje za svjedoka Allaha (dž. š.) opasno koliko i sama kazna. Ahiretska kazna je žešća od ovosvjetske.

Uvjeti ližana

Kao uvjet za provođenje li'ana postavlja se postojanje bračne veze između muškarca i žene. Tako, nema li'ana ako se potvori žena koja je u relativno ništavnom braku (*nikah fasid*) ili je neopozivo razvedena, za razliku od one koja je opozivo razvedena.

Također, uvjeti za oba supružnika su i: sloboda, razum, punoljetstvo, islam i nekažnjavanje zbog potvore.

Poseban uvjet za onoga koji potvara jeste taj da ne može donijeti dokaz da govori istinu. To je na osnovu Allahovih (dž. š.) riječi koje su već navođene:

*...a ne budu imali drugih svjedoka, nego su samo oni svjedoci...*⁴⁸⁴

Uvjet za potvorenu ženu jeste takav da ona negira da je došlo do preljube i da ističe da je neporočna, jer ona je potvorena i uvjetuje se da ispuni svih pet uvjeta braka: da je neporočna, razumna, punoljetna, slobodna i muslimanka.⁴⁸⁵

Uvjetuje se, također, da je potvora izražena u jasnoj optužbi da je počinjena preljuba. Negiranje je očinstva djeteta u ravni jasne optužbe o počinjenoj preljubi.

---

484 En-Nur, 6.

485 Reddul-muhtar, 2/585.

Postoji šest uvjeta negiranja očinstva djeteta:

- da su se supružnici razišli;
- da se negiranje desi kod rođenja djeteta, ili dan-dva nakon toga;
- da ga muž nije nikada ranije priznao, pa makar i indirektno, kao što je šutnja kod čestitanja koje nije odbio;
- da je dijete bilo živo u vrijeme njihove rastave braka;
- da nije nakon rastave rodila drugo dijete iz iste utrobe;
- da nije očinstvo utvrđeno zakonskim putem, kao npr. kada bi žena rodila dijete, pa se otac prevrne na njega i ono umre, pa se materijalnom kompenzacijom (ed-dija) obavežu muški srodnici oca, a zatim otac zanegira očinstvo tom djetetu, sudija će provesti proceduru li'ana među supružnicima, ali to neće prekinuti paternitet djetetu, jer je presuđivanje da muški srodnici moraju dati krvarinu istovremeno i presuda da je dijete njegovo i njegovo se očinstvo više ne može prekinuti.⁴⁸⁶

Ako se nakon potvore muž ustegne od proklinjanja, pritvorit će se dok ne pristane na proklinjanje ili izjavi da je lagao i tada će se kazniti za potvoru. Prema tome, neće se kazniti za potvoru samim odustajanjem od proklinjanja.

Kada muž završi s proklinjanjem, onda će proklinjati žena, jer je on tužitelj. Ako bi ona proklinjala prije njega, morala bi to ponoviti da bi li'an slijedio propisani redosljed, kao što je navedeno u kur'anskim ajetima.

Ajeti ukazuju na to da je li'an obavezan mužu kada optuži svoju ženu za preljubu. Islamski učenjaci razilaze se o pitanju situacije kada se muž ustegne od proklinjanja. Jedni, a to su trojica imama, smatraju da će on biti kažnjen zbog potvore, za razliku od imama Ebu Hanife,

⁴⁸⁶ Reddul-muhtar, 2/590.

koji kaže da će se muž pritoriti dok ne pristane na li'an, ili ne izjavi da je lagao, i tek tada će se nad njim izvršiti kazna za potvoru.

Allahove (dž. š.) riječi: *...a ona će kazne biti pošteđena*, znače da će žena biti pošteđena ovosvjetske kazne (zatvora, po mišljenju nekih islamskih učenjaka), dok drugi kažu da se radi o haddu (kazni za preljubu).

U osnovi je njihovo neslaganje o utvrđivanju preljube i obaveznosti izvršenja sankcije zbog ustezanja žene od proklinjanja. Ebu Hanifa i Ahmed smatraju da se sankcija neće izvršiti nad ženom ako bi se ona sustegla od svjedočenja. I ona će se pritoriti sve dok ne pristane na proceduru li'ana ili ne prizna preljubu, kada će se nad njom izvršiti kazna. To je tako, jer ni svjedočenja muža ni ženino ustezanje od proklinjanja, pojedinačno, a ni oboje zajedno, ne dokazuju da je ona počinila preljubu. Eš-Šafi, Malik i drugi njihovi istomišljenici smatraju da će se nad ženom izvršiti kazna na osnovu muževih svjedočenja i njenog ustezanja od procedure li'ana.⁴⁸⁷

Opis procedure li'ana

Sudija će staviti supružnike jedno naspram drugog i reći mužu: "Počni s proklinjanjem!" Tada će muž četiri puta reći: "Svjedočim Allahom (dž. š.) da sam govorio istinu kada sam je optužio za preljubu." Peti put će reći: "Neka je Allahovo prokletstvo na mene ako sam slagao, kada sam je optužio za preljubu." Svaki put će pokazati na ženu. Zatim će žena četiri puta reći: "Svjedočim Allahom (dž. š.) da je lagao kada me je optužio za preljubu", a peti put će reći: "Neka je Allahova srdžba na mene ako je on istinu rekao, kada me je optužio za preljubu."

Ako oboje izvrše ovu proceduru, sudija će njihov brak razvrgnuti. Taj razvod smatrat će se neopozivim. Ona je njegova žena, sve dok

---

487 Više vidi u: Abdul-Hamid Mahmud Tuhmaz, Tefsir suretin-nur.

ih sudija ne rastavi, s tim što mu je zabranjeno spolno općiti s njom i sve ono što vodi tome. Do rastave braka neće doći samim okončanjem procedure li'ana, bez sudijine presude. Zbog toga se oni prije rastave braka mogu međusobno nasljeđivati. Na to jasno ukazuje hadis o li'anu, kojeg smo naveli u vrstama jednostranog prekida bračne veze:

Od Ibn Šihaba prenosi se od Sehla ibn Sa'da es-Sa'idija (r.a.) da je Uvejmir el-Adžlani došao do Asima ibn Adijja el-Ensarija i upitao ga: "Asime, šta misliš, da li da čovjek koji zatekne kod svoje žene drugog muškarca treba toga ubiti, pa da i njega ubijete, ili nešto drugo da čini? Pitaj mi o tome, Asime, Božijeg Poslanika (a.s.);" Asim je to učinio, ali se Božiji Poslanik (a.s.) gnušao toga pitanja i osudio ga. Asimu je teško palo to što je čuo od Božijeg Poslanika (a.s.). Kada se vratio kući, došao mu je Uvejmir, pitavši ga: "Asime, šta ti je rekao Božiji Poslanik (a.s.);" Asim mu je na to kazao: "Nisi mi s dobrom došao! Božiji Poslanik (a.s.) gnušao se pitanja kojeg sam mu postavio." Na to će Uvejmir: "Tako mi Allaha (dž. š.), neću se proći dok ga o tome ne pitam." Nakon toga se Uvejmir uputio Božijem Poslaniku (a.s.), kojeg je našao među ljudima, pa mu rekao: "Božiji Poslaniče, šta misliš, da li da čovjek koji zatekne kod svoje žene drugog muškarca, treba toga ubiti, pa da i njega ubijete, ili nešto drugo da čini?" Božiji Poslanik (a.s.) tada reče:

O tebi i tvojoj supruzi je Allah (dž. š.) spustio objavu. Otiđi i dovedi je! Dalje kazuje Sehl da su se supružnici uzajamno proklinjali: "A ja sam", kaže on, bio s ostalima kod Božijeg Poslanika (a.s.), pa kada su završili s proklinjanjem Uvejmir reče: 'Ako je dalje zadržim, Božiji Poslaniče, onda sam slagao na nju.' Pa ju je pustio tri puta prije nego što mu je to naredio Božiji Poslanik (a.s.)." Ibn Šihab, prenosilac hadisa od Sehla, kaže da je tako predodčen postupak li'ana.⁴⁸⁸

488 El-Buhari, Sahih, "Kitabut-talak", br. 5308.

عن ابن شهاب أن سهل بن سعد الساعدي أخبره أن عويمراً العجلاني جاء إلى عاصم بن عدي الأنصاري فقال له يا عاصم أرايت رجلاً وجد مع امرأته رجلاً أيقنله فتقتلونه أم كيف يفعل سل لي يا عاصم عن ذلك رسول الله صلى الله عليه وسلم فسأل عاصم رسول الله صلى الله عليه وسلم عن ذلك فكرة رسول الله صلى الله عليه وسلم والمسائل وغابها حتى كبر على عاصم ما سمع من رسول الله صلى الله عليه وسلم فلم يرجع عاصم إلى أهله جاءه عويمر فقال يا عاصم ماذا قال لك رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال عاصم لعويمر لم تأتني بخير قد كره رسول الله صلى الله عليه وسلم المسألة التي سألته عنها فقال عويمر والله لا أنتهي حتى أسأله عنها فأقبل عويمر حتى جاء رسول الله صلى الله عليه وسلم وسط الناس فقال يا رسول الله أرايت رجلاً وجد مع امرأته رجلاً أيقنله فتقتلونه أم كيف يفعل فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم قد أنزل فيك وفي صاحبك فاذهب فأت بها قال سهل فتلاعنا وأنا مع الناس عند رسول الله صلى الله عليه وسلم فلما فرغنا من تلاعنا قال عويمر كذبت عليهما يا رسول الله إن أمسكتها فطلقها ثلاثاً قبل أن يأمره رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ابن شهاب فكانت سنة المتلاعنين

Ibn Omer (r.a.) prenosi da je Vjerovjesnik (a.s.) proveo proceduru ližana između muškarca i žene ensarija i rastavio njihov brak.⁴⁸⁹

عن ابن عمر قال لا عن النبي صلى الله عليه وسلم بين رجل وامرأة من الأنصار وقرق بينهما

Ibn Hadžer (rahimehullah) ističe da postoji razmimoilaženje među islamskim učenjacima o tome da li do rastave braka dolazi samim okončanjem procedure li'ana, presudom sudije nakon njenog okončanja ili raskidom od muža. Malik, Eš-Šafi i dr. smatraju da do rastave braka dolazi samim okončanjem li'ana. Malik i većina njegovih učenika kažu da do rastave braka dolazi nakon što žena završi sa svojim dijelom, dok Eš-Šafi, njegovi sljedbenici i Sahnun, od malikija, ističu da do rastave braka dolazi odmah nakon što muž završi sa svojim dijelom. Kao razlog navode da je ženino proklinjanje propisano samo zato da bi ona otklonila kaznu od sebe, za razliku od muža, koji svojim svjedočenjem čini više od toga: negira očinstvo, prekida

489 El-Buhari, Sahih, "Kitabut-talak", br. 5314.

vezu s djetetom i ukida bračnu postelju. Smisao ovog razilaženja ogleda se u pitanju nasljeđivanja: ako bi jedno od njih umrlo, nakon što je muž završio sa svojim dijelom procedure. Es-Sevri, Ebu Hanifa i njihovi sljedbenici kažu da do rastave braka neće doći sve dok je ne provede sudija, što argumentiraju tekstom hadisa koji govori o li'anu. Od Ahmeda se prenose dvije verzije.⁴⁹⁰

Mužu je zabranjeno spolno općiti sa ženom nakon li'ana, a prije rastave braka, jer li'an predstavlja trajnu zabranu, na osnovu Poslanikovih riječi:

Supružnici koji prokunu jedno drugo ne mogu više nikada stupiti u brak!

Hadis bilježi Ed-Darekutni od Muhammeda ibn Zejda, od Seida ibn Džubejra, od Ibn Omera, kao merfu, riječima:

Supružnici koji prokunu jedno drugo, kada se rastave, ne mogu se više nikada sastaviti!

المُتَلَاعِنَانِ إِذَا تَفَرَّقَا لَا يَجْتَمِعَانِ أَبَدًا

Autor djela *Et-Tenkih* kaže da je sened ovog hadisa dobar, kako se to navodi kod Ez-Zejleija.⁴⁹¹

Ako bi muž nakon provedene procedure izjavio da je lagao, smatrat će se da je počinio potvoru i bit će kažnjen kaznom za potvoru, jer je izrazi proklinjanja u sebi sadrže.

Napomena:

Priznati tuđe dijete kao svoje jeste haram. To je stav na osnovu riječi Poslanika (a.s.) koje je izrekao kada su objavljeni ajeti o li'anu:

Koja god žena uvede u jednu porodicu nekoga ko joj ne pripada, ona od Allaha (dž. š.) nema ništa i neće je uvesti u Džennet. Koji god čovjek porekne svoje dijete, gledajući ga, Allah (dž. š.) će se od njega

490 Fethul-Bari, 9/447.

491 I'laus-sunen, 11/244.

*skloniti na Sudnjem danu i osramotiti ga pred svim ljudima, i prvih i kasnijih generacija.*⁴⁹²

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ حِينَ نَزَلَتْ آيَةُ الْمُتْلَاعِينَ
أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَدْخَلْتَ عَلَى قَوْمٍ مِنْ لَيْسَ مِنْهُمْ فَلَيْسَتْ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ وَلَنْ يُدْخِلَهَا اللَّهُ جَنَّتهُ
وَأَيُّمَا رَجُلٍ جَحَدَ وَلَدَهُ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ اخْتَجَبَ اللَّهُ مِنْهُ وَقَضَحَهُ عَلَى رُءُوسِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ

Ovo potvrđuju povodi objave Allahovih (dž. š.) riječi, koje su bile navedene kada se govorilo o utvrđivanju očinstva:

*Zovite ih po očevima njihovim, to je kod Allaha ispravni je. A ako ne znate imena očeva njihovih, pa, braća su vaša po vjeri i štice njeni su vaši. Nije grijeh ako u tome pogriješite, grijeh je ako to namjerno učinite; a Allah prašta i samilostan je.*⁴⁹³

---

492 Ebu Davud, Sunen, “Kitabut-talak”, br. 1928.; En-Nesai, Sunen, “Kitabut-talak”, br. 3427.

493 El-Ahzab, 5.